

SHREEMATHE RAAMANUJAAYA NAMAHA

ASMATH GURUBHYO NAMAHA

VALMIKI RAMAYANAM

4. KISHKINDHAA KAANDAM

DIGITIZED BY GOPALAN PARAVASTU

FEBRUARY 2021

SOURCE: SRIMADVALMIKI

RAMAYANAM (1939)

BY SRI R. NARAYANASWAMY AIYAR

శ్రీమద్రామాయణం

4. కిష్కింధా కాండః

ప్రథమ స్సర్గః – రామ విప్రలమ్భావేశః

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పల ఝుషాకులామ్
రామః సౌమిత్రి సహితో విలలాపాఽఽకులేన్ద్రియః 1
తస్య దృష్ట్వైవ తాం హర్షాదిన్ద్రియాణి చకమ్పిరే
స కామ వశ మాపన్నః సౌమిత్రి మిద మబ్రవీత్ 2
సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైదూర్య విమలోదకా
ఫుల్ల పద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధై ర్ద్రుమైః 3
సౌమిత్రే పశ్య పమ్పాయాః కాననం శుభ దర్శనమ్
యత్ర రాజన్తి శైలాభా ద్రుమాః సశిఖరా ఇవ 4
మాం తు శోకాభిసంతప్తమాఽఽధయః పీడయ న్తి వ
భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ 5
శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్ర కాననా
వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైః శీతోదకా శివా 6
నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా
సర్ప వ్యాలాఽనుచరితా మృగ ద్విజ సమాకులా 7
అధికం ప్రతిభాత్యేతన్నీల పీతం తు శాద్వలమ్
ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితమ్ 8
పుష్పభార సమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః
లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిః ఉపగూఢాని సర్వతః 9
సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచుర మన్మథః

గన్ధవాన్ సురభి ర్మాసో జాత పుష్ప ఫల ద్రుమః 10
పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినామ్
సృజతాం పుష్ప వర్షాణి తోయం తోయ ముచా మివ 11
ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కానన ద్రుమాః
వాయువేగ ప్రచలితాః పుష్పై రవకిరన్తి గామ్ 12
పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః
కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః 13
విక్షిపన్ వివిధాః శాఖాః నగానాం కుసుమోత్కచాః
మారుత శ్చచలిత స్థానైః షట్పదై రనుగీయతే 14
మత్త కోకిల సన్నాదై ర్నర్తయ న్నివ పాదపాన్
శైల కందర నిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చాఽనిలః 15
తేన విక్షిపతాఽత్యర్థం పవనేన సమంతతః
అమీ సంసక్త శాఖాగ్రా గ్రథితా ఇవ పాదపాః 16
స ఏష సుఖ సంస్పర్శో వాతి చందన శీతలః
గంధ మభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాఽపనయనోనిలః 17
అమీ పవన విక్షిప్తా వినదం తీవ పాదపాః
షట్పదైరనుకూజద్భి ర్వనేషు మధు గన్ధిషు 18
గిరి ప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భి ర్మనోరమైః
సంసక్త శిఖరాః శైలా విరాజన్తే మహాద్రుమైః 19
పుష్ప సంఛన్న శిఖరా మారుతోత్క్షేప చంచలాః
అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీతా ఇవ పాదపాః 20
పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికారాన్ సమన్తతః
హాటక ప్రతిసంఛన్నాన్ నరాన్ పీతామ్బరానివ 21
అయం వసన్తః సౌమిత్రే నానావిహగ నాదితః
సీతయా విప్రహీణస్య శోక సందీపనో మమ 22
మాం హి శోక సమాక్రాన్తం సంతాపయతి మన్మథః
హృష్టః ప్రవదమానశ్చ సమాహ్వయతి కోకిలః 23
ఏష దాత్యూహకో హృష్టో రమ్యే మాం వననిర్ఝరే
ప్రణదన్ మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ 24
శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్ద మాశ్రమస్థా మమ ప్రియా

మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత 25
ఏవం విచిత్రాః పతగాః నానారావా విరావిణః
వృక్ష గుల్మ లతాః పశ్య సంపతంతి సమంతతః 26
విమిశ్రా విహగాః పుమ్భి రాత్మ వ్యూహాభినన్దితాః
భృంగరాజ ప్రముదితాః సౌమిత్రే మధుర స్వరాః 27
అస్యాః కూలే ప్రముదితాః శకునాః సంఘుశ స్త్విహ
దాత్యూ హరతి విక్రందైః పుంస్కోకిల రుతైరపి 28
స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మామఽనంగ ప్రదీపనాః
అశోక స్తబకాఽఙ్గారః షట్పద స్వన నిస్స్వనః 29
మాం హి పల్లవ తామ్రాఽర్చి ర్వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి
న హి తాం సూక్ష్మ పక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదు భాషిణీం 30
అపశ్యతో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనం
అయం హి దయిత స్తస్యాః కాలో రుచిర కాననః 31
కోకిలాకుల సీమాంతో దయితాయా మమాఽనఘ
మన్మథాయాస సంభూతో వసంత గుణ వర్ధితః 32
అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్నచిరాదివ
అపశ్యత స్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిర ద్రుమాన్ 33
మమాఽయ మాత్మ ప్రభవో భూయ స్త్వ ముపయాస్యతి
అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయ తీహ మే 34
దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేద సంసర్గ దూషకః
మాం హి సా మృగశాబాక్షీ చిన్తా శోక బలాత్కృతమ్ 35
సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూర శ్చైత్రో వనాఽనిలః
అమీ మయూరాః శోభన్తే ప్రనృత్యంత స్తత స్తతః 36
స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతై ర్గవాక్షైః స్ఫాటికై రివ
శిఖినీభిః పరివృతాస్త ఏతే మద మూర్చితాః 37
మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథ వర్ధనాః
పశ్య లక్ష్మణ నృత్యన్తం మయూర ముపనృత్యతి 38
శిఖినీ మన్మథార్తైషా భర్తారం గిరి సానుషు
తామేవ మనసా రామాం మయూరోప్యుపధావతి 39
వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరుపహసన్నివ

మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా 40
తస్మాన్ నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహకాంతయా
మమత్వఽయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః 41
పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోని గతేష్వపి
యదేషా శిఖినీ కామాద్భర్తార మభివర్తతే 42
మమాఽప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా
మదనేనాభివర్తేత యది నాఽపహృతా భవేత్ 43
పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే
పుష్పభార సమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే 44
రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామఽతిశ్రియా
నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః 45
నదన్తి కామం ముదితాః శకునాః సంఘశః కలమ్
ఆహ్వాయన్త ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ 46
వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా
నూనం పరవశా సీతా సాఽపి శోచత్యఽహం యథా 47
నూనం న తు వసంతోఽయం దేశం స్పృశతి యత్ర సా
కథం హ్యసిత పద్మాక్షీ వర్తయేత్ సా మయా వినా 48
అథ వా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా
కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు నిర్భర్త్సితా పరైః 49
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదు పూర్వాభిభాషిణీ
నూనం వసంత మాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితం 50
దృఢం హి హృదయే బుద్ధి ర్మమ సంప్రతి వర్తతే
నాఽలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా 51
మయి భావో హి వైదేహ్యా స్తత్వతో వినివేశితః
మమాపి భావః సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః 52
ఏష పుష్పవహో వాయుః సుఖ స్పర్శో హిమావహః
తాం విచిన్తయతః కాన్తాం పావక ప్రతిమో మమ 53
సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహసీతయా
మారుతః స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ 54
తాం వినా స విహంగోఽసౌ యః పక్షీ ప్రణదిత స్తదా

వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్ట మభినర్దతి 55
ఏష వై తత్ర వైదేహ్యా విహగః ప్రతిహారకః
పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాః సమీప ముపనేష్యతి 56
శృణు లక్ష్మణ సన్నాదం వనే మద వివర్ధనమ్
పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానా ముపకూజతామ్ 57
విక్షిప్తాం పవనే నైతామఽసౌ తిలక మంజరీం
షట్పదః సహసాభ్యేతి మదోద్ధూతా మివ ప్రియాం 58
కామినామఽయ మత్యంతమఽశోకః శోకవర్ధనః
స్థబకైః పవనోత్క్షిప్తై స్తర్జయన్నివ మాం స్థితః 59
అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమ శాలినః
విభ్రమోత్సిక్త మనసః సాఽఙ్గరాగా నరా ఇవ 60
సౌమిత్రే పశ్య పమ్పాయా శ్చిత్రాసు వనరాజిషు
కిన్నరా నరశార్దూల విచరంతి తత స్తతః 61
ఇమాని శుభ గంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః
నళినాని ప్రకాశన్తే జలే తరుణ సూర్యవత్ 62
ఏషా ప్రసన్న సలిలా పద్మ నీలోత్పలా యుతా
హంస కారణ్డవాకీర్ణా పమ్పా సౌగన్ధికాన్వితా 63
జలే తరుణ సూర్యాభైః షట్పదాఽఽహత కేసరైః
పంకజైః శోభతే పంపా సమంతాదఽభిసంవృతా 64
చక్రవాక యుతా నిత్యం చిత్ర ప్రస్థ వనాన్తరా
మాతంగ మృగ యూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః 65
పవనాహిత వేగాభిరూర్మిభి ర్విమలేఽమ్భసి
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ 66
పద్మపత్ర విశాలాక్షీం సతతం పంకజ ప్రియాం
అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే 67
అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభాం
స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతర వాదినీం 68
శక్యో ధారయితుం కామో భవేదభ్యాగతో మయా
యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్పుష్పిత ద్రుమః 69
యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే

తా న్యేవా రమణీయాని జాయన్తే మే తయా వినా 70
పద్మకోశ పలాశాని ద్రష్టుం దృష్టి ర్హి మన్యతే
సీతాయా నేత్ర కోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ 71
పద్మ కేసర సంస్పృష్టో వృక్షాన్తర వినిస్సృతః
నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయా వాతి వాయు ర్మనోహరః 72
సౌమిత్రే పశ్య పమ్పాయా దక్షిణే గిరి సానుని
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమ శోభనామ్ 73
అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిః సువిభూషితః
విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగ విఘట్టితమ్ 74
గిరిప్రస్థా స్తు సౌమిత్రే సర్వతః సంప్రపుష్పితైః
నిష్పత్రైః సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః 75
పమ్పా తీర రుహా శ్చేమే సంసక్తా మధు గన్ధినః
మాలతీ మల్లికా షణ్డాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః 76
కేతక్యః సిన్దువారాశ్చ వాసన్త్యశ్చ సుపుష్పితాః
మాధవ్యో గన్ధ పూర్ణాశ్చ కున్ద గుల్మాశ్చ సర్వశః 77
చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకులా స్తథా
చమ్పకా స్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాః సుపుష్పితాః 78
నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పితాః
పద్మకాశ్చోపశోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః 79
లోధ్రాశ్చ గిరి పృష్ఠేషు సింహ కేసర పింజరాః
అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పారిభద్రకాః 80
చూతాః పాటలయ శ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః
ముచులిన్దార్జునా శ్చైవ దృశ్యన్తే గిరి సానుషు 81
కేతకోద్దాలకా శ్చైవ శిరీషాః శింశపా ధవాః
శాల్మల్యః కింశుకా శ్చైవ రక్తాః కురవకా స్తథా 82
తినిశా నక్తమాలాశ్చ చన్దనాః స్యన్దనా స్తథా
హింతాలా స్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాశ్చ పుష్పితాః 83
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభి ర్లతాభిః పరివేష్టితాన్
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్ 84
వాత విక్షిప్త విటపాన్ యథా సన్నాన్ ద్రుమా నిమాన్

లతాః సమఽనువేష్టన్తే మత్తా ఇవ వర స్త్రియః 85
పాదపాత్ పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం
వాతి నైక రసాస్వాద సమ్మోదిత ఇవానిలః 86
కేచిత్ పర్యాప్త కుసుమాః పాదపా మధుగంధినః
కేచిన్ ముకుల సంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః 87
ఇదం మృష్ట మిదం స్వాదు ప్రఫుల్ల మిదమిత్యపి
రాగ మత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే 88
నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాఽన్యత్ర గచ్ఛతి
మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీర ద్రుమేష్వఽసౌ 89
ఇయం కుసుమ సంఘాతైరుపస్తీర్ణా సుఖా కృతా
స్వయం నిపతితై ర్భూమిః శయన ప్రస్తరై రివ 90
వివిధా వివిధైః పుష్పై స్తైరేవ నగ సానుషు
విశీర్ణైః పీత రక్తా హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః 91
హిమాన్తే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్ప సంభవమ్
పుష్పమాసే హి తరవః సంఘర్షాదివ పుష్పితాః 92
ఆహ్వయంత ఇవాఽన్యోన్యం నగాః షట్పద నాదితాః
కుసుమోత్తంస విటపాః శోభంతే బహు లక్ష్మణ 93
ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభం
రమతే కాంతయాసార్థం కామ ముద్దీపయన్ మమ 94
మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూపమేవం మనోహరం
స్థానే జగతి విఖ్యాతా గుణా స్తస్యా మనోరమాః 95
యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి
స్పృహయేయం న శక్రాయ నాఽయోధ్యాయై రఘూత్తమ 96
న హ్యేవం రమణీయేషు శాద్వలేషు తయాసహ
రమతో మే భవేచ్చింతా న స్పృహాఽన్యేషు వా భవేత్ 97
అమీ హి వివిధైః పుష్పై స్తరవో రుచిర చ్ఛదాః
కాననేఽస్మిన్ వినా కాంతాం చిత్త మున్మాదయంతి మే 98
పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతామ్
చక్రవాకాఽనుచరితాం కారణ్డవ నిషేవితామ్ 99
ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహ మృగ సేవితామ్

అధికం శోభతే పమ్పా వికూజద్భిర్విహంగమైః 100
దీపయన్తీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః
శ్యామాం చన్ద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాం పద్మనిభేక్షణామ్ 101
పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిః సహితాన్ మృగాన్
మాం పున ర్మృగశాబాక్ష్యా వైదేహ్యా విరహీ కృతమ్ 102
వ్యథయం తీవ మే చిత్తం సంచరన్త స్తత స్తతః
అస్మిన్ సానుని రమ్యే హి మత్త ద్విజ గణాయుతే 103
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతః స్వస్తి భవేన్మమ
జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయాసహ సుమధ్యమా 104
సేవతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖం
పద్మసౌగంధిక వహం శివం శోక వినాశనం 105
ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవన మారుతం
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా 106
కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకాత్మజా
కిం ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినం 107
సీతయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది
యా మామఽనుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనం 108
సీతా సత్పథ మాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా
తయా విహీనః కృపణః కథం లక్ష్మణ ధారయే 109
యా మామపగతా రాజ్యా ద్భ్రష్టం విగత చేతసం
త చ్చార్వంచిత పక్ష్మాక్షం సుగంధి శుభమవ్రణం 110
అపశ్యతో ముఖం తస్యాః సీదతీవ మనో మమ
స్మిత హాస్యాంతర యుతం గుణవన్ మధురం హితం 111
వైదేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ
ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథ కర్శితం 112
నష్ట దుఃఖేన హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత
కిం ను వక్ష్యామి కౌసల్యామయోధ్యాయాం నృపాత్మజ 113
క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛన్తీం కథం చాఽతిమనస్వినీం
గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృ వత్సలం 114
న హ్యహం జీవితుం శక్త స్తామృతే జనకాత్మజాం

ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంత మనాథవత్ 115
ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్త మవ్యయం
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ 116
నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యఽకలుషాత్మనాం
స్మృత్వా వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే 117
అతి స్నేహ పరిష్వంగా ద్వర్తి రార్ద్రాపి దహ్యతే
యది గచ్ఛతి పాతాళం తతో హ్యధిక మేవ వా 118
సర్వథా రావణ స్తావ న్న భవిష్యతి రాఘవ
ప్రవృత్తి ర్లభ్యతాం తావ త్తస్య పాపస్య రక్షసః 119
తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి
యది యాతి దితేః గర్భం రావణః సహసీతయా 120
తత్రా ప్యేనం హనిష్యామి న చే ద్దాస్యతి మైథిలీం
స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః 121
అర్థో హి నష్ట కార్యార్థై ర్నా యత్నే నాఽధిగమిష్యతే
ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్ పరం బలం 122
సోత్సాహస్యాఽస్తి లోకేషు న కించిదపి దుర్లభం
ఉత్సాహవంతః పురుషా నావసీదంతి కర్మసు 123
ఉత్సాహమాత్ర మాశ్రిత్య ప్రతిలప్స్యామ జానకీం
త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సన్యస్య పృష్ఠతః 124
మహాత్మానం కృతాత్మాన మాత్మానం నాఽవబుధ్యసే
ఏవం సంబోధిత స్తత్ర శోకోపహత చేతనః 125
న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్య ముపాగమత్
సోఽభ్యతిక్రామదవ్యగ్ర స్తా మచింత్య పరాక్రమః 126
రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్య పారిప్లవ దృమాం||
నిరీక్షమాణః సహసా మహాత్మా
సర్వం వనం నిర్ఝర కన్దరాంశ్చ
ఉద్విగ్న చేతాః సహలక్ష్మణేన
విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే 127
తం మత్త మాతంగ విలాసు గామీ
గచ్ఛంత మఽవ్యగ్ర మనా మహాత్మా

స లక్ష్మణో రాఘవ మిష్ట చేష్టో
రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ 128
తా వృశ్యమూకస్య సమీప చారీ
చరన్ దదర్శాఽద్భుత దర్శనీయౌ
శాఖామృగాణామఽధిప స్తరస్వీ
వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ 129
స తౌ మహాత్మా గజ మందగామీ
శాఖామృగ స్తత్ర చిరం చరంతౌ
దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ
చింతా పరీతో భయ భార మగ్నః 130
తమాశ్రమం పుణ్య సుఖం శరణ్యం
సదైవ శాఖామృగ సేవితాంతం
త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముః
మహౌజసౌ రాఘవ లక్ష్మణౌ తౌ 131

ద్వితీయ స్సర్గః – సుగ్రీవ మంత్రః

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
వరాఽఽయుధ ధరౌ వీరౌ సుగ్రీవః శంకితోఽభవత్ 1
ఉద్విగ్న హృదయః సర్వాదిశః సమవలోకయన్
న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిద్దేశే వానరపుంగవః 2
నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ
కపేః పరమ భీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ 3
చిన్తయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురు లాఘవమ్
సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నః సర్వైరఽనుచరైః సహ 4
తతః స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యం స్తౌ రామ లక్ష్మణౌ 5
ఏతౌ వన మిదం దుర్గం వాలి ప్రణిహితౌ ధ్రువమ్
ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరన్తావిహాఽఽగతౌ 6
తతః సుగ్రీవ సచివా దృష్ట్వా పరమ ధన్వినౌ
జగ్ము ర్గిరితటా త్తస్మాదఽన్య చ్ఛిఖర ముత్తమమ్ 7
తే క్షిప్ర మధిగమ్యాథ యూథపా యూథపర్షభమ్

హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే 8
ఏక మేకాయన గతాః ప్లవమానా గిరే ర్గిరిమ్
ప్రకమ్పయన్తో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి 9
తతః శాఖామృగాః సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః
బభంజుశ్చ నగాం స్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గ సంశ్రితాన్ 10
ఆప్లవన్తో హరివరాః సర్వత స్తం మహాగిరిమ్
మృగ మార్జార శార్దూలాం స్త్రాసయన్తో యయు స్తదా 11
తతః సుగ్రీవ సచివాః పర్వతేన్ద్రం సమాశ్రితాః
సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః 12
తత స్తం భయ సంత్రస్తం వాలి కిల్బిష శంకితమ్
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్య కోవిదః 13
సంభ్రమ స్త్యజ్యతా మేష సర్వైర్వాలికృతే మహాన్
మలయోఽయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః 14
యస్మాదుద్విగ్న చేతా స్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ
తం క్రూర దర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినం 15
యస్మాత్ తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్ పాపకర్మణః
స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయమ్ 16
అహో శాఖామృగ త్వం తే వ్యక్త మేవ ప్లవంగమ
లఘు చిత్తతయాత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ 17
బుద్ధి విజ్ఞాన సంపన్న ఇంగితైః సర్వమాచర
న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి 18
సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః
తతః శుభతరం వాక్యం హనూమన్త మువాచ హ 19
దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శర చాపాఽసి ధారిణౌ
కస్య న స్యా ద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ 20
వాలి ప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ
రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః 21
అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయా శ్ఛన్న చారిణః
విశ్వస్తానామఽవిశ్వస్తా రన్ధ్రేషు ప్రహరన్తి హి 22
కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః

భవన్తి పర హన్తార స్తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతై ర్నరైః 23
తౌ త్వయా ప్రాకృతే నేవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ
ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూప వ్యాభాషణేన చ 24
లక్షయస్వ తయో ర్భావం ప్రహృష్ట మనసా యది
విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిరింగితైశ్చ పునః పునః 25
మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ
ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాఽస్య ధనుర్ధరౌ 26
శుద్ధాత్మానౌ యదిత్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ
వ్యాభాషితై ర్వా విజ్ఞేయా స్యా ద్దుష్టాఽదుష్టతా తయోః 27
ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః
చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామ లక్ష్మణౌ 28
తథేతి సంపూజ్య వచ స్తు తస్య
తత్ కపేః సుభీతస్య దురాసదస్య చ
మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా
స యత్ర రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః 29

తృతీయ స్సర్గః -- హనూమత్ప్రేషణం

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
పర్వతాదృశ్యమూకా త్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ 1
కపి రూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః
భిక్షు రూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః 2
తతః స హనుమాన్ వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా
వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ 3

ఆబభాషేఽథ తౌ వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ
సంపూజ్య విధివ ద్వీరౌ హనుమాన్ మారుతాత్మజః 4
ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ
రాజర్షి ర్దేవ ప్రతిమౌ తాపసౌ సంశిత వ్రతౌ 5

దేశం కథ మిమం ప్రాప్తౌ భవన్తౌ వరవర్ణినౌ
త్రాసయన్తౌ మృగగణా నఽన్యాంశ్చ వనచారిణః 6
పమ్పాతీర రుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమన్తతః
ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయన్తౌ తరస్వినౌ 7
ధైర్యవన్తౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీర వాససౌ
నిశ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతా విమాః ప్రజాః 8
సింహ విప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాఽతిబల విక్రమౌ
శక్ర చాప నిభే చాపే గృహీత్వా శత్రు సూదనౌ 9
శ్రీమన్తౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠ విక్రమౌ
హస్తి హస్తోపమ భుజౌ ద్యుతిమన్తౌ నరర్షభౌ 10
ప్రభయా పర్వతేన్ద్రోఽయం యువయోరవభాసితః
రాజ్యార్హావఽమర ప్రఖ్యౌ కథం దేశ మిహాగతౌ 11
పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామణ్డల ధారిణౌ
అన్యోన్య సదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాఽఽగతౌ 12
యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చన్ద్ర సూర్యౌ వసుంధరామ్
విశాల వక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ 13
సింహ స్కన్ధౌ మహోత్సాహౌ స మదావివ గో వృషౌ
ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః 14
సర్వభూషణ భూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః
ఉభౌ యోగ్యావఽహం మన్యే రక్షితుం పృథివీ మిమామ్ 15
ససాగర వనాం కృత్స్నాం విన్ధ్య మేరు విభూషితామ్
ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రాఽనులేపనే 16
ప్రకాశేతే యథేన్ద్రస్య వజ్రే హేమ విభూషితే
సంపూర్ణా నిశితైర్బాణై స్తూణాశ్చ శుభ దర్శనాః 17
జీవితాన్తకరై ర్ఘోరై ర్జ్వలద్భిరివ పన్నగైః
మహాప్రమాణౌ విపులౌ తప్త హాటక భూషితౌ 18
ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ
ఏవం మాం పరిభాషన్తం కస్మాద్వై నాభిభాషథః 19
సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః
వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః 20

ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా
రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమా న్నామ వానరః 21
యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవః సఖ్య మిచ్ఛతి
తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజమ్ 22
భిక్షురూప ప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవ ప్రియ కామ్యయా
ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణమ్ 23
ఏవముక్త్వాతు హనుమాం స్తౌ వీరౌ రామ లక్ష్మణౌ
వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన 24

ఏత చ్ఛృత్వా వచ స్తస్య రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్
ప్రహృష్ట వదనః శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతః స్థితమ్ 25
సచివోఽయం కపీన్ద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాఽన్తిక ముపాగతః 26
అభ్యభాషస్వ సౌమిత్రే సుగ్రీవ సచివం కపిమ్
వాక్యజ్ఞం మధురై ర్వాక్యైః స్నేహయుక్త మరిందమ 27
నాఽనృగ్వేద వినీతస్య నాఽయజుర్వేద ధారిణః
నాఽసామవేద విదుషః శక్య మేవం ప్రభాషితుం 28
న్యూనం వ్యాకరణం కృత్స్న మనేన బహుధా శృతం
బహు వ్యాహరతానేన న కించి దపశబ్దితం 29
న ముఖే నేత్రయోర్వాపి లలాటే చ భ్రువో స్తథా
అన్యేష్వపి చ గాత్రేషు దోషః సంవిదితః క్వచిత్ 30
అవిస్తర మఽసందిగ్ధ మఽవిలంబిత మఽద్రుతం
ఉరః స్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే 31
సంస్కార క్రమ సంపన్నా మఽద్రుతా మఽవిలంబితాం
ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయ హారిణీం 32
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థాన వ్యంజనస్థయా
కస్య నాఽరాధ్యతే చిత్త ముద్యతాఽసే రఽరే రపి 33

ఏవం విధో యస్య దూతో న భవేత్ పార్థివస్య తు
సిద్ధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ 34
ఏవం గుణగణై ర్యుక్తా యస్య స్యుః కార్య సాధకాః
తస్య సిద్ధ్యంతి సర్వార్థా దూత వాక్య ప్రచోదితాః 35
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః సుగ్రీవ సచివం కపిం
అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజం 36
విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
తమేవ చావాం మార్గావః సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం 37
యథా బ్రవీషి హనుమాన్ సుగ్రీవ వచనా దిహ
తత్తథా హి కరిష్యావో వచనాత్ తవ సత్తమ 38
తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య
ప్రహృష్ట రూపః పవనాత్మజః కపిః
మనః సమాదాయ జయోపపత్తౌ
సఖ్యం తదా కర్తు మియేష తాభ్యాం 39

చతుర్థ స్సర్గః – సుగ్రీవ సమీప గమనం

తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవా నితి తద్వచః
శ్రుత్వా మధురభావం చ సుగ్రీవం మనసా గతః 1
భవ్యో రాజ్యాఽఽగమ స్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
యదఽయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైత దుపాగతమ్ 2
తతః పరమ సంహృష్టో హనూమాన్ ప్లవగర్షభః
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్య విశారదః 3
కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పమ్పా కానన మణ్డితమ్
ఆగతః సానుజో దుర్గం నానావ్యాళ మృగా యుతమ్ 4
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామ చోదితః
ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజమ్ 5
రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః
చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ 6
న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన
స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాఽపరః 7
అగ్నిష్టోమాదిభి ర్యజ్ఞై రిష్టవా నాఽఽప్తఽదక్షిణైః

తస్యాఽయం పూర్వజః పుత్రో రామో నామ జనైః శ్రుతః 8
శరణ్యః సర్వభూతానాం పితు ర్నిర్దేశ పారగః
వీరో దశరథస్యాఽయం పుత్రాణాం గుణవత్తమః 9
రాజలక్షణ సంపన్నః సంయుక్తో రాజసంపదా
రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధ మిహాగతః 10
భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయాఽనుగతో వశీ
దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః 11
అహమస్యావరో భ్రాతా గుణై ర్దాస్య ముపాగతః
కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః 12
సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూత హితాత్మనః
ఐశ్వర్యేణ హీనస్య వనవాసాఽఽశ్రితస్య చ 13
రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా
త చ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాఽస్య సా హృతా 14
దను ర్నామ దితేః పుత్రః శాపా ద్రాక్షసతాం గతః
ఆఖ్యాత స్తేన సుగ్రీవః సమర్థో వానరర్షభః 15
స జ్ఞాస్యతి మహావీర్య స్తవ భార్యాఽపహారిణమ్
ఏవముక్త్వా దనుః స్వర్గం భ్రాజమానో గతః సుఖమ్ 16
ఏతత్ తే సర్వమాఖ్యాతం యాథా తథ్యేన పృచ్ఛతః
అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ 17
ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చాఽనుత్తమం యశః
లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథ మిచ్ఛతి 18
పితా యస్య పురా హ్యాసీ చ్ఛరణ్యో ధర్మవత్సలః
తస్య పుత్రః శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః 19
సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యః శరణం పురా
గురు ర్మే రాఘవః సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః 20
యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయు రిమాః ప్రజాః
స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాద మభికాంక్షతే 21
యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః
మానితాః సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై 22
తస్యాఽయం పూర్వజః పుత్ర స్త్రిషులోకేషు విశ్రుతః

సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామః శరణ మాగతః 23
శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే
కర్తు మర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం సహ యూథపః 24
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాఽశ్రులోచనమ్
హనూమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్య విశారదః 25
ఈదృశా బుద్ధి సంపన్నా జితక్రోధా జితేన్ద్రియాః
ద్రష్టవ్యా వానరేన్ద్రేణ దిష్ట్యా దర్శన మాగతాః 26
స హి రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః కృత వైరశ్చ వాలినా
హృత దారో వనే త్యక్తో భ్రాత్రా వినికృతో భృశమ్ 27
కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయో ర్భాస్కరాత్మజః
సుగ్రీవః సహ చాఽస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే 28
ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా
బభాషే సాధు గచ్ఛేమ సుగ్రీవ మితి రాఘవమ్ 29
ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమన్తం స లక్ష్మణః
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయ మిదం ప్రోవాచ రాఘవమ్ 30
కపిః కథయతే హృష్టో యథాఽయం మారుతాత్మజః
కృత్యవాన్ సోఽపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ 31
ప్రసన్న ముఖ వర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే
నాఽనృతం వక్ష్యతే ధీరో హనుమాన్ మారుతాత్మజః 32
తతః స తు మహాప్రాజ్ఞో హనుమాన్ మారుతాత్మజః
జగామాఽఽదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ 33
భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూప మాస్థితః
పృష్ఠ మారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః 34

స తు విపుల యశాః కపిప్రవీరః
పవన సుతః కృతకృత్యవత్ ప్రహృష్టః
గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతః

సుశుభమతిః సహ రామ లక్ష్మణాభ్యామ్ 35

పంచమ స్సర్గః – సుగ్రీవ సఖ్యం

ఋశ్యమూకా త్తు హనుమాన్ గత్వా తం మలయం గిరిమ్
ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ 1

అయం రామో మహాప్రాజ్ఞః సంప్రాప్తో దృఢ విక్రమః
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః 2
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతో రామో దశరథాత్మజః
ధర్మే నిగదిత శ్చైవ పితు ర్నిర్దేశ పాలకః 3
రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్ని ర్యేనాభితర్పితః
దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టా గావః శత సహస్రశః 4
తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా
స్త్రీ హేతో స్తస్య పుత్రోఽయం రామోఽరణ్యం సమాగతః 5
తస్యాఽస్య వసతోరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః
రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణ మాగతః 6
భవతా సఖ్య కామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
ప్రతిగృహ్యార్చయ స్వేతౌ పూజనీయతమా వుభౌ 7
శృత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్ట మానసః
భయం స రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగత జ్వరః 8
స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః
దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవమ్ 9
భవాన్ ధర్మ వినీతశ్చ విక్రాన్తః సర్వవత్సలః
ఆఖ్యాతా వాయు పుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః 10
తన్ మమైవైష సత్కారో లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో
య త్త్వ మిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ 11
రోచతే యది వా సఖ్యం బాహు రేష ప్రసారితః
గృహ్యతాం పాణినా పాణిర్మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా 12

ఏత త్తు వచనం శృత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్
స ప్రహృష్ట మనా హస్తం పీడయామాస పాణినా 13
హృద్యం సౌహృద మాలమ్బ్య పర్యష్వజత పీడితమ్
తతో హనూమాన్ సంత్యజ్య భిక్షురూప మరిందమః 14
కాష్ఠయోః స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకమ్
దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్యర్చ్య సత్కృతమ్ 15
తయోర్మధ్యేఽథ సుప్రీతో నిదధే సుసమాహితః

తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణమ్ 16
సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వ ముపాగతౌ
తతః సుప్రీత మనసౌ తావుభౌ హరి రాఘవౌ 17
అన్యోన్య మభివీక్షన్తౌ న తృప్తి ముపజగ్మతుః
త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యో హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ 18
సుగ్రీవో రాఘవో వాక్య మిత్యువాచ ప్రహృష్టవత్
తతః స పర్ణ బహులాం ఛిత్వా శాఖాం సుపుష్పితాం 19
సాల స్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద స రాఘవః
లక్ష్మణాయాఽథ సంహృష్టో హనుమాన్ ప్లవగర్షభః 20
శాఖాం చందన వృక్షస్య దదౌ పరమ పుష్పితాం
తతః ప్రహృష్టః సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా 21
ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్ష వ్యాకుల లోచనః
అహం వినికృతో రామ చరా మీహ భయార్దితః 22
హృత భార్యో వనే త్రస్తో దుర్గ మేత దుపాశ్రితః
సోఽహమ్ త్రస్తో వనే భీతో వసా మ్యుద్భ్రాంత చేతనః 23
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృత వైరశ్చ రాఘవ
వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాఽభయం కురు 24
కర్తు మర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవే ద్యథా
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః 25
ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహస న్నివ

ఉపకార ఫలం మిత్రం విదితం మే మహాకపే 26
వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం
అమోఘాః సూర్య సంకాశా మమైతే నిశితాః శరాః 27
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః
కంకపత్ర ప్రతిచ్ఛన్నా మహేంద్రాఽశని సన్నిభాః 28
తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణః సరోషా భుజగా ఇవ
తమఽద్య వాలినం పశ్య క్రూరైరాఽఽశీ విషోపమైః 29
శరై ర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణ మివ పర్వతం
స తు తద్వచనం శృత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం 30
సుగ్రీవః పరమ ప్రీతః సుమహద్వాక్య మబ్రవీత్||
తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ
ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్నుయామఽహం
తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం
యథా న హింస్యాత్ స పునర్మమాగ్రజమ్ 31
సీతా కపీంద్ర క్షణదాచరణాం
రాజీవ హేమ జ్వలనోపమాని
సుగ్రీవ రామ ప్రణయ ప్రసంగే
వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి 32

షష్ట స్సర్గః – భూషణ ప్రత్యభిజ్ఞానం

పునరేవాబ్రవీత్ ప్రీతః సుగ్రీవో రఘునందనం
అయ మాఖ్యాతి మే రామ సచివో మన్త్రి సత్తమః 1
హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా వసతశ్చ వనే తవ 2
రక్షసాఽపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా
త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా 3
అన్తర ప్రేప్సునా తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషమ్
భార్యా వియోగజం దుఃఖమఽచిరాత్ త్వం విమోక్ష్యసే 4
అహం తా మాఽఽనయిష్యామి నష్టాం వేదశృతిం యథా
రసాతలే వా వర్తన్తీం వర్తన్తీం వా నభః స్థలే 5
అహమాఽఽనీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందమ

ఇదం తథ్యం మమ వచ స్త్వ మఽవేహి చ రాఘవ 6
న శక్యా సా జరయితు మపి సేంద్రైః సురాఽసురైః
తవ భార్యా మహాబాహో భక్ష్యం విష కృతం యథా 7
త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాన్తామానయామి తే
అనుమానా త్తు జానామి మైథిలీ సా న సంశయః 8
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూర కర్మణా
క్రోశన్తీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ విస్వరమ్ 9
స్ఫురన్తీ రావణ స్యాంకే పన్నగేన్ద్ర వధూర్యథా
ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైల తటే స్థితమ్ 10
ఉత్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ
తాన్యఽస్మాభి ర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ 11
ఆనయిష్యామ్యఽహం తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతు మర్హసి
తమఽబ్రవీత్ తతో రామః సుగ్రీవం ప్రియ వాదినమ్ 12
ఆనయస్వ సఖే శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవిలమ్బసే
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః శైలస్య గహనాం గుహామ్ 13
ప్రవివేశ తతః శీఘ్రం రాఘవ ప్రియ కామ్యయా
ఉత్తరీయం గృహీత్వా తు శుభాన్యాభరణాని చ 14
ఇదం పశ్యేతి రామాయ దర్శయామాస వానరః
తతో గృహీత్వా తద్వాసః శుభాన్యాభరణాని చ 15
అభవద్బాష్ప సంరుద్ధో నీహారేణేవ చన్ద్రమాః
సీతా స్నేహ ప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః 16
హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్యముత్సృజ్య న్యపతత్ క్షితౌ
హృది కృత్వా తు బహుశ స్తమఽలంకార ముత్తమమ్ 17
నిశశ్వాస భృశం సర్పో బిలస్థ ఇవ రోషితః
అవిచ్ఛిన్నాఽశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః 18
పరిదేవయితుం దీనం రామః సముపచక్రమే
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యా సంత్యక్తం హ్రియమాణయా 19
ఉత్తరీయ మిదం భూమౌ శరీరాద్భూషణాని చ
శాద్వలిన్యాం ధ్రువం భూమ్యాం సీతయా హ్రియమాణయా 20
ఉత్సృష్టం భూషణ మిదం తథారూపం హి దృశ్యతే

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్ 21
నాఽహం జానామి కేయూరే నాఽహం జానామి కుండలే
నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్ 22
తతః స రాఘవో దీనః సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్
బ్రూహి సుగ్రీవ కం దేశం హ్రియన్తీ లక్షితా త్వయా 23
రక్షసా రౌద్ర రూపేణ మమ ప్రాణైః ప్రియా ప్రియా
క్వ వా వసతి త ద్రక్షో మహద్వ్యసనదం మమ 24
యన్నిమిత్తమఽహం సర్వా న్నాశయిష్యామి రాక్షసాన్
హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశమ్ 25
ఆత్మనో జీవితాన్తాయ మృత్యుద్వార మపావృతమ్||
మమ దయితతరా హృతా వనాన్తాత్
రజని చరేణ విమథ్య యేన సా
కథయ మమ రిపుం త్వమఽద్య వై
ప్లవగపతే యమ సన్నిధిం నయామి 27

సప్తమ స్సర్గః – రామ సమాశ్వాసనం

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామేణాఽఽర్తేన వానరః
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్ప గద్గదః 1
న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః
సామర్థ్యం విక్రమం వాపి దౌష్కులేయస్య వా కులమ్ 2
సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోక మరిందమ
కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్ 3
రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మ పౌరుషమ్
తథాస్మి కర్తా న చిరా ద్యథా ప్రీతో భవిష్యసి 4
అలం వైక్లబ్య మాలమ్బ్య ధైర్యమాత్మగతం స్మర
త్వద్విధానా మఽసదృశ మీదృశం బుద్ధి లాఘవమ్ 5
మయాపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యా హరణజం మహత్
న చాఽహ మేవం శోచామి న చ ధైర్యం పరిత్యజే 6
నాఽహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోఽపి సన్
మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్ 7
బాష్పమాపతితం ధైర్యాన్ నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి

మర్యాదాం సత్త్వ యుక్తానాం ధృతిం నోత్స్రష్టుమర్హసి 8
వ్యసనేవాఽర్థకృచ్ఛ్రే వా భయే వా జీవితాన్తకే
విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమా న్నావసీదతి 9
బాలిశస్తు నరో నిత్యం వైక్లబ్యం యోఽనువర్తతే
స మజ్జత్యవశః శోకే భారాక్రాన్తేవ నౌ ర్జలే 10
ఏషోంజలి ర్మయా బద్ధః ప్రణయాత్ త్వాం ప్రసాదయే
పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాఽన్తరం దాతు మర్హసి 11
యే శోకమనువర్తన్తే న తేషాం విద్యతే సుఖమ్
తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితు మర్హసి 12
శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః
స శోకం త్యజ రాజేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలం 13
హితం వయస్య భావేన బ్రూమి నోపదిశామి తే
వయస్యతాం పూజయన్ మే న త్వం శోచితు మర్హసి 14
మధురం సాన్త్విత స్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః
ముఖమఽశ్రు పరిక్లిన్నం వస్త్రాన్తేన ప్రమార్జయత్ 15
ప్రకృతిస్థ స్తు కాకుత్స్థః సుగ్రీవ వచనాత్ ప్రభుః
సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవ మిదం వచన మబ్రవీత్ 16
కర్తవ్యం యద్వయస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ
అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా 17
ఏష చ ప్రకృతిస్థోఽహ మఽనునీత స్త్వయా సఖే
దుర్లభో హీదృశో బన్ధురస్మిన్ కాలే విశేషతః 18
కిం తు యత్న స్త్వయా కార్యో మైథిల్యాః పరిమార్గణే
రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః 19
మయా చ యదఽనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతామ్
వర్షా స్వివ చ సుక్షేత్రే సర్వం సంపద్యతే మయి 20
మయా చ యదిదం వాక్యమభిమానాత్ సమీరితమ్
తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యుపధార్యతామ్ 21
అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదా చన
ఏత త్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ శపామి తే 22
తతః ప్రహృష్టః సుగ్రీవో వానరైః సచివైః సహ

రాఘువస్య వచః శృత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః 23
ఏవమేకాంత సంపృక్తౌ తత స్తౌ నర వానరౌ
ఉభావన్యోన్య సదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతాం 24
మహానుభావస్య వచో నిశమ్య
హరి ర్వరాణామ్ ఋుషభస్య తస్య
కృతం స మేనే హరివీర ముఖ్యః
తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ 25

అష్టమ స్సర్గః – వాలి వధ ప్రతిజ్ఞా

పరితుష్టస్తు సుగ్రీవ స్తేన వాక్యేన వానరః
లక్ష్మణ స్యాऽऽగ్రతో రామ మిదం వచన మబ్రవీత్ 1
సర్వథాऽహ మऽనుగ్రాహ్యో దేవతానామऽసంశయః
ఉపపన్న గుణోపేతః సఖా యస్య భవాన్ మమ 2
శక్యం ఖలు భవే ద్రామ సహాయేన త్వయాऽనఘ
సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కిం పునః ప్రభో 3
సోऽహం సభాజ్యో బన్ధూనాం సుహృదాం చైవ రాఘవ
యస్యాऽగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘువ వంశజమ్ 4
అహ మప్యऽనురూప స్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసే శనైః
న తు వక్తుం సమర్థోऽహం స్వయ మాత్మ గతాన్ గుణాన్ 5
మహాత్మనాం తు భూయిష్ఠం త్వద్విధానాం కృతాత్మనామ్
నిశ్చలా భవతి ప్రీతి ర్ధైర్య మాత్మవతా మివ 6
రజతం వా సువర్ణం వా వస్త్రాణ్యాభరణాని చ
అవిభక్తాని సాధూనా మవగచ్ఛన్తి సాధవః 7
ఆఢ్యో వాపి దరిద్రో వా దుఃఖితః సుఖితోऽపి వా
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః 8
ధన త్యాగః సుఖ త్యాగో దేహత్యా గోऽపి వా పునః
వయస్యార్థే ప్రవర్తన్తే స్నేహం దృష్ట్వా తథా విధమ్ 9
తత్ తథేత్యబ్రవీద్రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్
లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మ్యా వాసవస్యేవ ధీమతః 10
తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలమ్
సుగ్రీవః సర్వతశ్చక్షు ర్వనే లోలమపాతయత్ 11

స దదర్శ తతః సాలమఽవిదూరే హరీశ్వరః
సుపుష్ప మీషత్పత్రాఢ్యం భ్రమరై రుపశోభితమ్ 12
తస్యైకాం పర్ణబహుళాం భఙ్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద సరాఘవః 13
తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా హనూమానపి లక్ష్మణమ్
సాల శాఖాం సముత్పాట్య వినీత ముపవేశయత్ 14
సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్న ముదధిం యథా
ఫల పుష్ప సమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే 15
తతః ప్రహృష్టః సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా
ఉవాచ ప్రణయా ద్రామం హర్ష వ్యాకులితాక్షరమ్ 16
అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరా మ్యేష భయార్దితః
ఋశ్యమూకం గిరివరం హృత భార్యః సుదుఃఖితః 17
సోఽహం త్రస్తో భయే మగ్నో వసా మ్యుద్భ్రాన్త చేతనః
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృత వైరశ్చ రాఘవ 18
వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాఽభయంకర
మమాఽపి త్వమఽనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి 19
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః
ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహస న్నివ 20
ఉపకార ఫలం మిత్ర మఽపకారోఽరి లక్షణమ్
అద్యైవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాఽపహారిణమ్ 21
ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణ స్తిగ్మ తేజసః
కార్తికేయ వనోద్భూతాః శరా హేమ విభూషితాః 22
కంకపత్ర ప్రతిచ్ఛన్నా మహేన్ద్రాఽశని సన్నిభాః
సుపర్వాణః సుతీక్ష్ణాగ్రా సరోషా ఇవ పన్నగాః 23
భ్రాతృసంజ్ఞ మఽమిత్రం తే వాలినం కృత కిల్బిషమ్
శరై ర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణ మివ పర్వతమ్ 24
రాఘవస్య వచః శృత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః
ప్రహర్ష మతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ 25
రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్ గతిః
వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే 26

త్వం హి పాణి ప్రదానేన వయస్యో మేఽగ్నిసాక్షికం
కృతః ప్రాణై ర్బహుమతః సత్యేనాపి శపామి తే 27
వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహమ్
దుఃఖ మన్తర్గతం యన్ మే మనో హరతి నిత్యశః 28
ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషిత లోచనః
బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైః శక్నోమి భాషితుమ్ 29
బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగ మివాఽఽగతమ్
ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామ సన్నిధౌ 30
స నిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే
వినిశ్శ్వస్య చ తేజస్వీ రాఘవం పునరబ్రవీత్ 31
పురాఽహం వాలినా రామ రాజ్యాత్ స్వాదవరోపితః
పరుషాణి చ సంశ్రావ్య నిర్ధూతోఽస్మి బలీయసా 32
హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ
సుహృదశ్చ మదీయా యే సంయతా బన్ధనేషు తే 33
యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ
బహుశ స్తత్ ప్రయుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా 34
శంకయాత్వేతయా చేహ దృష్ట్వా త్వా మపి రాఘవ
నోపసర్పామ్యఽహం భీతో భయే సర్వే హి బిభ్యతి 35
కేవలం హి సహాయా మే హనూమత్ ప్రముఖా స్త్విమే
అతోఽహం ధారయామ్యఽద్య ప్రాణాన్ కృచ్ఛ్రగతోఽపి సన్ 36
ఏతే హి కపయః స్నిగ్ధా మాం రక్షన్తి సమన్తతః
సహ గచ్ఛన్తి గన్తవ్యే నిత్యం తిష్ఠన్తి చ స్థితే 37
సంక్షేప స్త్వేష మే రామ కిముక్త్వా విస్తరం హి తే
స మే జ్యేష్ఠో రిపు ర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుత పౌరుషః 38
త ద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రనష్టం స్యాదనన్తరమ్
సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశ నిబన్ధనమ్ 39
ఏష మే రామ శోకాన్తః శోకార్తేన నివేదితః
దుఃఖితః సుఖితో వాపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః 40
శ్రుత్వైతద్వచనం రామః సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్
కిం నిమిత్తమఽభూద్వైరం శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతః 41

సుఖం హి కారణం శృత్వా వైరస్య తవ వానర
ఆనన్తర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలమ్ 42
బలవాన్ హి మమామర్షః శృత్వా త్వామవమానితమ్
వర్ధతే హృదయో త్కమ్పీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాఽమ్భసః 43
హృష్టః కథయ విస్రబ్ధో యావదారోప్యతే ధనుః
సృష్టశ్చ హి మయా బాణో నిరస్తశ్చ రిపు స్తవ 44
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా
ప్రహర్ష మతులం లేభే చతుర్భిః సహ వానరైః 45
తతః ప్రహృష్ట వదనః సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే
వైరస్య కారణం తత్త్వమాఖ్యాతు ముపచక్రమే 46

నవమ స్సర్గః – వైర వృత్తాన్తాఽనుక్రమః

వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠః శత్రు నిషూదనః
పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి తథా పురా 1
పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయ మితి మన్త్రిభిః
కపీనా మీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమ సమ్మతః 2
రాజ్యం ప్రశాసత స్తస్య పితృ పైతామహం మహత్
అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః 3
మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దున్దుభేః సుతః
తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీ కృతం విశృతం పురా 4
స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కిన్ధా ద్వార మాగతః
నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధో వాలినం చాఽఽహ్వయద్రణే 5
ప్రసుప్త స్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవ స్వనమ్
శృత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా 6
స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్ తం హన్తుమసురోత్తమమ్
వార్యమాణ స్తతః స్త్రీభి ర్మయా చ ప్రణతాత్మనా 7
స తు నిర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః
తతోఽహమపి సౌహార్దా న్నిస్సృతో వాలినా సహ 8
స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదఽవస్థితం
అసురో జాత సంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశం 9
తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం దృతతరం గతౌ

ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గ శ్చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా 10
స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్
ప్రవివేశాఽసురో వేగాదాఽఽవామాసాద్య విష్ఠితౌ 11
తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః
మాముువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేన్ద్రియః 12
ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః
యావదఽత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుమ్ 13
మయా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా యాచితః స పరంతపః
శాపయిత్వా చ మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ 14
తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రః సంవత్సరో గతః
స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత 15
అహం తు నష్టం తం జ్ఞాత్వా స్నేహాదాఽఽగత సంభ్రమః
భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపా శంకి చ మే మనః 16
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్ తస్మా ద్వినిస్సృతమ్
సఫేనం రుధిరం రక్తమఽహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః 17
నర్దతామఽసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్ర మాగతః
నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః 18
అహం త్వఽవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నై స్తై ర్భ్రాతరం హతమ్
పిధాయ చ బిల ద్వారం శిలయా గిరి మాత్రయా 19
శోకార్త శ్చోదకం కృత్వా కిష్కిన్ధా మాఽఽగతః సఖే
గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మన్త్రిభిః శ్రుతమ్ 20
తతోఽహం తైః సమాగమ్య సమేతైరభిషేచితః
రాజ్యం ప్రశాసత స్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ 21
న ప్రావర్తత మే బుద్ధి ర్భ్రాతు ర్గౌరవ యన్త్రితా
హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా 22
మానయం స్తం మహాత్మానం యథావ చ్చాభ్యవాదయమ్
ఉక్తాశ్చ నాఽశిషస్తేన సంతుష్టేనాఽన్తరాత్మనా 23
నత్వా పాదావఽహం తస్య మకుటేనాఽస్పృశం ప్రభో
అపి వాలీ మమ క్రోధా న్న ప్రసాదం చకార సః 24

దశమ స్సర్గః – రాజ్య నిర్వాస కథనం

తతః క్రోధ సమావిష్టం సంరబ్ధం త ముపాగతమ్
అహం ప్రసాదయాం చక్రే భ్రాతరం ప్రియ కామ్యయా 1
దిష్ట్యాఽసి కుశలీ ప్రాప్తో దిష్ట్యాఽపి నిహతో రిపుః
అనాథస్య హి మే నాథ స్త్వ మేకోఽనాథ నన్దనః 2
ఇదం బహు శలాకం తే పూర్ణచన్ద్ర మివోదితమ్
ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతమ్ 3
ఆర్తశ్చాఽథ బిలద్వారి స్థితః సంవత్సరం నృప
దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితం 4
శోక సంవిగ్న హృదయో భృశం వ్యాకులితేంద్రియః
అపిధాయ బిలద్వారం గిరి శృంగేణ తత్ తథా 5
తస్మాద్దేశాదఽపాక్రమ్య కిష్కిన్ధాం ప్రావిశం పునః
విషాదా త్త్విహ మాం దృష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభి రేవ చ 6
అభిషిక్తో న కామేన త న్మే త్వం క్షంతు మర్హసి
త్వమేవ రాజా మానార్హః సదా చాఽహం యథాపురమ్ 7
రాజభావ నియోగోఽయం మయా త్వద్విరహాత్ కృతః
సామాత్య పౌర నగరం స్థితం నిహత కంటకం 8
న్యాసభూత మిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యఽహమ్
మా చ రోషం కృథాః సౌమ్య మయి శత్రు నిబర్హణ 9
యాచే త్వాం శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోఽయమంజలిః
బలాదఽస్మి సమాగమ్య మన్త్రిభిః పురవాసిభిః 10
రాజభావే నియుక్తోఽహం శూన్య దేశ జిగీషయా
స్నిగ్ధ మేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః 11
ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువాచ హ
ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మన్త్రిణ శ్చైవ సమ్మతాన్ 12
మా మాఽఽహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమ గర్హితమ్
విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః 13
మాం సమాఽఽహ్వాయత క్రూరో యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః
తస్య తద్గర్జితం శ్రుత్వా నిస్సృతోహం నృపాలయాత్ 14
అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణమఽయం భ్రాతా సుదారుణః
స తు దృష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః 15

ప్రాద్రవ ద్భయ సంత్రస్తో వీక్ష్యాఽఽవాం తమఽనుద్రుతౌ
అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలమ్ 16
తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలమ్
అయముక్తోఽథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూరదర్శనః 17
అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగన్తు మితః పురీమ్
బిల ద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావ దేనం నిహన్మ్యహమ్ 18
స్థితోఽయ మితి మత్వా తు ప్రవిష్టోఽహం దురాసదమ్
తం చ మే మార్గమాణస్య గతః సంవత్సర స్తదా 19
స తు దృష్టో మయా శత్రురనిర్వేదా ద్భయావహః
నిహతశ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బన్ధుభిః సహ 20
తస్యాఽస్యా త్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలమ్
పూర్ణమాఽఽసీ ద్దురాఽఽక్రామం స్తనత స్తస్య భూతలే 21
సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాన్తం దున్దుభేః సుతమ్
నిష్క్రామ న్నైవ పశ్యామి బిలస్య పిహితం ముఖమ్ 22
విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునః పునః
యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోఽహం భృశ దుఃఖితః 23
పాద ప్రహారై స్తు మయా బహుభి స్త ద్విదారితమ్
తతోఽహం తేన నిష్క్రమ్య పథా పుర ముపాగతః 24
అత్రాఽనేనాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయతాఽఽత్మనః
సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృ సౌహృదమ్ 25
ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః
తదా నిర్వాసయామాస వాలీ విగత సాధ్వసః 26
తేనాఽహమపవిద్ధశ్చ హృత దారశ్చ రాఘవ
తద్భయాచ్చ మహీ కృత్స్నా క్రాన్తేయం స వనాఽర్ణవా 27
ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యా హరణ దుఃఖితః
ప్రవిష్టోఽస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాన్తరే 28
ఏతత్ తే సర్వమాఖ్యాతం వైరాఽనుకథనం మహత్
అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ 29
వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాఽభయంకర
కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ 30

ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మ సంహితమ్
వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీవం ప్రహస న్నివ 31
అమోఘాః సూర్య సంకాశా మమైతే నిశితాః శరాః
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యన్తి వేగితాః 32
యావ త్తం నాఽభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్
తావత్ స జీవేత్ పాపాత్మా వాలీ చారిత్ర దూషకః 33
ఆత్మాఽనుమానాత్ పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే
త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలమ్ 34
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం
సుగ్రీవః పరమ ప్రీతః సుమహద్వాక్య మబ్రవీత్ 35

ఏకాదశ స్సర్గః – వాలిబలావిష్కరణం

రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్ష పౌరుష వర్ధనం
సుగ్రీవః పూజయాం చక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ 1
అసంశయం ప్రజ్వలితై స్తీక్ష్ణై ర్మర్మాతిగైః శరైః
త్వం దహేః కుపితో లోకాన్ యుగాన్త ఇవ భాస్కరః 2
వాలినః పౌరుషం యత్త ద్యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా
తన్ మమైకమనాః శ్రుత్వా విధత్స్వ య దనన్తరమ్ 3
సముద్రాత్ పశ్చిమాత్ పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరమ్
క్రామత్యఽనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగత క్లమః 4
అగ్రా ణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాన్త్యపి
ఊర్ధ్వముత్పాత్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్ 5
బహవః సారవన్తశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః
వాలినా తరసా భగ్నా బలం ప్రథయతాత్మనః 6
మహిషో దున్దుభి ర్నామ కైలాస శిఖర ప్రభః
బలం నాగ సహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్ 7
వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వర దానాచ్చ మోహితః
జగామ సుమహాకాయః సముద్రం సరితాం పతిమ్ 8
ఊర్మిమఽన్త మభిక్రమ్య సాగరం రత్న సంచయమ్
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవమ్ 9
తతః సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః

అబ్రవీ ద్వచనం రాజన్న౽సురం కాలచోదితమ్ 10
సమర్థో నా౽స్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధ విశారద
శ్రూయతా మభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి 11
శైలరాజో మహారణ్యే తపస్వి శరణం పరమ్
శంకర శ్వశురో నామ్నా హిమవా నితి విశ్రుతః 12
గుహా ప్రస్రవణోపేతో బహుకన్దర నిర్ఝరః
స సమర్థ స్తవ ప్రీతి మతులాం కర్తు మాహవే 13
తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్ర మ౽సురోత్తమః
హిమవ ద్వన మాగచ్ఛ చ్ఛర శ్చాపాదివ చ్యుతః 14
తత స్తస్య గిరేః శ్వేతా గజేన్ద్ర విపులాః శిలాః
చిక్షేప బహుధా భూమౌ దున్దుభి ర్విననాద చ 15
తతః శ్వేతా౽మ్బుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరా౽౽కృతిః
హిమవానబ్రవీ ద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖరే స్థితః 16
క్లేష్టు మర్హసి మాం న త్వం దున్దుభే ధర్మవత్సల
రణ కర్మస్వ౽కుశల స్తపస్వి శరణం హ్యహమ్ 17
తస్య తద్వచనం శృత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః
ఉవాచ దున్దుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్త లోచనః 18
యది యుద్ధే౽సమర్థ స్త్వం మద్భయాద్వా నిరుద్యమః
తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యో౽ద్యయుద్ధం యుయుత్సతః 19
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శృత్వా వాక్య విశారదః
అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్ తమ౽సురోత్తమమ్ 20
వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్ర తుల్య పరాక్రమః
అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కిన్ధామ౽తుల ప్రభామ్ 21
స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞ స్తవ యుద్ధ విశారదః
ద్వన్ద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచే రివ వాసవః 22
తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధ మిహేచ్ఛసి
స హి దుర్ధర్షణో నిత్యం శూరః సమర కర్మణి 23
శృత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టః స దున్దుభిః
జగామ తాం పురీం తస్య కిష్కిన్ధాం వాలిన స్తదా 24
ధారయన్ మాహిషం రూపం తీక్ష్ణ శృంగో భయావహః

ప్రావృషీవ మహామేఘు స్తోయపూర్ణో నభస్తలే 25
తత స్తద్వార మాగమ్య కిష్కిన్ధాయా మహాబలః
ననర్ద కమ్పయన్ భూమిం దున్దుభి ర్దున్దుభిర్యథా 26
సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః
విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్ తద్ద్వారం ద్విరదో యథా 27
అన్తఃపుర గతో వాలీ శృత్వా శబ్దమమర్షణః
నిష్పపాత సహస్త్రీభి స్తారాభి రివ చన్ద్రమాః 28
మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచ స దున్దుభిమ్
హరీణా మీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణామ్ 29
కిమర్థం నగర ద్వార మిదం రుద్ధ్వా వినర్దసి
దున్దుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల 30
తస్య తద్వచనం శృత్వా వానరేన్ద్రస్య ధీమతః
ఉవాచ దున్దుభి ర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్త లోచనః 31
న త్వం స్త్రీ సన్నిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాస్యసి తే బలమ్ 32
అథ వా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశా మిమామ్
గృహ్యతా ముదయః స్వైరం కామ భోగేషు వానర 33
దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్
సర్వ శాఖామృగేంద్ర స్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ 34
సుదృష్టాం కురు కిష్కింధామ్ కురుష్వాత్మసమం పురే
క్రీడయస్వ చ సహ స్త్రీభిరఽహం తే దర్పనాశనః 35
యో హి మత్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశమ్
హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మద మోహితమ్ 36
స ప్రహస్యా బ్రవీన్మన్దం క్రోధా త్తమసురోత్తమమ్
విసృజ్య తాః స్త్రియః సర్వా స్తారా ప్రభృతికా స్తదా 37
మత్తోఽయమితి మా మంస్థా యద్యఽభీతోసి సంయుగే
మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపాణం సమర్థ్యతామ్ 38
తమేవముక్త్వా సంకృద్ధో మాలా ముత్క్షిప్య కాంచనీమ్
పిత్రా దత్తాం మహేన్ద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత 39
విషాణయో ర్గృహీత్వా తం దున్దుభిం గిరి సన్నిభమ్

అవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః 40
వాలీ వ్యాపాతయాం చక్రే ననర్ద చ మహాస్వనమ్
శ్రోత్రాభ్యామఽథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః 41
తయోస్తు క్రోధ సంరంభాత్ పరస్పర జయైషిణోః
యుద్ధం సమభవ ద్ఘోరం దుందుభే ర్వానరస్య చ 42
అయుధ్యత తదా వాలీ శక్ర తుల్య పరాక్రమః
ముష్టిభి ర్జానుభిః పద్భిః శిలాభిః పాదపై స్తథా 43
పరస్పరం ఘ్నతో స్తత్ర వానరాఽసురయో స్తదా
ఆసీద్దీనోఽసురో యుద్ధే శక్ర సూను ర్వ్యవర్ధత 44
తం తు దుందుభి ముద్యమ్య ధరణ్యామఽభ్యపాతయత్
యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మి న్నిష్పిష్టో దున్దుభి స్తదా 45
పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వ మాగతః
తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గత సత్త్వ మచేతనమ్ 46
చిక్షేప బలవాన్ వాలీ వేగే నైకేన యోజనమ్
తస్య వేగ ప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్ క్షతజబిన్దవః 47
ప్రపేతు ర్మారుతోత్క్షిప్తా మతంగస్యాఽఽశ్రమం ప్రతి
తాన్ దృష్ట్వా పతితాం స్తస్య మునిః శోణిత విప్రుషః 48
కృద్ధ స్తస్య మహాభాగ శ్చింతయామాస కోన్వయం
యేనాఽహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా 49
కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిరఽకృతాత్మా చ బాలిశః
ఇత్యుక్త్వాఽథ వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః 50
మహిషం పర్వతాకారం గతాఽసుం పతితం భువి
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్ 51
ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి
ఇహ తేనాఽప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్ 52
వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిర స్రవైః
సంభగ్నాః పాదపా శ్చేమే క్షిపతేహాసురీమ్ తనుం 53
సమంతా ద్యోజనం పూర్ణమాశ్రమం మామకం యది
ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధి ర్వ్యక్తం స న భవిష్యతి 54
యే చాపి సచివా స్తస్య సంశ్రితా మామకం వనం

న చ తై రిహ వస్తవ్యం శృత్వా యాన్తు యథాసుఖం 55
యది తేఽపీహ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానఽపి ధృవం
వనేఽస్మిన్ మామకేఽత్యర్థం పుత్రవత్ పరిపాలితే 56
పత్రాఽంకుర వినాశాయ ఫలమూలాఽభవాయ చ
దివసశ్చాఽస్య మర్యాదా యం ద్రష్టా శ్వోఽస్మి వానరం 57
బహువర్ష సహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి
తత స్తే వానారాః శృత్వా గిరం ముని సమీరితాం 58
నిశ్చక్రము ర్వనాత్ తస్మాన్ దృష్ట్వా వాలి రబ్రవీత్
కిం భవంతః సమస్తాశ్చ మతంగ వనవాసినః 59
మత్ సమీపమనుప్రాప్తా అపి స్వస్తి వనౌకసాం
తత స్తే కారణం సర్వం తథా శాపం చ వాలినః 60
శశంసు ర్వానరాః సర్వే వాలినే హేమ మాలినే
ఏత చ్ఛృత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితం 61
స మహర్షిం త మాసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః
మహర్షి స్త మనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా 62
శాప ధారణ భీతస్తు వాలీ విహ్వాలతాం గతః
తతః శాప భయా ద్భీతః ఋశ్యమూకం మహాగిరిమ్ 63
ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిర్ద్రష్టుం వాపి నరేశ్వర
తస్యాఽప్రవేశం జ్ఞాత్వాఽహమిదం రామ మహావనమ్ 64
విచరామి సహామాత్యో విషాదేన వివర్జితః
ఏషోఽస్థినిచయ స్తస్య దున్దుభేః సంప్రకాశతే 65
వీర్యోత్సేకా న్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్
ఇమే చ విపులాః సాలాః సప్త శాఖావలమ్బినః 66
యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితు మోజసా
ఏతదస్యాఽసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితమ్ 67
కథం తం వాలినం హన్తుం సమరే శక్ష్యసే నృప
తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసంల్లక్ష్మణోఽబ్రవీత్. 68
కస్మిన్ కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధం
తమువాచ సుగ్రీవః సప్త సాలా నిమాన్ పురా 69
ఏవ మేకైకశో వాలీ వివ్యాధాఽథ స చాఽసకృత్

రామో విదారయే దేషాం బాణే నైకేన చే ద్రుమం 70
వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం
హతస్య మహిషస్యాఽస్థి పాదే నైకేన లక్ష్మణ 71
ఉద్యమ్యాఽథ ప్రక్షిపే చ్చే త్తరసా ద్వే ధను శ్శతే
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవో రామం రక్తాంత లోచనం 72
ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుస్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్
శూరశ్చ శూర ఘాతీ చ ప్రఖ్యాత బలపౌరుషః 73
బలవాన్ వానరో వాలీ సంయుగే ష్వపరాజితః
దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి 74
యాని సంచింత్య భీతోఽహం ఋష్యమూకం సమాశ్రితః
తమఽజయ్య మధృష్యం చ వానరేంద్ర మమర్షణం 75
విచింతయ న్న ముంచామి ఋష్యమూక మహం త్విమం
ఉద్విగ్నః శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే 76
అనురక్తైః సహామాత్యై ర్హనుమత్ ప్రముఖై ర్వరైః
ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల 78
త్వా మహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంత మివాశ్రితః
కిం తు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతు ర్బలశాలినః 78
అ ప్రత్యక్షంతు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ
న ఖల్వహం త్వాం తులయే నాఽవమన్యే న భీషయే 79
కర్మభి స్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ
కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః 80
సూచయంతి పరం తేజో భస్మ చ్ఛన్న మివాఽనలం
తస్య తద్వచనం శృత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః 81
స్మితపూర్వమఽథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః
యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర 82
ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్య మహ ముత్పాదయామి తే
ఏవముక్త్వాతు సుగ్రీవం సాన్త్వం లక్ష్మణ పూర్వజః 83
రాఘవో దున్దుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా
తోలయిత్వా మహాబాహు శ్చిక్షేప దశయోజనమ్ 84
అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్

క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ 85
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం తపన్త మివ భాస్కరం
హరీణామగ్రతో వీర మిదం వచన మబ్రవీత్ 86
ఆర్ద్రః సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే
లఘుః సంప్రతి నిర్మాంస స్తృణభూతశ్చ రాఘవ 87
పరిశ్రాన్తేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా
క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన 88
నాఽత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికమ్
ఆర్ద్రం శుష్క మితి హ్యేతత్ సుమహ ద్రాఘవాన్తరం 89
స ఏవ సంశయ స్తాత తవ తస్య చ యద్బలే
సాల మేకం తు నిర్భిన్ద్యా భవే ద్వ్యక్తి ర్బలాబలే 90
కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తి హస్తమివా తతం
ఆకర్ణపూర్ణ మాయమ్య విసృజస్వ మహాశరం 91
ఇమం హి సాలం ప్రహిత స్త్వయా శరో
న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి
అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధృవం
కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా 92
యథా హి తేజః సు వరః సదా రవిః
యథా హి శైలో హిమవాన్ మహాద్రిషు
యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరః
తదా నరాణామఽసి విక్రమే వరః 93

ద్వాదశ స్సర్గః – సుగ్రీవ ప్రత్యయ దానం

ఏతచ్చ వచనం శృత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం
ప్రత్యయార్థం మహాతేజా రామో జగ్రాహ కార్ముకమ్ 1
స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శర మేకం చ మానదః
సాల ముద్దిశ్య చిక్షేప జ్యా స్వనైః పూరయన్ దిశః 2
స విసృష్టో బలవతా బాణః స్వర్ణ పరిష్కృతః
భిత్త్వా సాలాన్ గిరిప్రస్థం సప్త భూమిం వివేశ హ 3
ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన ధరాం భిత్త్వా మహాజవః
నిష్పత్య చ పునస్తూర్ణం స్వతూణీం పునరావిశత్ 4

తాన్ దృష్ట్వా సప్త నిర్భిన్నాన్ సాలాన్ వానరపుంగవః
రామస్య శరవేగేన విస్మయం పరమం గతః 5
స మూర్ధ్నా న్యపతద్భూమౌ ప్రలమ్బీకృత భూషణః
సుగ్రీవః పరమ ప్రీతో రాఘవాయ కృతాంజలిః 6
ఇదం చోవాచ ధర్మజ్ఞం కర్మణా తేన హర్షితః
రామం సర్వాస్త్ర విదుషాం శ్రేష్ఠం శూరమఽవస్థితమ్ 7
సేన్ద్రానపి సురాన్ సర్వాం స్త్వం బాణైః పురుషర్షభ
సమర్థః సమరే హన్తుం కిం పునర్వాలినం ప్రభో 8
యేన సప్త మహాసాలా గిరిర్భూమిశ్చ దారితాః
బాణేనైకేన కాకుత్స్థ స్థాతా తే కో రణాగ్రతః 9
అద్య మే విగతః శోకః ప్రీతిరఽద్య పరా మమ
సుహృదం త్వాం సమాసాద్య మహేన్ద్ర వరుణోపమమ్ 10
త మఽద్యైవ ప్రియార్థం మే వైరిణం భ్రాతృ రూపిణమ్
వాలినం జహి కాకుత్స్థ మయా బద్ధోఽయమంజలిః 11
తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవం ప్రియ దర్శనమ్
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో లక్ష్మణానుమతం వచః 12
అస్మా ద్గచ్ఛేమ కిష్కిన్ధాం క్షిప్రం గచ్ఛ త్వమఽగ్రతః
గత్వా చాహ్వయ సుగ్రీవ వాలినం భ్రాతృ గన్ధినమ్ 13
సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కిన్ధాం వాలినః పురీమ్
వృక్షై రాత్మాన మావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే 14
సుగ్రీవో వ్యనద ద్ఘోరం వాలినోహ్వాఽఽన కారణాత్
గాఢం పరిహితో వేగా న్నాదై ర్భిన్ద న్నివాఽమ్బరమ్ 15
తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః
నిష్పపాత సుసంరబ్ధో భాస్కరోఽస్త తటాదివ 16
తతః సుతుములం యుద్ధం వాలి సుగ్రీవయో రభూత్
గగనే గ్రహయో ర్ఘోరం బుధాఽంగారకయో రివ 17
తలై రఽశనికల్పైశ్చ వజ్రకల్పైశ్చ ముష్టిభిః
జఘ్నతుః సమరేఽన్యోన్యం భ్రాతరౌ క్రోధమూర్ఛితౌ 18
తతో రామో ధనుష్పాణి స్తావుభౌ సముదీక్ష్య తు
అన్యోన్య సదృశౌ వీరా వుభౌ దేవావివాఽశ్వినౌ 19

యన్నా ఽవగచ్ఛత్ సుగ్రీవం వాలినం వాపి రాఘవః
తతో న కృతవాన్ బుద్ధిం మోక్తుమఽన్తకరం శరమ్ 20
ఏతస్మిన్నన్తరే భగ్నః సుగ్రీవ స్తేన వాలినా
అపశ్యన్ రాఘవం నాథమ్ ఋశ్యమూకం ప్రదుద్రువే 21

క్లాన్తో రుధిర సిక్తాంగః ప్రహారై ర్జర్జరీ కృతః
వాలినాఽభిద్రుతః క్రోధాత్ ప్రవివేశ మహావనమ్ 22
తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాప భయాఽర్దితః
ముక్తోహ్యసి త్వమిత్యుక్త్వా సంన్నివృత్తో మహాద్యుతిః 23
రాఘవోఽపి సహభ్రాత్రా సహచైవ హనూమతా
తదేవ వన మాగచ్ఛత్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః 24
తం సమీక్ష్యాఽఽగతం రామం సుగ్రీవః సహలక్ష్మణమ్
హ్రీమాన్ దీన మువాచేదం వసుధా మఽవలోకయన్ 25
ఆహ్వాయస్వేతి మాముక్త్వా దర్శయిత్వా చ విక్రమమ్
వైరిణా ఘాతయిత్వా చ కిమిదానీం త్వయా కృతమ్ 26
తామేవ వేళాం వక్తవ్యం త్వయా రాఘవ తత్త్వతః
వాలినం న నిహన్మీతి తతో నాఽహమితో వ్రజే 27
తస్య చైవం బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
కరుణం దీనయా వాచా రాఘవః పునరబ్రవీత్ 28
సుగ్రీవ శ్శ్రూయతాం తాత క్రోధశ్చ వ్యపనీయతామ్
కారణం యేన బాణోఽయం న మయా స విసర్జితః 29
అలంకారేణ వేషేణ ప్రమాణేన గతేన చ
త్వం చ సుగ్రీవ వాలీ చ సదృశౌ స్థః పరస్పరమ్ 30
స్వరేణ వర్చసా చైవ ప్రేక్షితేన చ వానర
విక్రమేణ చ వాక్యైశ్చ వ్యక్తిం వాం నోపలక్షయే 31
తతోఽహం రూప సాదృశ్యాన్ మోహితో వానరోత్తమ
నోత్సృజామి మహావేగం శరం శత్రు నిబర్హణమ్ 32
జీవితాన్తకరం ఘోరం సాదృశ్యాత్ తు విశంకితః

మూలఘాతో న నౌ స్యాద్ధి ద్వయోరపి కృతో మయా 33
త్వయి వీరే విపన్నే హి అజ్ఞానా ల్లాఘువాన్ మయా
మౌఢ్యం చ మమ బాల్యం చ ఖ్యాపితం స్యాద్ధరీశ్వర 34
దత్తాఽభయ వధో నామ పాతకం మహదుచ్యతే
అహం చ లక్ష్మణశ్చైవ సీతా చ వరవర్ణినీ 35
త్వదధీనా వయం సర్వే వనేఽస్మిన్ శరణం భవాన్
తస్మా ద్యుద్ధస్వ భూయ స్త్వం మామాఽశంకీశ్చ వానర 36
అస్మిన్ముహూర్తే సుగ్రీవ పశ్య వాలిన మాహవే
నిరస్త మిషుణైకేన వేష్టమానం మహీతలే 37
అభిజ్ఞానం కురుష్వ త్వమాత్మనో వానరేశ్వర
యేన త్వా మభిజానీయాం ద్వన్ద్వయుద్ధ ముపాగతమ్ 38
గజపుష్పీమిమాం ఫుల్లా ముత్పాట్య శుభలక్షణామ్
కురు లక్ష్మణ కణ్ఠేఽస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః 39
తతో గిరితటే జాతా ముత్పాట్య కుసుమాకులామ్
లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కణ్ఠే వ్యసర్జయత్ 40
స తయా శుశుభే శ్రీమాం ల్లతయా కణ్ఠసక్తయా
మాల యేవ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః 41
విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్య సమాహితః
జగామ సహ రామేణ కిష్కిన్ధాం వాలి పాలితామ్ 42

త్రయోదశ స్సర్గః – సప్త జనాశ్రమ ప్రణామః

ఋశ్యమూకాత్ స ధర్మాత్మా కిష్కిన్ధాం లక్ష్మణాగ్రజః
జగామ సహసుగ్రీవో వాలి విక్రమ పాలితామ్ 1
సముద్యమ్య మహచ్చాపం రామః కాంచన భూషితమ్
శరాం శ్చాదిత్య సంకాశాన్ గృహీత్వా రణ సాధకాన్ 2
అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః
సుగ్రీవః సంహత గ్రీవో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః 3
పృష్ఠతో హనుమాన్ వీరో నలో నీలశ్చ వానరః
తారశ్చైవ మహాతేజా హరియూథప యూథపః 4
తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్ప భారాఽవలమ్బినః
ప్రసన్నామ్బు వహాశ్చైవ సరితః సాగరంగమాః 5

కన్దరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్దరాణి గుహా స్తథా
శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియ దర్శనాః 6
వైడూర్య విమలై స్తోయైః పద్మైశ్చాకోశ కుట్మలైః
శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాకాంశ్చ వ్యలోకయన్ 7
కారణ్డైః సారసై ర్హంసై ర్వఞ్జులై ర్జల కుక్కుటైః
చక్రవాకై స్తథా చాన్యైః శకునైరుపనాదితాన్ 8
మృదు శష్పాంకురాహారాన్ నిర్భయాన్ వనగోచరాన్
చరతః సర్వతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్ 9
తటాక వైరిణశ్చాపి శుక్లదన్త విభూషితాన్
ఘోరా నేక చరాన్ వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః 10
మత్తాన్ గిరితటోత్కృష్టాన్ జంగమా నివ పర్వతాన్
వారణాన్ వారిదప్రఖ్యాన్ మహీ రేణు సముక్షితాన్ 11
వనే వనచరాం శ్చాన్యాన్ ఖే చరాంశ్చ విహంగమాన్
పశ్యన్త స్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవ వశవర్తినః 12
తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునన్దనః
ద్రుమషణ్డం వనం దృష్ట్వా రామః సుగ్రీవ మబ్రవీత్ 13
ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషణ్డః ప్రకాశతే
మేఘ సంఘాత విపులః పర్యన్త కదళీ వృతః 14
కి మేత జ్జాతు మిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే
కౌతూహలాఽపనయనం కర్తు మిచ్ఛామ్యహం త్వయా 15
తస్య తద్వచనం శృత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః
గచ్ఛ న్నేవాచచక్షేఽథ సుగ్రీవ స్తన్ మహద్వనమ్ 16
ఏత ద్రాఘవ విస్తీర్ణ మాశ్రమం శ్రమ నాశనమ్
ఉద్యానవన సంపన్నం స్వాదు మూల ఫలోదకమ్ 17
అత్ర సప్తజనా నామ మునయః సంశిత వ్రతాః
సప్తైవాఽఽసన్న ఽధః శీర్షా నియతం జల శాయినః 18
సప్త రాత్ర కృతాఽఽహారా వాయునా వన వాసినః
దివం వర్షశతై ర్యాతాః సప్తభిః సకలే వరాః 19
తేషా మేవం ప్రభావేన ద్రుమ ప్రాకార సంవృతమ్
ఆశ్రమం సుదురాధర్ష మపి సేన్ద్రైః సురాఽసురైః 20

పక్షిణో వర్జయన్త్యేతత్ తథాఽన్యే వనచారిణః
విశన్తి మోహాద్యేప్యత్ర నివర్తన్తే న తే పునః 21
విభూషణ రవాశ్చాఽత్ర శ్రూయన్తే సకలాక్షరాః
తూర్యగీత స్వనా శ్చాత్ర గన్ధో దివ్యశ్చ రాఘవ 22
త్రేతాగ్న యోఽపి దీప్యన్తే ధూమో హ్యేష ప్రదృశ్యతే
వేష్టయ న్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః 23
ఏతే వృక్షాః ప్రకాశన్తే ధూమ సంసక్త మస్తకాః
మేఘజాల ప్రతిచ్ఛన్నా వైడూర్య గిరయో యథా 24
కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్ సముద్దిశ్య రాఘవ
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా ప్రయతః సంయతాంజలిః 25
ప్రణమన్తి హి యే తేషామ్ మునీనాం భావితాత్మనామ్
న తేషామఽశుభం కించిచ్ఛరీరే రామ దృశ్యతే 26
తతో రామః సహభ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః
సముద్దిశ్య మహాత్మాన స్తా నృషీనభ్యవాదయత్ 27
అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః
సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముః సంహృష్ట మానసాః 28
తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్ సప్తజనాశ్రమాత్
దదృశు స్తాం దురాధర్షాం కిష్కిన్ధాం వాలిపాలితామ్ 29
తతస్తు రామానుజ రామ వానరాః
ప్రగృహ్య శస్త్రా ణ్యుదితార్క తేజసా
పురీం సురేశాత్మజ వీర్యపాలితాం
వధాయ శత్రోః పునరాగతాః సహ 30

చతుర్దశ స్సర్గః – సుగ్రీవ గర్జనం

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కిన్ధాం వాలిపాలితామ్
వృక్షై రాత్మాన మావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే 1
విచార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కానన ప్రియః
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధ మాహారయ ద్భృశమ్ 2
తతః స నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్
పరివారైః పరివృతో నాదై ర్భిన్దన్ని వామ్బరమ్ 3
గర్జన్ని వ మహామేఘో వాయువేగ పురస్సరః

అథ బాలాఽర్క సదృశో దృప్త సింహగతి స్తదా 4
దృష్ట్వా రామం క్రియా దక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్
హరి వాగురయా వ్యాప్తం తప్త కాంచన తోరణామ్ 5
ప్రాప్తాః స్త ధ్వజ యన్త్రాఢ్యాం కిష్కిన్ధాం వాలినః పురీమ్
ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలి వధే పురా 6
సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః 7
తమఽథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రు సూదనః
కృతాభిజ్ఞాన చిహ్న స్త్వమఽనయా గజసాహ్వయా 8
లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృతా తవ
శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠ సక్తయా 9
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్ర మాలయా
అద్య వాలి సముత్థం తే భయం వైరం చ వానర 10
ఏకేనాఽహం ప్రమోక్ష్యామి బాణ మోక్షేణ సంయుగే
మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృ రూపిణమ్ 11
అద్య వాలీ వినిహతో వన పాంసుషు వేష్టతే
యది దృష్టి పథం ప్రాప్తో జీవన్ స వినివర్తతే 12
తతో దోషేణ మా గచ్ఛేత్ సద్యో గర్హేచ్చ మాం భవాన్
ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలా మయా బాణేన దారితాః 13
తేనాఽవేహి బలేనాఽద్య వాలినం నిహతం మయా
అనృతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛ్రేఽపి తిష్ఠతా 14
ధర్మలోభ పరీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన
సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమమ్ 15
ప్రసూతం కలమం క్షేత్రే వర్షేణేవ శతక్రతుః
త దాహ్వాన నిమిత్తం త్వం వాలినో హేమ మాలినః 16
సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతే ద్యేన వానరః
జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా 18
నిష్పతిష్య త్యసంగేన వాలీ స ప్రియ సంయుగః
రిపూణాం ధర్షణం శూరా మర్షయన్తి న సంయుగే 19
జానన్తస్తు స్వకం వీర్యం స్త్రీ సమక్షం విశేషతః

స తు రామ వచః శృత్వా సుగ్రీవో హేమ పింగళః 20
ననర్ద క్రూర నాదేన వినిర్భిన్ద న్నివామ్బరమ్
తస్య శబ్దేన విత్రస్తా గావో యాన్తి హత ప్రభాః 21
రాజదోష పరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః
ద్రవన్తి చ మృగాః శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః 22
పతన్తి చ ఖగా భూమౌ క్షీణ పుణ్యా ఇవ గ్రహాః||
తతః స జీమూత గణ ప్రణాదో
నాదం హ్యముంచత్ త్వరయా ప్రతీతః
సూర్యాత్మజః శౌర్య వివృద్ధ తేజాః
సరిత్పతిర్వాఽనిల చంచలోర్మిః 23

పంచదశ స్సర్గః – తారా హితోక్తిః

అథ తస్య నినాదం తం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
శుశ్రావాన్తఃపురగతో వాలీ భ్రాతురఽమర్షణః 1
శృత్వా తు తస్య నినదం సర్వభూత ప్రకమ్పనమ్
మద శ్చైక పదే నష్టః క్రోధశ్చాఽఽపతితో మహాన్ 2
స తు రోష పరీతాంగో వాలీ సంధ్యాఽఽతప ప్రభః
ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః 3
వాలీ దంష్ట్రా కరాళస్తు క్రోధా ద్దీప్తాగ్ని లోచనః
భా త్యుత్పతిత పద్మాభః సమృణాళ ఇవ హ్రదః 4
శబ్దం దుర్మర్షణం శృత్వా నిష్పపాత తతో హరిః
వేగేన చరణన్యాసై ర్దారయ న్నివ మేదినీమ్ 5
తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహా ద్దర్శిత సౌహృదా
త్రస్తా ప్రోవాచ సంభ్రాన్తా హితోదర్క మిదం వచః 6
సాధు క్రోధ మిమం వీర నదీవేగ మివాఽఽగతమ్
శయనా దుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్రజమ్ 7
కాల్య మేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి హరీశ్వర
వీర తే శత్రు బాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే 8
సహసా తవ నిష్క్రామో మమ తావ న్న రోచతే
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి య న్నిమిత్తం నివార్యసే 9
పూర్వ మాపతితః క్రోధాత్ స త్వా మాహ్వయతే యుధి

నిష్పత్య చ నిరస్త స్తే హన్యమానో దిశో గతః 10
త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః
ఇహైత్య పునరాహ్వానం శంకాం జనయతీవ మే 11
దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశ స్తస్య నర్దతః
నినాదస్య చ సంరమ్భో నైత దల్పం హి కారణమ్ 12
నాఽసహాయ మహం మన్యే సుగ్రీవం త మిహాగతమ్
అవష్టబ్ధ సహాయశ్చఽయమాశ్రిత్యైష గర్జతి 13
ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః
అపరీక్షిత వీర్యేణ సుగ్రీవః సహ నైష్యతి 14
పూర్వ మేవ మయా వీర శృతం కథయతో వచః
అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామ్యఽద్య హితం వచః 15
అంగదస్తు కుమారోఽయం వనాన్త ముపనిర్గతః
ప్రవృత్తి స్తేన కథితా చారైరాఽఽప్తై ర్నివేదితా 16
అయోధ్యాధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ సమర దుర్జయౌ
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామ లక్ష్మణౌ 17
సుగ్రీవ ప్రియ కామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురాసదౌ
తవ భ్రాతు ర్హి విఖ్యాతః సహాయో రణకర్కశః 18
రామః పరబలా మర్దీ యుగాన్తాగ్ని రివోత్థితః
నివాస వృక్షః సాధూనా మాపన్నా నాం పరా గతిః 19
ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైక భాజనమ్
జ్ఞానవిజ్ఞాన సంపన్నో నిదేశే నిరతః పితుః 20
ధాతూనా మివ శైలేన్ద్రో గుణానా మాకరో మహాన్
తత్ క్షమో న విరోధ స్తే సహ తేన మహాత్మనా 21
దుర్జయే నాఽప్రమేయేణ రామేణ రణకర్మసు
శూర వక్ష్యామి తే కించి న్న చేచ్ఛామ్యఽభ్యసూయితుమ్ 22
శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితమ్
యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వఽభిషేచయ 23
విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్ బలీయసా
అహం హి తే క్షమం మన్యే తేన రామేణ సౌహృదమ్ 24
సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైర ముత్సృజ్య దూరతః

లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః 25
తత్ర వా సన్నిహస్థో వా సర్వథా బన్ధురేవ తే
న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన 26
దాన మానాది సత్కారైః కురుష్వ ప్రత్యనంతరం
వైర మేతత్ సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు 27
సుగ్రీవో విపులగ్రీవ స్తవ బంధుః సదా మతః
భ్రాతుః సౌహృద మాలంబ్య నాఽన్యాగతి రిహాఽస్తి తే 28
యది తే మత్ప్రియం కార్యం యదిచాఽవైషి మాం హితాం
యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే 29
ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే
న రోష మేవాఽనువిధాతు మర్హసి
క్షమో హి తే కోసల రాజసూనునా
న విగ్రహః శక్ర సమాన తేజసా 30
తదా హి తారా హిత మేవ వాక్యం
తం వాలినం పథ్య మిదం బభాషే
న రోచతే తద్వచనం హి తస్య
కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే 31

షోడశ స్సర్గః – వాలి సహారః

తా మేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిప నిభాననామ్
వాలీ నిర్భర్త్సయామాస వచనం చేద మబ్రవీత్ 1
గర్జతోఽస్య చ సంరమ్భం భ్రాతుః శత్రో ర్విశేషతః
మర్షయిష్యా మ్యహం కేన కారణేన వరాననే 2
అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినామ్
ధర్షణామర్షణం భీరు మరణా దతిరిచ్యతే 3
సోఢుం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధ కామస్య సంయుగే
సుగ్రీవస్య చ సంరమ్భం హీనగ్రీవస్య గర్జతః 4
న చ కార్యో విషాద స్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి 5
నివర్తస్వ సహస్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి
సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా 6

ప్రతియోత్స్యామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమమ్
దర్పమఽస్య వినేష్యామి న చ ప్రాణై ర్విమోక్ష్యతే 7
అహంహ్యాఽజి స్థితస్యాఽస్య కరిష్యామి యథేప్సితం
వృక్షై ర్ముష్టి ప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి 8
న మే గర్విత మాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్
కృతం తారే సహాయ త్వం సౌహృదం దర్శితం మయి 9
శాపితాసి మమ ప్రాణై ర్నివర్తస్వ జనేన చ
అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమఽహం భ్రాతరం రణే 10
తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియ వాదినీ
చకార రుదతీ మన్దం దక్షిణా సా ప్రదక్షిణమ్ 11
తతః స్వస్త్యయనం కృత్వా మన్త్రవద్విజయైషిణీ
అన్తఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోక మోహితా 12
ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిః స్వమాలయమ్
నగరా న్నిర్యయౌ క్రుద్ధో మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ 13
స నిష్పత్య మహాతేజా వాలీ పరమ రోషణః
సర్వత శ్చారయన్ దృష్టిం శత్రు దర్శన కాంక్షయా 14
స దదర్శ తతః శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమ పింగళమ్
సుసంవీత మవష్టబ్ధం దీప్యమాన మివాఽనలమ్ 15
స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితమ్
గాఢం పరిదధే వాసో వాలీ పరమ రోషణః 16

స వాలీ గాఢ సంవీతో ముష్టి ముద్యమ్య వీర్యవాన్
సుగ్రీవ మేవాఽభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః 17
శ్లిష్ట ముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః
సుగ్రీవోపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమ మాలినమ్ 18
తం వాలీ క్రోధ తామ్రాక్షః సుగ్రీవం రణ పణ్డితమ్

ఆపతన్తం మహావేగ మిదం వచన మబ్రవీత్ 19
ఏష ముష్టి ర్మయా బద్ధో గాఢః సన్నిహితాంగుళిః
మయా వేగ విముక్త స్తే ప్రాణా నాదాయ యాస్యతి 20
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కృద్ధో వాలిన మబ్రవీత్
తవై చైవ హరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని 21
తాడిత స్తేన సంకృద్ధ స్త మఽభిక్రమ్య వేగితః
అభవ చ్ఛోణితోద్గారీ సోత్పీడ ఇవ పర్వతః 22
సుగ్రీవేణ తు నిశ్శంకం సాల ముత్పాట్య తేజసా
గాత్రే ష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః 23
స తు వాలీ ప్రచలితః సాల తాడన విహ్వలః
గురుభార సమాక్రాన్తా నౌః ససార్థేవ సాగరే 24
తౌ భీమబల విక్రాన్తౌ సుపర్ణ సమ వేగినౌ
ప్రవృద్ధౌ ఘోర వపుషౌ చన్ద్ర సూర్యావివామ్బరే 25
పరస్పర మఽమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణ తత్పరౌ
తతోఽవర్ధత వాలీ తు బలవీర్య సమన్వితః 26
సూర్య పుత్రో మహావీర్యః సుగ్రీవః పరిహీయతే
వాలినా భగ్న దర్పస్తు సుగ్రీవో మన్ద విక్రమః 27
వాలినం ప్రతి సామర్షో దర్శయామాస రాఘవమ్
వృక్షైః సశాఖైః సశిఖరై ర్వజ్రకోటి నిభైర్నఖైః 28
ముష్టిభి ర్జానుభిః పద్భి ర్బాహుభిశ్చ పునః పునః
తయోర్యుద్ధ మభూద్ఘోరం వృత్ర వాసవయో రివ 29
తౌ శోణితాక్తౌ యుద్ధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ
మేఘావివ మహాశబ్దై స్తర్జయానౌ పరస్పరం 30
హీయమాన మఽథాపశ్యత్ సుగ్రీవం వానరేశ్వరం
వీక్షమాణం దిశశ్చైవ రాఘవం చ ముహుర్ముహుః 31
తతో రామో మహాతేజా ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరం
శరం చ వీక్షతే వీరో వాలినో వధ కారణాత్ 32
తతో ధనుషి సంధాయ శర ఽమాశీవిషోపమమ్
పూరయామాస తచ్చాపం కాలచక్ర మివాన్తకః 33
తస్య జ్యాతల ఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః

ప్రదుద్రువు ర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః 34
ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాఽశని సన్నిభః
రాఘవేణ మహాబాణో వాలి వక్షసి పాతితః 35
తత స్తేన మహాతేజా వీర్యోత్సిక్తః కపీశ్వరః
వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే 36
ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలే
ఆశ్వయు క్సమయే మాసి గతశ్రీకో విచేతనః 37
నరోత్తమః కాలయుగాన్తకోపమం
శరోత్తమం కాంచన రూప్య భూషితం
ససర్జ దీప్తం తమఽమిత్ర మర్దనం
సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః 38
అథోక్షితః శోణిత తోయ విస్రవైః
సుపుష్పితాశోక ఇవాఽనలోద్ధతః
విచేతనో వాసవ సూను రాహవే
విభ్రంశితేంద్ర ధ్వజవత్ క్షితిం గతః 39

సప్తదశ స్సర్గః – రామాఽధిక్షేపః

తతః శరేణాభిహతో రామేణ రణకర్కశః
పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః 1
స భూమౌ న్యస్త సర్వాంగ స్తప్తకాంచన భూషణః
అపత ద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మి రివధ్వజః 2
తస్మి న్నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే
నష్ట చన్ద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత మేదినీ 3
భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః
న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణా న తేజో న పరాక్రమః 4
శక్ర దత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్ర భూషితా
దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాం స్తేజః శ్రియం చ సా 5
స తయా మాలయా వీరో హైమయా హరియూథపః
సంధ్యాఽనుగత పర్యన్తః పయోధర ఇవాభవత్ 6
తస్య మాలా చ దేహశ్చ మర్మఘాతీ చ యః శరః
త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే 7

తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గ మార్గ ప్రభావనమ్
రామ బాణాసనోక్షిప్త మాऽऽవహత్ పరమాం గతిమ్ 8
తం తథా పతితం సంఖ్యే గతార్చిష మివానలమ్
బహుమాన్య చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ 9
యయాతి మివ పుణ్యాన్తే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతమ్
ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాన్తే భువి పాతితమ్ 10
మహేన్ద్రమివ దుర్ధర్షం మహేన్ద్రమివ దుస్సహమ్
మహేన్ద్ర పుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలినమ్ 11
వ్యూఢోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనమ్
లక్ష్మణానుగతో రామో దదర్శోపససర్ప చ 12
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మ సంహితమ్ 13

త్వం నరాధిపతేః పుత్ర ప్రథితః ప్రియ దర్శనః
కులీనః సత్త్వ సంపన్న స్తేజస్వీ చరితవ్రతః 14
పరాఙ్ముఖ వధం కృత్వా కో ను ప్రాప్త స్త్వయా గుణః
యదऽహం యుద్ధ సంరబ్ధః శరేణోరసి తాడితః 15
రామః కరుణ వేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః
సానుక్రోశో మహోత్సాహః సమయజ్ఞో దృఢ వ్రతః 16
ఇతి తే సర్వభూతాని కథయన్తి యశో భువి
దమః శమః క్షమా ధర్మో ధృతిః సత్యం పరాక్రమః 17
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాऽప్యపరాధిషు
తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహమగ్ర్యం చాభిజనం తవ 18
తారయా ప్రతిషిద్ధోऽపి సుగ్రీవేణ సమాగతః
న మా మऽన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధు మర్హతి 19
ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాऽదర్శనే తవ
న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజ మధార్మికమ్ 20

జానే పాప సమాచారం తృణైః కూప మివావృతమ్
సతాం వేష ధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకమ్ 21
నాహం త్వామభిజానామి ధర్మ చ్ఛద్మాభి సంవృతమ్
విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహమ్ 22
న చ త్వా మవజానేహం కస్మాన్ మాం హంస్యఽకిల్బిషమ్
ఫల మూలాశనం నిత్యం వానరం వనగోచరమ్ 23
మామిహా ప్రతియుధ్యన్త మఽన్యేన చ సమాగతమ్
త్వం నరాధిపతేః పుత్రః ప్రతీతః ప్రియ దర్శనః 24
లింగమఽప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితమ్
కః క్షత్రియకులే జాతః శృతవాన్ నష్టసంశయః 25
ధర్మ లింగ ప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్
రామ రాజ కులే జాతో ధర్మవా నితి విశ్రుతః 26
అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి
సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతి పరాక్రమౌ 27
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దణ్డశ్చాఽప్యపరాధిషు
వయం వనచరా రామ మృగా మూల ఫలాశనాః 28
ఏషా ప్రకృతిరఽస్మాకం పురుష స్త్వం నరేశ్వరః
భూమి ర్హిరణ్యం రూప్యం చ నిగ్రహే కారణాని చ 29
అత్ర కస్తే వనే లోభో మదీయేషు ఫలేషు వా
నయశ్చ వినయ శ్చోభౌ నిగ్రహాఽనుగ్రహావపి 30
రాజవృత్తి రఽసంకీర్ణా న నృపాః కామ వృత్తయః
త్వం తు కామ ప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః 31
రాజవృత్తై రఽసంకీర్ణః శరాసన పరాయణః
న తేఽస్త్యపచితి ర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరఽవస్థితా 32
ఇన్ద్రియైః కామవృత్తః సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర
హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మా మిహాఽనపరాధినమ్ 33
కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కృత్వా కర్మ జుగుప్సితమ్
రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నః శ్చోరః ప్రాణివధే రతః 34
నాస్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయ గామినః
సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః 35

లోకం పాపాత్మనా మేతే గచ్ఛన్త్యఽత్ర న సంశయః
అధార్యం చర్మ మే సద్భి రోమాణ్యఽస్థి చ వర్జితమ్ 36
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధై ర్ధర్మచారిభిః
పంచ పంచనఖా భక్ష్యా బ్రహ్మ క్షత్రేణ రాఘవ 37
శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః
చర్మ చాఽస్థి చ మే రాజన్ న స్పృశన్తి మనీషిణః 38
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః
తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞయా హితం 39
తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః
త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా 40
ప్రమదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా
శఠో నైకృతికః క్షుద్రో మిథ్యా ప్రశ్రిత మానసః 41
కథం దశరథేన త్వం జాతః పాపో మహాత్మనా
ఛిన్న చారిత్ర్య కక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా 42
త్యక్త ధర్మాంకుశేనాఽహం నిహతో రామహస్తినా
అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితం 43
వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిః సహ సమాగతః
ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమ స్తే ప్రకాశితః 44
అపకారిషు తం రాజ న్న హి పశ్యామి విక్రమం
దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథా మయా యుధి నృపాత్మజ 45
అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యే స్త్వం నిహతో మయా
త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః 46
ప్రసుప్తః పన్నగే నేవ నరః పానవశం గతః
మామేవ యది పూర్వం త్వ మేతదర్థ మచోదయః 47
మైథిలీమహ మేకాహ్న తవ చానీతవాన్ భవేః
సుగ్రీవ ప్రియ కామేన యత్కృతేఽస్మి హత స్త్వయా 48
కణ్ఠే బద్ధ్వా ప్రదద్యాం తేఽనిహతం రావణం రణే
న్యస్తాం సాగర తోయే వా పాతాళే వాపి మైథిలీమ్ 49
ఆనయేయం తవాఽఽదేశా చ్ఛ్వేతామశ్వతరీ మివ
యుక్తం యత్ ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవః స్వర్గతే మయి 50

అయుక్తం యదఽధర్మేణ త్వయాఽహం నిహతో రణే
కామ మేవం విధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే 51
క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్త ముత్తరం సాధు చిన్త్యతామ్ ||
ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్క వక్త్రః
శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా
సమీక్ష్య రామం రవి సన్నికాశం
తూష్ణీం బభూవాఽమరరాజ సూనుః 52

అష్టాదశ స్సర్గః – వాలి వధ సమర్థనం

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థ సహితం హితమ్
పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా 1
తం నిష్ప్రభ మివాదిత్యం ముక్త తోయ మివామ్బుదమ్
ఉక్త వాక్యం హరిశ్రేష్ఠ ముపశాన్త మివాఽనలమ్ 2
ధర్మార్థ గుణ సంపన్నం హరీశ్వర మనుత్తమమ్
అధిక్షిప్త స్తదా రామః పశ్చాద్వాలిన మబ్రవీత్ 3
ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికమ్
అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యా న్మామిహాఽద్య విగర్హసే 4
అపృష్ట్వా బుద్ధి సంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్య సమ్మతాన్
సౌమ్య వానర చాపల్యాత్ త్వం మాం వక్తు మిహేచ్ఛసి 5
ఇక్ష్వాకూణా మియం భూమిః సశైల వన కాననా
మృగ పక్షి మనుష్యాణాం నిగ్రహాఽనుగ్రహావపి 6
తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతః సత్యవానృజుః
ధర్మ కామార్థ తత్త్వజ్ఞో నిగ్రహాఽనుగ్రహే రతః 7
నయశ్చ వినయ శ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితమ్
విక్రమశ్చ యథా దృష్టః స రాజా దేశ కాలవిత్ 8
తస్య ధర్మకృతాఽఽదేశా వయమన్యే చ పార్థివాః
చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతాన మిచ్ఛవః 9
తస్మిన్ నృపతి శార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే
పాలయ త్యఖిలాం భూమిం క శ్చరేద్ధర్మ నిగ్రహమ్ 10
తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి 11

త్వం తు సంక్లిష్ట ధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః
కామ తన్త్ర ప్రధానశ్చ న స్థితో రాజ వర్త్మని 12
జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి
త్రయ స్తే పితరో జ్ఞేయా ధర్మే వర్త్మని వర్తినః 13
యవీయా నాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః
పుత్రవత్ తే త్రయ శ్చిన్త్యా ధర్మశ్చేదఽత్ర కారణమ్ 14
సూక్ష్మః పరమ దుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ
హృది స్థః సర్వభూతానా మాత్మా వేద శుభాఽశుభే 15
చపల శ్చపలైః సార్ధం వానరైరకృతాత్మభిః
జాత్యన్ధ ఇవ జాత్యన్ధై ర్మన్త్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్ 16
అహం తు వ్యక్తతా మఽస్య వచనస్య బ్రవీమి తే
న హి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితు మర్హసి 17
తదేతత్ కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః
భ్రాతు ర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్ 18
అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ 19
తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామ వృత్తస్య వానర
భ్రాతృ భార్యావమర్శేఽస్మిన్ దణ్డోఽయం ప్రతిపాదితః 20
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోక వృత్తా దపేయుషః
దణ్డాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప 21
న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః
ఔరసీం భగినీం వాపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః 22
ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దణ్డో వధః స్మృతః
భరతస్తు మహీపాలో వయం చాఽఽదేశవర్తినః 23
త్వం తు ధర్మాదతిక్రాన్తః కథం శక్య ముపేక్షితుమ్
గురు ధర్మ వ్యతిక్రాన్తం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్ 24
భరతః కామ వృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః
వయం తు భరతాఽఽదేశ విధిం కృత్వా హరీశ్వర 25
త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః
సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథా 26

దార రాజ్య నిమిత్తం చ నిశ్శ్రేయసి రతః స మే
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానర సన్నిధౌ 27
ప్రతిజ్ఞాయ కథం శక్యం మద్విధేనాఽనవేక్షితుమ్
తదేభిః కారణైః సర్వైః మహద్భిః ధర్మ సంహితైః 28
శాసనం తవ యద్యుక్తం త ద్భవానఽనుమన్యతామ్
సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్య స్తవ నిగ్రహః 29
వయస్యస్యోపకర్తవ్యం ధర్మ మేవాఽనుపశ్యతః
శక్యం త్వయాపి తత్ కార్యం ధర్మ మేవానువర్తతా 30
శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్ర వత్సలౌ
గృహీతౌ ధర్మకుశలై స్త త్తథా చరితం మయా 31
రాజభి ర్ధృత దణ్డాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః
నిర్మలాః స్వర్గ మాయాన్తి సన్తః సుకృతినో యథా 32
శాసనా ద్వా విమోక్షా ద్వా స్తేనః స్తేయా ద్విముచ్యతే
రాజాత్వఽశాసన్ పాపస్య తదవాప్నోతి కిల్బిషం 33
ఆర్యేణ మమ మాన్ధాత్రా వ్యసనం ఘోర మీప్సితమ్
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా 34
అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తై ర్వసుధాధిపైః
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వన్తి తేన త చ్ఛామ్యతే రజః 35
తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః
వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః 36
శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ
యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి 37
న మే తత్ర మనస్తాపో న మన్యు ర్హరియూథప
వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధై ర్నరాః 38
ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణన్తి సుబహూన్ మృగాన్
ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ 39
ప్రమత్తానఽప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశమ్
విధ్యన్తి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే 40
యాన్తి రాజర్షయశ్చాఽత్ర మృగయాం ధర్మ కోవిదాః
తస్మాత్ త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర 41

అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మా చ్ఛాఖామృగో హ్యసి
దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ 42
రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః
తా న్న హింస్యా న్న చాక్రోశే న్నాక్షిపే న్నాప్రియం వదేత్ 43
దేవా మనుష్య రూపేణ చరన్త్యేతే మహీతలే
త్వం తు ధర్మ మవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః 44
ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితమ్
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశమ్ 45
న దోషం రాఘవే దధ్యౌ ధర్మేఽధిగత నిశ్చయః
ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలి ర్వానరేశ్వరః 46
యత్ త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నాత్ర సంశయః
ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాపకృష్టస్తు శక్నుయామ్ 47
యదుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదా దుక్త మప్రియమ్
తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ 48
త్వం హి దృష్టార్థ తత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః
కార్య కారణ సిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా 49
మామఽప్యగత ధర్మాణం వ్యతిక్రాన్త పురస్కృతమ్
ధర్మ సంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ 50
న త్వాత్మాన మహం శోచే న తారం న చ బాన్ధవాన్
యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠ మఽంగదం కనకాంగదమ్ 51
స మమాఽదర్శనా ద్దీనో బాల్యాత్ ప్రభృతి లాలితః
తటాక ఇవ పీతామ్బురుపశోషం గమిష్యతి 52
బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏక పుత్రశ్చ మే ప్రియః
తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః 53
సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధత్స్వ మతి ముత్తమామ్
త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్య విధౌ స్థితః 54
యా తే నరపతే వృత్తి ర్భరతే లక్ష్మణే చ యా
సుగ్రీవే చాంగదే రాజం స్తాం చిన్తయితు మర్హసి 55
మద్దోష కృత దోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీమ్
సుగ్రీవో నాఽవమన్యేత తథాఽవస్థాతు మర్హసి 56

త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యమ్ శక్య ముపాసితుమ్
త్వద్వశే వర్తమానేన తవ చిత్తానువర్తినా 57
శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుం
త్వత్తోఽహం వధ మాకాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా 58
సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వ యుద్ధముపాగతః
ఇత్యుక్త్వా సన్నతో రామం విరరామ హరీశ్వరః 59
స త మాశ్వాసయ ద్రామో వాలినం వ్యక్త దర్శనమ్
సామ సంపన్నయా వాచా ధర్మ తత్వార్థ యుక్తయా 60
న సంతాప స్త్వయా కార్యం ఏతదర్థం ప్లవంగమ
న వయం భవతా చిన్త్యా నాప్యాత్మా హరి సత్తమ 61
వయం భవద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః
దణ్డ్యే యః పాతయే ద్దణ్డం దణ్డ్యో యశ్చాపి దణ్డ్యతే 62
కార్య కారణ సిద్ధార్థా వుభౌ తౌ నావసీదతః
తద్భవాన్ దణ్డ సంయోగా దస్మాత్ విగత కిల్బిషః 63
గతః స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మ దృష్టేన వర్త్మనా
త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితం 64
త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్య మతివర్తితుం
యథా త్వయ్యఽంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర 65
తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః||
స తస్య వాక్యం మధురం మహాత్మనః
సమాహితం ధర్మ పథానువర్తినః
నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినో
వచః సుయుక్తం నిజగాద వానరః 66
శరాభితప్తేన విచేతసా మయా
ప్రదూషిత స్త్వం యదఽజానతా ప్రభో
ఇదం మహేన్ద్రోపమ భీమవిక్రమ
ప్రసాదిత స్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర 67

<u>ఏకోన వింశ స్సర్గః – తారాఽఽగమనం</u>

స వానర మహారాజః శయానః శరవిక్షతః
ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యై ర్నోత్తరం ప్రత్యపద్యత 1

అశ్మభిః పరిభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశమ్
రామ బాణేన చ క్లాన్తో జీవితాన్తే ముమోహ సః 2
తం భార్యా బాణ మోక్షేణ రామ దత్తేన సంయుగే
హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినమ్ 3
సా సపుత్రాఽప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తుః సుదారుణమ్
నిష్పపాత భృశం త్రస్తా మృగీవ గిరిగహ్వరాత్ 4
యే త్వంగద పరీవారా వానరా భీమవిక్రమాః
తే సకార్ముక మాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః 5
సా దదర్శ తతః త్రస్తాన్ హరీనాపతతో ద్రుతం
యూథా దివ పరిభ్రష్టాన్ మృగాన్ నిహత యూథపాన్ 6
తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ
రామ విత్రాసితాన్ సర్వానఽనుబద్ధానివేషుభిః 7
వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః
తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మా ద్ద్రవథ దుర్గతాః 8
రాజ్యహేతోః స చే ద్భ్రాతా భ్రాతా రౌద్రేణ పాతితః
రామేణ ప్రహితై రౌద్రై ర్మార్గణై ర్దూర పాతిభిః 9
కపి పత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః
ప్రాప్తకాల మవిక్లిష్ట మూచు ర్వచనమంగనామ్ 10
జీవపుత్రే నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదమ్
అన్తకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినమ్ 11
క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులాశ్చ శిలా స్తథా
వాలీ వజ్రసమై ర్బాణై రామేణ నిపాతితః 12
అభిద్రుత మిదం సర్వం విద్రుతం ప్రస్రుతం బలమ్
అస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమ ప్రభే 13
రక్ష్యతాం నగరద్వార మంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్
పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యన్తి ప్లవంగమాః 14
అథవా రుచితం స్థాన మిహ తే రుచిరాననే
ఆవిశన్తి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః 15
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సన్త్యఽత్ర వనచారిణః
లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యః స్వేభ్యో న స్తుములం భయమ్ 16

అల్పాన్తర గతానాం తు శృత్వా వచన మంగనా
ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ 17
పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కిమాత్మనా
కపి సింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి 18
పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః
యోఽసౌ రామ ప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః 19
ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోక కర్శితా
శిరశ్చోరశ్చ బాహుభ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ 20
ఆవ్రజన్తీ దదర్శాఽథ పతిం నిపతితం భువి
హన్తారం దానవేన్ద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినామ్ 21
క్షేప్తారం పర్వతేన్ద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవమ్
మహావాత సమావిష్టం మహామేఘౌఘ నిస్స్వనమ్ 22
శక్ర తుల్య పరాక్రాన్తం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనమ్
నర్దన్తం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితమ్ 23
శార్దూలేనామిష స్యార్థే మృగరాజం యథా హతమ్
అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికమ్ 24
నాగహేతోః సుపర్ణేన చైత్య మున్మథితం యథా
అవష్టభ్య చ తిష్ఠన్తం దదర్శ ధనురుత్తమమ్ 25
రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవాఽనుజం శుభం
తా నఽతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే 26
సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాన్తా నిపపాత హ
సుప్తేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి శోచతీ 27
రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యు దామభిః
తా మవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశన్తీం కురరీ మివ 28
విషాద మగమత్ కష్టం దృష్ట్వా చాంగద మాగతమ్||

విංశ స్సర్గః – తారా విలాపః

రామ చాప విసృష్టేన శరేణాఽన్తకరేణ తమ్
దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాఽఽననా 1
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమమ్ 2

వానరేన్ద్రం మహేన్ద్రాభం శోక సంతప్త మానసా
తారా తరు మివోన్మూలం పర్యదేవయదాఽఽతురా 3
రణే దారుణ విక్రాన్త ప్రవీర ప్లవతాం వర
కిం దీనాం మాం పురో భాగామఽద్య త్వం నాభిభాషసే 4
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమమ్
నైవం విధాః శేరతే హి భూమౌ నృపతి సత్తమాః 5
అతీవ ఖలు తే కాన్తా వసుధా వసుధాధిప
గతాఽసురపి యాం గాత్రై ర్మాం విహాయ నిషేవసే 6
వ్యక్త మఽన్యా త్వయా వీర ధర్మతః సంప్రవర్తతా
కిష్కిన్ధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గ మార్గే వినిర్మితా 7
యా న్యఽస్మాభి స్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగన్ధిషు
విహృతాని త్వయా కాలే తేషా ముపరమః కృతః 8
నిరానన్దా నిరాశాఽహం నిమగ్నా శోక సాగరే
త్వయి పంచత్వ మాపన్నే మహాయూథప యూథపే 9
హృదయం సుస్థిరం మన్యే దృష్ట్వా వినిహతం పతిం
య న్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా 10
సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః
యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేఽయం ప్లవగాధిప 11
నిశ్శ్రేయసపరా మోహా త్త్వయా చాహం విగర్హితా
యైషాఽబ్రవం హితం వాక్యం వానరేన్ద్ర హితైషిణీ 12
రూప యౌవన దృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద
నూన మప్సరసా మార్య చిత్తాని ప్రమధిష్యసి 13
కాలో నిస్సంశయో నూనం జీవితాన్తకర స్తవ
బలా ద్యేనాఽవపన్నోసి సుగ్రీవస్యాఽవశో వశమ్ 14
అస్థానే వాలినం హత్వా యుద్ధ్యమానం పరేణ చ
న సన్తప్యతి కాకుస్థః కృత్వా కర్మ సుగర్హితం 15
వైధవ్యం శోక సంతాపం కృపణం కృపణా సతీ
అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యా మ్యఽనాథవత్ 16
లాలితశ్చాంగదో వీరః సుకుమారః సుఖోచితః
వత్స్యతే కా మఽవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధ మూర్ఛితే 17

కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మ వత్సలమ్
దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి 18
సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వ చ
మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి 19
రామేణ హి మహత్ కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా
ఆనృణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే 20
సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే
భుంక్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపు స్తవ 21
కిం మా మేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే
ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీ ర్భార్యా స్తే వానరేశ్వర 22
తస్యా విలపితం శృత్వా వానర్యః సర్వతశ్చ తాః
పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః 23
కి మంగదం సాంగద వీరబాహో
విహాయ యాస్యఽద్య చిరప్రవాసం
న యుక్త మేవం గుణ సన్నికృష్టం
విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుం 24
కిమప్రియం తే ప్రియ చారు వేష
మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే
సహాంగదాం మా మపహాయ వీర
యత్ ప్రస్థితో దీర్ఘ మితః ప్రవాసం 25
యద్యఽప్రియం కించిదఽసంప్రధార్య
కృతం మయా స్యాత్ తవ దీర్ఘబాహో
క్షమస్వ మేతద్ధరివంశ నాథ
వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ 26
తథా తు తారా కరుణం రుదన్తీ
భర్తుః సమీపే సహ వానరీభిః
వ్యవస్యత ప్రాయ ముపోపవేష్టుం
అనిన్ద్య వర్ణా భువి యత్ర వాలీ 27

ఏక వింశ స్సర్గః – హనుమదాఽఽశ్వాసనం

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారా మివామ్బరాత్

శనై రాశ్వాసయామాస హనూమాన్ హరియూథపః 1
గుణదోష కృతం జన్తుః స్వకర్మ ఫల హేతుకమ్
అవ్యగ్ర స్త దవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాఽశుభమ్ 2
శోచ్యా శోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనాఽనుకమ్పసే
కస్య కోవానుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే 3
అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థా న్యస్య చిన్తయ 4
జానాస్యఽనియతా మేవం భూతానా మాఽఽగతిం గతిమ్
తస్మా చ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పణ్డితే నైహ లౌకికమ్ 5
యస్మిన్ హరి సహస్రాణి ప్రయుతా న్యర్బుదాని చ
వర్తయన్తి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాన్త మాగతః 6
య దఽయం న్యాయ దృష్టార్థః సామ దాన క్షమా పరః
గతో ధర్మ జితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి 7
సర్వే చ హరిశార్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః
ఇదం హర్యృక్షరాజ్యం చ త్వత్ సనాథ మనిన్దితే 8
తావిమౌ శోక సంతప్తౌ శనైః ప్రేరయ భామిని
త్వయా పరిగృహీతోఽయమంగదః శాస్తు మేదినీమ్ 9
సంతతిశ్చ యథా దృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సామ్ప్రతమ్
రాజ్ఞ స్తత్ క్రియతాం తావదేష కాలస్య నిశ్చయః 10
సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్
సింహాసన గతం పుత్రం పశ్యన్తీ శాన్తి మేష్యసి 11
సా తస్య వచనం శృత్వా భర్తృ వ్యసన పీడితా
అబ్రవీదుత్తరం తారా హనూమన్త మవస్థితమ్ 12
అంగద ప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతః శతమ్
హతస్యాఽప్యస్య వీరస్య గాత్ర సంశ్లేషణం వరమ్ 13
న చాఽహం హరిరాజ్యస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా
పితృవ్య స్తస్య సుగ్రీవః సర్వకార్యేష్వనన్తరః 14
న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనుమన్నంగదం ప్రతి
పితా హి బన్ధుః పుత్రస్య న మాతా హరి సత్తమ 15
న హి మమ హరిరాజ సంశ్రయాత్

క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వా
అభిముఖ హత వీర సేవితం
శయన మిదం మమ సేవితుం క్షమమ్ 16

ద్వా వింశ స్సర్గః – వాల్యఽనుశాసనం

వీక్షమాణస్తు మన్దాఽసుః సర్వతో మన్ద ముచ్ఛ్వసన్
ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాఽఽత్మజాగ్రతః 1
తం ప్రాప్త విజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్
ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహ మిద మబ్రవీత్ 2
సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గన్తు మర్హసి కిల్బిషాత్
కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధి మోహేన మాం బలాత్ 3
యుగప ద్విహితం తాత న మన్యే సుఖ మాఽఽవయోః
సౌహార్దం భ్రాతృ యుక్తం హి తదిదం జాతమన్యథా 4
ప్రతిపద్య త్వ మఽద్యైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసామ్
మామప్యఽద్యైవ గచ్ఛన్తం విద్ధి వైవస్వత క్షయమ్ 5
జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులా మిమామ్
ప్రజహామ్యేష వై తూర్ణం మహచ్చాఽగర్హితం యశః 6
అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః
యద్యఽప్యసుకరం రాజన్ కర్తుమేవ తదర్హసి 7
సుఖార్హం సుఖ సంవృద్ధం బాలమేనమఽబాలిశమ్
బాష్పపూర్ణ ముఖం పశ్య భూమౌ పతిత మంగదమ్ 8
మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్ర మివౌరసం
మయా హీనమఽహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ 9
త్వమేవాఽస్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వతః
భయేష్వఽభయద శ్చైవ యథాఽహం ప్లవగేశ్వర 10
ఏష తారాత్మజః శ్రీమాం స్త్వయా తుల్య పరాక్రమః
రక్షసాం తు వధే తేషా మగ్రత స్తే భవిష్యతి 11
అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే
కరిష్యత్యేష తారేయ స్తరస్వీ తరుణోఽంగదః 12
సుషేణ దుహితా చేయ మర్థ సూక్ష్మ వినిశ్చయే
ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా 13

యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్ కార్యం తన్ముక్త సంశయమ్
న హి తారా మతం కించిదన్యథా పరివర్తతే 14
రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్య మఽవిశంకయా
స్యాదఽధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యా ద్విమానితః 15
ఇమాం చ మాలామాఽఽధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీమ్
ఉదారా శ్రీః స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్ మృతే మయి 16
ఇత్యేవముక్తః సుగ్రీవో వాలినా భ్రాతృ సౌహృదాత్
హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనో గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్ 17
తద్వాలి వచనాచ్ఛాన్తః కుర్వన్ యుక్త మతన్ద్రితః
జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతో మాలాం తాం చైవ కాంచనీమ్ 18
తాం మాలాం కాంచనీం దత్త్వా వాలీ దృష్ట్వాత్మజం స్థితమ్
సంసిద్ధః ప్రేత్య భావాయ స్నేహా దంగద మబ్రవీత్ 19
దేశకాలౌ భజస్వాఽద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే
సుఖ దుఃఖ సహః కాలే సుగ్రీవ వశగో భవ 20
యథా హి త్వం మహాబాహో లాలితః సతతం మయా
న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహు మంస్యతే 21
మా స్యాఽమిత్రైర్గతం గచ్ఛేర్మా శత్రుభిరరిందమ
భర్తు రర్థపరో దాన్తః సుగ్రీవ వశగో భవ 22
న చాఽతిప్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽప్రణయశ్చ తే
ఉభయం హి మహాన్ దోష స్తస్మా దన్తరదృగ్భవ 23
ఇత్యుక్త్వాఽథ వివృత్తాక్షః శర సంపీడితో భృశమ్
వివృతై ర్దశనై ర్భీమై ర్బభూవోత్క్రాన్త జీవితః 24
తతో విచుక్రుశు స్తత్ర వానరా హరియూథపాః
పరిదేవయమానా స్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః 25
కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే
ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ 26
హతే ప్లవగశార్దూలే నిష్ప్రభా వానరాః కృతాః
యస్యోద్యోగేన మహతా కాననాని వనాని చ 27
పుష్పౌఘేణానుబధ్యన్తే కరిష్యతి తదఽద్య కః
యేన దత్తం మహద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః 28

గోలభస్య మహాబాహోర్దశవర్షాణి పంచ చ
నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధ ముపశామ్యతి 29
తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః
హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దంష్ట్రా కరాళవాన్ 30
సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథ మేష నిపాతితః||
హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా
ప్లవంగమా స్తత్ర న శర్మ లేభిరే
వనేచరాః సింహయుతే మహావనే
యథా హి గావో నిహతే గవాం పతౌ 31
తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవా ప్లుతా
మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా
జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం
మహాద్రుమం ఛిన్న మివాశ్రితా లతా 32

త్రయో వింశ స్సర్గః – అంగదాభివాదనం

తతః సముపజిఘ్రన్తీ కపిరాజస్య తన్ముఖమ్
పతిం లోకశ్రుతా తారా మృతం వచన మబ్రవీత్ 1
శేషే త్వం విషమే దుఃఖ మఽనుక్త్వా వచనం మమ
ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధా తలే 2
మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేన్ద్ర మహీ తవ
శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే 3
సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తో విధి రేష భవత్యహో
సుగ్రీవ ఏవ విక్రాన్తో వీర సాహసిక ప్రియ 4
ఋక్ష వానర ముఖ్యా స్త్వాం బలినం పర్యుపాసతే
ఏషాం విలపితం కృచ్ఛ్ర మంగదస్య చ శోచతః 5
మమ చేమామ్ గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే
ఇదం తద్వీరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి 6
శాయితా నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా
విశుద్ధ సత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ 7
మామఽనాథాం విహాయైకాం గత స్త్వమఽసి మానద
శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా 8

శూర భార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతామ్
అవభగ్నశ్చ మే మానో భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః 9
అగాధే చ నిమగ్నాఽస్మి విపులే శోక సాగరే
అశ్మసార మయం నూన మిదం మే హృదయం దృఢమ్ 10
భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాఽద్య శతధా గతమ్
సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ చ ప్రియః 11
ఆహవే చ పరాక్రాన్తః శూరః పంచత్వ మాగతః
పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ 12
ధనధాన్యైః సుపూర్ణాపి విధవే త్యుచ్యతే జనైః
స్వగాత్ర ప్రభవే వీర శేషే రుధిర కర్దమే 13
క్రిమిరాగ పరిస్తోమే త్వమాత్మ శయనే యథా
రేణు శోణిత సంవీతం గాత్రం తవ సమన్తతః 14
పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ
కృతకృత్యోఽద్య సుగ్రీవో వైరేఽస్మిన్నతి దారుణే 15
యస్య రామ విముక్తేన హృత మేకేషుణా భయమ్
శరేణ హృది లగ్నేన గాత్ర సంస్పర్శనే తవ 16
వార్యామి త్వాం నిరీక్షన్తీ త్వయి పంచత్వ మాగతే
ఉద్వబర్హ శరం నీల స్తస్య గాత్రగతం తదా 17
గిరి గహ్వర సంలీనం దీప్తమాఽఽశీ విషం యథా
తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః 18
అస్త మస్తక సంరుద్ధో రశ్మి ర్దినకరా దివ
పేతుః క్షతజ ధారాస్తు వ్రణేభ్య స్తస్య సర్వశః 19
తామ్ర గైరిక సంపృక్తా ధారా ఇవ ధరాధరాత్
అవకీర్ణం విమార్జన్తీ భర్తారం రణ రేణునా 20
అస్రై ర్నయనజైః శూరం సిషేచాఽస్త్ర సమాహతమ్
రుధిరోక్షిత సర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిమ్ 21
ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమఽంగద మంగనా
అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణామ్ 22
సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽన్తః పాప కర్మణా
బాల సూర్యోజ్జ్వల తనుం ప్రయాన్తం యమసాదనమ్ 23

అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదమ్
ఏవముక్తః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః 24
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యామంగదోఽహ మితి బ్రువన్
అభివాదయమానం త్వా మఽంగదం త్వం యథా పురా 25
దీర్ఘాయుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే
అహం పుత్ర సహాయా త్వాముపాసే గత చేతనమ్ 26
సింహేన నిహతం సద్యో గౌః సవత్సేవ గోవృషమ్
ఇష్ట్వా సంగ్రామ యజ్ఞేన రామ ప్రహరణామ్భసి 27
అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వినా
యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే 28
శాతకుమ్భమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిమ్
రాజశ్రీ ర్న జహాతి త్వాం గతాఽసు మపి మానద 29
సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజ మివ ప్రభా||
న మే వచః పథ్య మిదం త్వయా కృతం
న చాఽస్మి శక్తా వినివారణే తవ
హతా సపుత్రాఽస్మి హతేన సంయుగే
సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మా మిహ 30

చతుర్వింశ స్సర్గః – సుగ్రీవ తారాఽఽశ్వాసనం

తాం త్వాఽశ్రువేగేన దురాసదేన తు
అభిప్లుతాం శోక మహార్ణవేన
పశ్యం స్తదా వాల్యఽనుజ స్తరస్వీ
భ్రాతుర్వధేనాఽప్రతిమేన తేపే 1
స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య
క్షణేన నిర్విణ్ణ మనా మనస్వీ
జగామ రామస్య శనైః సమీపం
భృత్యై ర్వృతః సంపరిదూయమానః 2
స తం సమాసాద్య గృహీత చాపం
ఉదాత్త మాఽఽశీవిష తుల్య బాణం
యశస్వినం లక్షణ లక్షితాంగం
అవస్థితం రాఘవ మిత్యువాచ 3

యథా ప్రతిజ్ఞాత మిదం నరేంద్ర
కృతం త్వయా దృష్ట ఫలం చ కర్మ
మమాఽద్య భోగేషు నరేంద్ర పుత్ర
మనో నివృత్తం సహ జీవితేన 4
అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యా
పురే చ విక్రోశతి దుఃఖ తప్తే
హతేఽగ్రజే సంశయితేఽంగదే చ
న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే 5
క్రోధాదమర్షాదఽతివిప్రధర్షాత్
భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్
హతే త్విదానీం హరియూధపేస్మిఽన్
సుతీవ్ర మిక్ష్వాకు కుమార తప్యే 6
శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే
తస్మి న్నివాస శ్చిర మృశ్యమూకే
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్యా
నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః 7
న త్వాం జిఘాంసామి చరేతి యన్మాం
అయం మహాత్మా మతిమానువాచ
తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపమ్
ఇదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపం 8
భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య
భ్రాతుర్వధం రాఘువ విరోచయేత
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం
న చింతయన్ కామ పురస్కృతః సన్ 9
వధో హి మే మతో నాఽసీ త్స్వమాహాత్మ్యాఽవ్యతిక్రమాత్
మమాఽఽసీద్బుద్ధి దౌరాత్మ్యాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః 10
ద్రుమ శాఖావభగ్నో ఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్
సాంతయిత్వాత్వఽనేనోక్తో న పునః కర్తు మర్హసి 11
భ్రాతృత్వ మార్యభావశ్చ ధర్మశ్చాఽనేన రక్షితః
మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం 12

అచింతనీయం పరివర్జనీయం
అనీప్సనీయం స్వఽనవేక్షణీయం
ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మాన మిమం వయస్య
భ్రాతు ర్వధా త్త్వాష్ట్ర వధా దివేంద్రః 13
పాప్మాన మింద్రస్య మహీ జలం చ
వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ
కో నామ పాప్మాన మిమం క్షమేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ 14
నార్హామి సమ్మాన మిమం ప్రజానాం
న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం
అధర్మయుక్తం కులనాశ యుక్తం
ఏవం విధం రాఘువ కర్మ కృత్వా 15
పాపస్య కర్తాఽస్మి విగర్హితస్య
క్షుద్రస్య లోకాఽపకృతస్య చైవ
శోకో మహాన్ మామభివర్తతేఽయం
వృష్టే ర్యథా నిమ్న మివామ్బు వేగః 16
సోదర్య ఘాతా పరగాత్ర వాలః
సంతాప హస్తాక్షి శిరో విషాణః
ఏనో మయో మామభిహంతి హస్తీ
దృప్తో నదీకూల మివ ప్రవృద్ధః 17
అహో బతేదం నృవరాఽవిషహ్యం
నివర్తతే మే హృది సాధు వృత్తం
వివర్ణమఽగ్నౌ పరితప్యమానం
కిట్టం యథా రాఘువ జాత రూపం 18
మహాబలానాం హరియూధపానాం
ఇదం కులం రాఘువ మన్నిమిత్తం
అస్యాంగద స్యాపి చ శోక తాపాత్
అర్ధ స్థిత ప్రాణ మితీవ మన్యే 19
సుతః సులభ్యః సుజనః సువశ్యః
కుతః సుపుత్రః సదృశోఽంగదేన

న చాపి విద్యేత స వీర దేశో
యస్మిన్ భవేత్ సోదర సన్నికర్షః 20
యద్యఽంగదో వీరవరాఽద్య జీవేత్
జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థం
వినా తు పుత్రం పరితాప దీనా
తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే 21
సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యఽతిదీప్తమగ్నిం
భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్
ఇమే విచేష్యంతి హరి ప్రవీరాః
సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః 22
కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్య మేతత్
మయి అప్యతీతే మనుజేంద్ర పుత్ర
కులస్య హన్తారమఽజీవనార్హమ్
రామాఽనుజానీహి కృతాగసం మాం 23
ఇత్యేవమాఽఽర్తస్య రఘు ప్రవీరః
శృత్వా వచో వాల్యఽనుజస్య తస్య
సంజాత బాష్పః పరవీర హంతా
రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ 24
తస్మిన్ క్షణే భీష్ణ మవేక్ష్యమాణః
క్షితి క్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా
రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం
సముత్సుకః సోఽథ దదర్శ తారాం 25
తాం చారు నేత్రాం కపిసింహ నాథం
పతిం సమాశ్లిష్య తథా శయానాం
ఉత్థాపయామాసురఽదీన సత్త్వాం
మంత్రి ప్రధానాః కపివీర పత్నీం 26
సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా
భర్తుః సకాశాదఽపనీయమానా
దదర్శ రామం శరచాప పాణిం
స్వ తేజసా సూర్య మివ జ్వలంతం 27

సుసంవృతం పార్థివ లక్షణైశ్చ
తం చారునేత్రం మృగశాబ నేత్రా
అదృష్ట పూర్వం పురుష ప్రధానం
అయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే 28
తస్యేంద్ర కల్పస్య దురాసదస్య
మహానుభావస్య సమీపమాఽఽర్యా
ఆర్తాతి తూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా
జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ 29
సా తం సమాసాద్య విశుద్ధ సత్త్వా
శోకేన సంభ్రాంత శరీర భావా
మనస్వినీ వాక్య మువాచ తారా
రామం రణోత్కర్షణ లబ్ధలక్షం 30
త్వ మప్రమేయశ్చ దురాసదస్య
జితేన్ద్రియశ్చోత్తమ ధార్మికస్య
అక్షయ్య కీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ
క్షితి క్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః 31
త్వమాత్త బాణాసన బాణ పాణిః
మహాబలః సంహననోపపన్నః
మనుష్య దేహాభ్యుదయం విహాయ
దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః 32
యేనైక బాణేన హతః ప్రియో మే
తే నైవ మాం త్వం జహి సాయకేన
హతా గమిష్యామి సమీపమస్య
న మామృతే రామ రమేత వాలీ 33
స్వర్గేఽపి పద్మాఽమలపత్ర నేత్రః
సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మా మపశ్యన్
న హ్యేష ఉచ్చావచ తామ్ర చూడా
విచిత్ర వేషాప్సరసోఽభజిష్యత్ 34
స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ
మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ

రమ్యే నగేన్ద్రస్య తటావకాశే
విదేహ కన్యా రహితో యథా త్వం 35
త్వం వేత్థ యావ ద్వనితా విహీనః
ప్రాప్నోతి దుఃఖమ్ పురుషః కుమారః
తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ
దుఃఖమ్ మమాఽదర్శనజం భజేత 36
యచ్చాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా
స్త్రీ ఘాత దోషో న భవేత్తు మహ్యం
ఆత్మేయమఽస్యేతి చ మాం జహి త్వం
న స్త్రీ వధః స్యాన్మనుజేంద్ర పుత్ర 37
శాస్త్ర ప్రయోగా ద్వివిధాచ్చ వేదాత్
ఆత్మా హ్యనన్యః పురుషస్య దారాః
దార ప్రదానా న్న హి దాన మన్యత్
ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే 38
తవ చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య
ప్రదాస్యసే ధర్మ మవేక్ష్య వీర
అనేన దానేన న లప్స్యతే త్వం
అధర్మ యోగం మమ వీర ఘాతాత్ 39
ఆర్తామఽనాథా మపనీయ మానామ్
ఏవంవిధా మర్హసి మాం నిహన్తుం
అహం హి మాతంగ విలాస గామినా
ప్లవంగమానా మృషభేణ ధీమతా 40
వినా వరార్హోత్తమ హేమ మాలినా
చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుం
ఇత్యేవముక్తస్తు విభు ర్మహాత్మా
తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే 41
మా వీర భార్యే విమతిం కురుష్వ
లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా
తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖ యోగం
లోకోఽబ్రవీ త్తేన కృతం విధాత్రా 42

త్రయో హి లోకా విహితం విధానం
నాఽతిక్రమంతే వశగా హి తస్య
ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ
పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యం 43
ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ
న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి
ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ
ప్రభావ యుక్తేన పరంతపేన 44
సా వీర పత్నీ ధ్వనతా ముఖేన
సువేషరూపా విరరామ తారా||

పంచ వింశ స్సర్గః – వాలి సంస్కారః

సుగ్రీవం చైవ తారం చ సాంగదమ్ సహ లక్ష్మణః
సమాన శోకః కాకుస్థః సాన్త్వయ న్నిదమబ్రవీత్ 1
న శోక పరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః
యదఽత్రానన్తరం కార్యం తత్ సమాధాతుమర్హథ 2
లోకవృత్త మనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్ప మోక్షణమ్
న కాలాదుత్తరం కించిత్ కర్మ శక్య ముపాసితుమ్ 3
నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మ సాధనమ్
నియతిః సర్వభూతానాం నియోగే ష్విహ కారణమ్ 4
న కర్తా కస్యచిత్ కశ్చిన్నియోగే చాపి నేశ్వరః
స్వభావే వర్తతే లోక స్తస్య కాలః పరాయణమ్ 5
న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే
స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే 6
న కాలస్యాస్తి బన్ధుత్వం న హేతు ర్న పరాక్రమః
న మిత్ర జ్ఞాతి సంబన్ధః కారణం నాఽఽత్మనో వశః 7
కిం తు కాల పరీణామో ద్రష్టవ్యః సాధు పశ్యతా
ధర్మ శ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమ సమాహితాః 8
ఇతః స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియా ఫలమ్
ధర్మార్థ కామ సంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వర 9
స్వధర్మస్య చ సంయోగా జ్జిత స్తేన మహాత్మనా

స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానఽపరిరక్షతా 10
ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః
తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాల ముపాస్యతామ్ 11
వచనాన్తే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా
అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గత చేతసం 12
కురు త్వమఽస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్య మనన్తరమ్
తారాఽంగదాభ్యాం సహితో వాలినో దహనం ప్రతి 13
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ
చన్దనాదీని చ దివ్యాని వాలి సంస్కార కారణాత్ 14
సమాశ్వాసయ చైనం త్వమఽంగదం దీన చేతసం
మా భూర్బాలిశబుద్ధి స్త్వం త్వదధీన మిదం పురమ్ 15
అంగద స్త్వానయేన్ మాల్యం వస్త్రాణి వివిధాని చ
ఘృతం తైలమఽథోగన్ధాన్ యచ్చాత్ర సమనన్తరమ్ 16
త్వం తార శిబికాం శీఘ్రమాదాయాఽఽగచ్ఛ సంభ్రమాత్
త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః 17
సజ్జీ భవన్తు ప్లవగాః శిబికా వహనోచితాః
సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యన్తి వాలినమ్ 18
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానన్దవర్ధనః
తస్థౌ భ్రాతృ సమీపస్థో లక్ష్మణః పరవీరహా 19
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా తారః సంభ్రాన్త మానసః
ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికా సక్త మానసః 20
ఆదాయ శిబికాం తారః స తు పర్యాపతత్ పునః
వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః 21
దివ్యాం భద్రాసన యుతాం శిబికాం స్యన్దనోపమాం
పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మ విభూషితాం 22
ఆచితాం చిత్ర పత్తీభిః సునివిష్టాం సమంతతః
విమానమివ సిద్ధానాం జాల వాతాయనాన్వితామ్ 23
సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా
దారు పర్వతకోపేతాం చారుకర్మ పరిష్కృతాం 24
వరాభరణ హారైశ్చ చిత్రమాల్యోప శోభితాం

గుహా గహన సంఛన్నాం రక్త చందన రూషితాం 25
పుష్పౌఘైః సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభి రేవ చ
తరుణాదిత్య వర్ణాభి ర్భ్రాజమానాభి రావృతాం 26
ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్
క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతాం 27
తతో వాలిన ముద్యమ్య సుగ్రీవః శిబికాం తదా
ఆరోపయత విక్రోశ న్నంగదేన సహైవ తు 28
ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గత జీవితమ్
అలంకారైశ్చ వివిధై ర్మాల్యై ర్వస్త్రైశ్చ భూషితమ్ 29
ఆజ్ఞాపయత్ తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః
ఔర్ధ్వదేహికమార్యస్య క్రియతా మఽనురూపతః 30
విశ్రాణయన్తో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి
అగ్రతః ప్లవగా యాన్తు శిబికా సమనన్తరమ్ 31
రాజ్ఞామృద్ధి విశేషా హి దృశ్యన్తే భువి యాదృశాః
తాదృశైరిహ కుర్వంతు వానరా భర్తు సత్క్రియాం 32
అంగదమ్ పరిగృహ్యాశు తార ప్రభృతయ స్తథా
క్రోశన్తః ప్రయయుః సర్వే వానరా హత బాన్ధవాః 33
తతః ప్రణిహితాః సర్వా వానర్యోఽస్య వశానుగాః
చుకృశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః 34
తారా ప్రభృతయః సర్వా వానర్యో హత యూథపాః
అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశన్త్యః కరుణ స్వనాః 35
తాసాం రుదిత శబ్దేన వానరీణాం వనాన్తరే
వనాని గిరయః సర్వే విక్రోశన్తీవ సర్వతః 36
పులినే గిరి నద్యాస్తు వివిక్తే జల సంవృతే
చితాం చక్రుః సుబహవో వానరాః శోక కర్శితాః 37
అవరోప్య తతః స్కన్ధా చ్ఛిబికాం వహనోచితాః
తస్థురేకాన్త మాశ్రిత్య సర్వే శోక సమన్వితాః 38
తతస్తారా పతిం దృష్ట్వా శిబికాతల శాయినమ్
ఆరోప్యాంకే శిర స్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా 39
హా వానర మహారాజ హా నాథ మమ వత్సల

హా మహార్హ మహాబాహో హా మమప్రియ పశ్య మాం 40
జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మా చ్చోకాభిపీడితమ్
ప్రహృష్ట మివ తే వక్త్రం గతాఽసోరపి మానద 41
అస్తాఽర్కసమ వర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా
ఏష త్వాం రామ రూపేణ కాలః కర్షతి వానర 42
యేన స్మ విధవాః సర్వాః కృతా ఏకేషుణా రణే
ఇమా స్తా స్తవ రాజేన్ద్ర వానర్యోఽప్లవగా స్తవ 43
పాదై ర్వికృష్ట మధ్వాన మాగతాః కిం న బుధ్యసే
తవేష్టా నను నామైతా భార్యా శ్చన్ద్ర నిభాననాః 44
ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వర
ఏతే హి సచివా రాజంస్తారా ప్రభృతయ స్తవ 45
పురవాసీ జనశ్చాఽయం పరివార్యాఽఽసతేఽనఘ
విసర్జ యైతాన్ ప్లవగాన్ యథోచిత మరిందమ 46
తతః క్రీడామహే సర్వా వనేషు మదనోత్కటాః
ఏవం విలపతీం తారాం పతి శోక పరిప్లుతామ్ 47
ఉత్థాపయన్తి స్మ తదా వానర్యః శోక కర్శితాః
సుగ్రీవేణ తతః సార్ధ మఽ౦గదః పితరం రుదన్ 48
చితా మారోపయామాస శోకేనాభిహతేన్ద్రియః
తతోగ్నిం విధివ ద్దత్త్వా సోఽపసవ్యం చకార హ 49
పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేన్ద్రియః
సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః 50
ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శుభామ్
తత స్తే సహితా స్తత్ర హ్యఽ౦గదం స్థాప్య చాఽగ్రతః 51
సుగ్రీవ తారా సహితాః సిషిచుర్వాలినే జలమ్
సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః 52
సమాన శోకః కాకుత్స్థః ప్రేత కార్యాణ్యకారయత్||
తతస్తు తం వాలినమగ్ర్య పౌరుషం
ప్రకాశ మిక్ష్వాకువరేషుణా హతం
ప్రదీప్య దీప్తాగ్ని సమౌజసం తదా
సలక్ష్మణం రామ ముపేయివాన్ హరిః 53

షడ్వింశ స్సర్గః – సుగ్రీవాఽభిషేకః

తతః శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్న వాససమ్
శాఖామృగ మహామాత్రాః పరివార్యోపతస్థిరే 1
అభిగమ్య మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణమ్
స్థితాః ప్రాంజలయః సర్వే పితామహ మివర్షయః 2
తతః కాంచన శైలాభ స్తరుణాఽర్కనిభాననః
అబ్రవీత్ ప్రాంజలి ర్వాక్యం హనుమాన్ మారుతాత్మజః 3
భవత్ ప్రసాదాత్ సుగ్రీవః పితృ పైతామహం మహత్
వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్య మిదం ప్రభో 4
భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభమ్
సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృద్గణః 5
స్నాతోఽయం వివిధై ర్గన్ధైరౌషధైశ్చ యథావిధి
అర్చయిష్యతి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః 6
ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యామభిగన్తుమితోఽర్హసి
కురుష్వ స్వామి సంబన్ధం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ 7
ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా
ప్రత్యువాచ హనూమన్తం బుద్ధిమాన్ వాక్య కోవిదః 8
చతుర్దశ సమాః సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురమ్
న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశ పాలకః 9
సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః
ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యేఽభిషిచ్యతామ్ 10
ఏవముక్త్వా హనూమన్తం రామః సుగ్రీవ మబ్రవీత్
వృత్తజ్ఞో వృత్త సంపన్న ముదార బల విక్రమం 11
ఇమమఽప్యంగదం వీర యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ
జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠః సదృశో విక్రమేణ తే 12
అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనం
పూర్వోఽయం వార్షికో మాసః శ్రావణః సలిలాగమః 13
ప్రవృత్తాః సౌమ్య చత్వారో మాసా వార్షిక సంజ్ఞికాః
నాఽయముద్యోగ సమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభామ్ 14
అస్మిన్ వత్స్యామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహలక్ష్మణః

ఇయం గిరి గుహా రమ్యా విశాలా యుక్త మారుతా 15
ప్రభూత సలిలా సౌమ్య ప్రభూత కమలోత్పలా
కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణ వధే యత 16
ఏష నః సమయః సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయమ్
అభిషించస్వ రాజ్యే చ సుహృదః సంప్రహర్షయ 17
ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతః సుగ్రీవో వానరాధిపః
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కిన్ధాం వాలిపాలితామ్ 18
తం వానర సహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరమ్
అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ 19
తతః ప్రకృతయః సర్వా దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరమ్
ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితా వసుధాయాం సమాహితాః 20
సుగ్రీవః ప్రకృతీః సర్వా సంభాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్
భ్రాతురన్తఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః 21
ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాన్తం సుగ్రీవం వానరర్షభం
అభ్యషించంత సుహృదః సహస్రాక్ష మివాఽమరాః 22
తస్య పాణ్డర మాజహ్రు శ్ఛత్రం హేమ పరిష్కృతమ్
శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదణ్డే యశస్కరే 23
తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధాని చ
సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ 24
శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవాఽనులేపనమ్
సుగన్ధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యమ్బుజాని చ 25
చన్దనాని చ దివ్యాని గన్ధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్
అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగు మధుసర్పిషీ 26
దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వారాహీ చాప్యుపానహౌ
సమాలమ్భన మాదాయ రోచనాం సమనః శిలామ్ 27
ఆజగ్ము స్తత్ర ముదితా వరాః కన్యాస్తు షోడశ
తత స్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి 28
రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్ష్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్
తతః కుశ పరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసం 29
మన్త్రపూతేన హవిషా హుత్వా మన్త్రవిదో జనాః

తతో హైమ ప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణ సంవృతే 30
ప్రాసాద శిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోప శోభితే
ప్రాఙ్ముఖం వివిధైర్మన్త్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే 31
నదీ నదేభ్యః సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమన్తతః
ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యః సర్వేభ్యో వానరర్షభాః 32
అపః కనక కుమ్భేషు నిధాయ విమలాః శుభాః
శుభై ర్వృషభ శృంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః 33
శాస్త్ర దృష్టేన విధినా మహర్షి విహితేన చ
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గన్ధమాదనః 34
మైన్దశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జామ్బవా న్నలః
అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నే న సుగన్ధినా 35
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా
అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః 36
ప్రచుక్రుశు ర్మహాత్మానో హృష్టా స్తత్ర సహస్రశః
రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః 37
అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్
అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః 38
సాధు సాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్
రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునః పునః 39
ప్రీతాశ్చ తుష్టువుః సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తిని
హృష్ట పుష్ట జనాకీర్ణా పతాకా ధ్వజ శోభితా 40
బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కిన్ధా గిరిగహ్వరే||
నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే
మహాభిషేకం కపి వాహినీపతిః
రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవాన్
అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా 41

సప్త వింశస్సర్గః – మాల్యవన్నివాసః

అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహామ్
ఆజగామ సహభ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిమ్ 1
శార్దూల మృగ సంఘుష్టం సింహై ర్భీమ రవైర్వృతమ్

నానాగుల్మ లతా గూఢం బహుపాదప సంకులమ్ 2
ఋక్ష వానర గోపుచ్ఛై ర్మార్జారైశ్చ నిషేవితమ్
మేఘరాశి నిభం శైలం నిత్యం శుచి జలాశ్రయమ్ 3
తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాఽఽయతాం గుహామ్
ప్రత్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామః సౌమిత్రిణా సహ 4
కృత్వా చ సమయం సౌమ్యః సుగ్రీవేణ సహానఘః
కాలయుక్తం మహద్వాక్య మువాచ రఘునందనః 5
వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా 6
అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్ష రాత్ర మరిందమ
గిరి శృంగ మిదం రమ్య మున్నతం పార్థివాత్మజ 7
శ్వేతాభిః కృష్ణ తామ్రాభిః శిలాభిరుపశోభితం
నానాధాతు సమాకీర్ణం దరీ నిర్ఝర శోభితం 8
వివిధై ర్వృక్ష షండైశ్చ చారు చిత్రలతా వృతం
నానావిహగ సంఘుష్టం మయూర రవ నాదితం 9
మాలతీ కుంద గుల్మైశ్చ సింధువార కురంటకైః
కదంబార్జున సర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితం 10
ఇయం చ నళినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజ మండితా
నాతిదూరే గుహాయా నౌ భవిష్యతి నృపాత్మజ 11
ప్రాగుదక్ ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి
పశ్చాచ్చైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి 12
గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా
శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజన చయోపమా 13
గిరిశృంగ మిదం తాత పశ్య చోత్తరతః శుభం
భిన్నాంజన చయాకార మమ్భోధర మివోత్థితం 14
దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేత మివాంబరం
కైలాస శిఖర ప్రఖ్యం నానాధాతు విభూషితం 15
ప్రాచీన వాహినీం చైవ నదీం భృశమఽకర్దమాం
గుహాయాః పూర్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ 16
చంపకై స్తిలకై స్తాలై స్తమాలైరతిముక్తకైః

పద్మకైః సరళైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితాం 17
వానీరై స్తినిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకై ర్ధవైః
హింతాలై స్తిరిటై ర్నీపై ర్వేత్రకైః కృతమాలకైః 18
తీరజైః శోభితా భాతి నానారూపై స్తత స్తతః
వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాఽభ్యలంకృతా 19
శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానాదై ర్వినాదితా
అన్యోన్య మఽతిరక్తైశ్చ చక్రవాకై రలంకృతా 20
పులినైరఽతిరమ్యైశ్చ హంస సారస సేవితైః
ప్రహసం తీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా 21
క్వచి న్నీలోత్పలై శ్ఛన్నా భాతి రక్తోత్పలైః క్వచిత్
క్వచి ద్భాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముద కుట్మలైః 22
పారిప్లవ శతై ర్జుష్టా బర్హిణ క్రౌంచ నాదితా
రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘై ర్నిషేవితా 23
పశ్య చందన వృక్షాణాం పంక్తీః సురచితా ఇవ
కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాః సమమ్ 24
అహో సురమణీయోఽయం దేశః శత్రు నిషూదన
దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వఽత్ర నివసావహై 25
ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్ర కాననా
సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజ 26
గీత వాదిత్ర నిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర
నర్దతాం వానరాణామ్ చ మృదంగాడంబరైః సహ 27
లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః
ధృవం నందతి సుగ్రీవః సంప్రాప్య మహతీం శ్రియం 28
ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్ తత్ర రాఘవః సహలక్ష్మణః
బహుదృశ్య దరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ 29
సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్ హి ధరణీధరే
వసత స్తస్య రామస్య రతిరఽల్పాపినాభవత్ 30
హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్
ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకమ్ చ విశేషతః 31
ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతమ్

తత్ సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహత చేతసం 32
తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోక పరాయణమ్
తుల్య దుఃఖోఽబ్రవీ ద్భ్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్ వచః 33
అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి
శోచతో వ్యవసీదన్తి సర్వార్థా విదితం హి తే 34
భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్ దైవపరాయణః
ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ 35
న హ్యఽవ్యవసితః శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః
సమర్థ స్త్వం రణే హన్తుం విక్రమై ర్జిహ్మ కారిణమ్ 36
సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు
తతః సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసం 37
పృథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగర వనాచలామ్
పరివర్తయితుం శక్తః కిమ్ పున స్తం హి రావణమ్ 38
శరత్ కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః
తతః సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి 39
అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే
దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మ చ్ఛన్న మివానలమ్ 40
లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభమ్
రాఘవః సుహృదం స్నిగ్ధ మిదం వచన మబ్రవీత్ 41
వాచ్యం యదఽనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ
సత్యవిక్రమ యుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా 42
ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యాఽవసాదకః
విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహమ్ 43
శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాద మఽనుపాలయన్ 44
ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతో హన్తి సత్త్వవతాం మనః 45
అథైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలి స్తత్ ప్రతిపూజ్య భాషితం
ఉవాచ రామం స్వభిరామ దర్శనం

ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనః శుభం 46
యథోక్త మేతత్ తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః
శరత్ ప్రతీక్షః క్షమతా మిమం భవాన్
జల ప్రపాతం రిపు నిగ్రహే ధృతః 47
నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్
క్షమస్వ మాసాం శ్చతురో మయా సహ
వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజ సేవితే
సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యమం 48

అష్టా వింశ స్సర్గః – ప్రావృడుజ్జృంభణం

స తదా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ
వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 1
అయం స కాలః సంప్రాప్తః సమయోఽద్య జలాగమః
సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరి సన్నిభైః 2
నవ మాస ధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః
పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనమ్ 3
శక్య మమ్బర మారుహ్య మేఘ సోపాన పంక్తిభిః
కుటజార్జున మాలాభి రలంకర్తుం దివాకరః 4
సంధ్యారాగోత్థితై స్తామ్రైరఽన్తేష్వధికపాణ్డరైః
స్నిగ్ధై రభ్రపట చ్ఛదై ర్బద్ధ వ్రణ మివామ్బరమ్ 5
మన్ద మారుత నిశ్వాసం సంధ్యా చన్దన రంజితమ్
ఆపాణ్డు జలదం భాతి కామాతుర మివామ్బరమ్ 6
ఏషా ఘర్మ పరిక్లిష్టా నవవారి పరిప్లుతా
సీతేవ శోక సంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి 7
మేఘోదర వినిర్ముక్తాః కల్హార సుఖ శీతలాః
శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతక గన్ధినః 8
ఏష ఫుల్లార్జునః శైలః కేతకైరధివాసితః
సుగ్రీవ ఇవ శాన్తారిర్ధారాభిరభిషిచ్యతే 9
మేఘ కృష్ణాజినధరా ధారా యజ్ఞోపవీతినః
మారుతాపూరిత గుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః 10

కశాభిరివ హైమీభి ర్విద్యుద్భిరభితాడితమ్
అన్తః స్తనిత నిర్ఘోషం సవేదన మివామ్బరమ్ 11
నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురన్తీ ప్రతిభాతి మే
స్ఫురన్తీ రావణస్యాఽంకే వైదేహీవ తపస్వినీ 12
ఇమాః తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః
అనులిప్తా ఇవ ఘనై ర్నష్టగ్రహ నిశాకరాః 13
క్వచి ద్బాష్పాభి సంరుద్ధాన్ వర్షాగమ సముత్సుకాన్
కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు 14
మమ శోకాభిభూతస్య కామ సందీపనాన్ స్థితాన్||
రజః ప్రశాన్తం సహిమోఽద్య వాయుః
నిదాఘ దోష ప్రసరాః ప్రశాన్తాః
స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం
ప్రవాసినో యాన్తి నరాః స్వదేశాన్ 15
సంప్రస్థితా మానస వాస లుబ్ధాః
ప్రియాన్వితాః సంప్రతి చక్రవాకాః
అభీక్ష్ణ వర్షోదక విక్షతేషు
యానాని మార్గేషు న సంపతన్తి 16
క్వచిత్ ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం
నభః ప్రకీర్ణామ్బుధరం విభాతి
క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వత సన్నిరుద్ధం
రూపం యథా శాన్త మహార్ణవస్య 17
వ్యామిశ్రితం సర్జ కదమ్బ పుష్పైః
నవం జలం పర్వతధాతు తామ్రమ్
మయూర కేకాభిరనుప్రయాతం
శైలాపగాః శీఘ్రతరం వహన్తి 18
రసాకులం షట్పద సన్నికాశం
ప్రభుజ్యతే జమ్బుఫలం ప్రకామమ్
అనేకవర్ణం పవనావధూతం
భూమౌ పతత్యాఽమ్రఫలం విపక్వమ్ 19
విద్యుత్పతాకాః సబలాక మాలాః

శైలేన్ద్ర కూటాకృతి సన్నికాశాః
గర్జన్తి మేఘాః సముదీర్ణ నాదా
మత్తా గజేన్ద్రా ఇవ సంయుగస్థాః 20
వర్షోదకా ప్యాయిత శాద్వలాని
ప్రవృత్త నృత్తోత్సవ బర్హిణాని
వనాని నిర్వృష్ట వలాహకాని
పశ్యాఽపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి 21
సముద్వహంతః సలిలాఽతిభారం
బలాకినో వారిధరా నదంతః
మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణామ్
విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి 22
మేఘాభికామా పరిసంపతన్తీ
సమ్మోదితా భాతి బలాక పంక్తిః
వాతావధూతా వరపౌణ్డరీకీ
లమ్బేవ మాలా రచితామ్బరస్య 23
బాలేంద్ర గోపాంతర చిత్రితేన
విభాతి భూమి ర్నవ శాద్వలేన
గాత్రానువృత్తేన శుకప్రభేణ
నారీవ లాక్షోక్షిత కంబళేన 24
నిద్రా శనైః కేశవ మభ్యుపైతి
ద్రుతం నదీ సాగర మభ్యుపైతి
హృష్టా బలాకా ఘన మభ్యుపైతి
కాన్తా సకామా ప్రియ మభ్యుపైతి 25
జాతా వనాన్తాః శిఖి సంప్రనృత్తా
జాతాః కదమ్బాః సకదమ్బ శాఖాః
జాతా వృషా గోషు సమాన కామా
జాతా మహీ సస్య వనాభిరామా 26
వహన్తి వర్షన్తి నదన్తి భాన్తి
ధ్యాయన్తి నృత్యన్తి సమాశ్వసన్తి
నద్యో ఘనా మత్త గజా వనాన్తాః

ప్రియా విహీనాః శిఖినః ప్లవంగాః 27
ప్రహర్షితాః కేతక పుష్ప గన్ధమ్
ఆఘ్రాయ హృష్టా వన నిర్ఝరేషు
ప్రపాత శబ్దాకులితా గజేన్ద్రాః
సార్ధం మయూరైః సమదా నదన్తి 28
ధారా నిపాతై రభిహన్యమానాః
కదమ్బ శాఖాసు విలమ్బమానాః
క్షణార్జితం పుష్ప రసావగాఢం
శనై ర్మదం షట్చరణా స్త్యజన్తి 29
అంగార చూర్ణోత్కర సన్నికాశైః
ఫలైః సుపర్యాప్త రసైః సమృద్ధైః
జమ్బూ ద్రుమాణాం ప్రవిభాన్తి శాఖా
నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః 30
తడిత్పతాకాభి రలంకృతానామ్
ఉదీర్ణ గమ్భీర మహారవాణామ్
విభాన్తి రూపాణి వలాహకానాం
రణోద్యతానా మివ వారణానామ్ 31
మార్గానుగః శైల వనానుసారీ
సంప్రస్థితో మేఘ రవం నిశమ్య
యుద్ధాభికామః ప్రతినాగ శంకీ
మత్తో గజేన్ద్రః ప్రతిసన్నివృత్తః 32
క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః
క్వచిత్ ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైః
విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః 33
కదంబ సర్జార్జున కందలాఢ్యా
వనాంత భూమి ర్నవవారి పూర్ణా
మయూర మత్తాభిరుత ప్రనృత్తైః
ఆపాన భూమి ప్రతిమా విభాతి 34
ముక్తా సకాశం సలిలం పతద్వై

సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నమ్
హృష్టా వివర్ణ చ్ఛదనా విహంగాః
సురేన్ద్ర దత్తం తృషితాః పిబన్తి 35
షట్పాద తంత్రీ మధురాభిధానం
ప్లవంగమో దీరిత కంఠ తాళమ్
ఆవిష్కృతం మేఘ మృదంగ నాదైః
వనేషు సంగీత మివ ప్రవృత్తం 36
క్వచిత్ ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః
క్వచిచ్చ వృక్షాగ్ర నిషణ్ణ కాయైః
వ్యాలంబ బర్హాభరణై ర్మయూరైః
వనేషు సంగీత మివ ప్రవృత్తం 37
స్వనై ర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధా
విహాయ నిద్రాం చిర సన్నిరుద్ధామ్
అనేక రూపాకృతి వర్ణ నాదా
నవాంబు ధారాఽభిహతా నదంతి 38
నద్యః సముద్వాహిత చక్రవాకాః
తటాని శీర్ణా న్యపవాహయిత్వా
దృప్తా నవ ప్రాభృత పూర్ణ భోగా
దృతం స్వభర్తార ముపోపయాన్తి 39
నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తా
మేఘేషు మేఘా నవ వారి పూర్ణాః
దవాగ్ని దగ్ధేషు దవాగ్ని దగ్ధాః
శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధ మూలాః 40
ప్రహృష్ట సన్నాదిత బర్హిణాని
సశక్ర గోపాకుల శాద్వలాని
చరంతి నీపార్జున వాసితాని
గజాః సురమ్యాణి వనాంతరాణి 41
నవాంబు ధారాహత కేసరాణి
దృతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి
కదంబ పుష్పాణి సకేసరాణి

నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి 42
మత్తా గజేన్ద్రా ముదితా గవేన్ద్రా
వనేషు విశ్రాన్తతరా మృగేన్ద్రాః
రమ్యా నగేన్ద్రా నిభృతా నరేన్ద్రాః
ప్రక్రీడితో వారిధరైః సురేన్ద్రః 43
మేఘాః సముద్ధూత సముద్ర నాదా
మహాజలౌఘై ర్గగనావలంబాః
నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీః
మహీ చ కృత్స్నా మపవాహయంతి 44
వర్ష ప్రవేగా విపులాః పతంతి
ప్రవాంతి వాతాః సముదీర్ణ ఘోషాః
ప్రణష్ట కూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం
నద్యో జలై ర్విప్రతిపన్న మార్గాః 45
నరై ర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేన్ద్రాః
సురేంద్ర దత్తైః పవనోపనీతైః
ఘనాంబు కుమ్భైరభిషిచ్యమానా
రూపం శ్రియం స్వా మివ దర్శయంతి 46
ఘనోపగూఢం గగనం సతారం
న భాస్కరో దర్శన మభ్యుపైతి
నవై ర్జలౌఘై ర్ధరణీ వితృప్తా
తమో విలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః 47
మహాంతి కూటాని మహీధరాణామ్
ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాంతి
మహాప్రమాణై ర్విపులైః ప్రపాతైః
ముక్తా కలాపై రివ లంబమానైః 48
శైలోపల ప్రస్ఖలమాన వేగాః
శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః
గుహాసు సన్నాదిత బర్హిణాసు
హారా విశీర్యంత ఇవాభిభాంతి 49
శీఘ్ర ప్రవేగా విపులాః ప్రపాతా

నిర్ధౌత శృంగోపతలా గిరీణాం
ముక్తా కలాప ప్రతిమాః పతంతో
మహాగుహోత్సంగ తలై ర్ధ్రియన్తే 50
సు రతామఽర్ద విచ్ఛిన్నాః స్వర్గ స్త్రీ హార మౌక్తికాః
పతంతీవాఽఽకులా దిక్షు తోయధారాః సమంతతః 51
నిలీయమానై ర్విహగై ర్నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః
వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే రవిః 52
వృత్తా యాత్రా నరేన్ద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే
వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః 53
మాసి ప్రోష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానామఽధీయతామ్
అయమఽధ్యాయ సమయః సామగానా ముపస్థితః 54
నివృత్త కర్మాయతనో నూనం సంచిత సంచయః
ఆషాఢీమఽభ్యుపగతో భరతః కోసలాధిపః 55
నూన మాపూర్యమాణాయాః సరయ్వా వర్ధతే రయః
మాం సమీక్ష్య సమాయాన్త మయోధ్యాయా ఇవ స్వనః 56
ఇమాః స్ఫీత గుణా వర్షాః సుగ్రీవః సుఖ మశ్నుతే
విజితాఽరిః సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః 57
అహంతు హృత దారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహత శ్చ్యుతః
నదీకూల మివ క్లిన్న మఽవసీదామి లక్ష్మణ 58
శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణో వర్షాశ్చ భృశ దుర్గమాః
రావణశ్చ మహాన్ శత్రురఽపారం ప్రతిభాతి మే 59
అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాశ్చ భృశ దుర్గమాన్
ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించి దీరితమ్ 60
అపి చాఽతిపరిక్లిష్టం చిరా ద్దారైః సమాగతమ్
ఆత్మకార్య గరీయస్త్వా ద్వక్తుం నేచ్ఛామి వానరమ్ 61
స్వయ మేవ హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాల ముపాగతమ్
ఉపకారం చ సుగ్రీవో వేత్స్యతే నాఽత్ర సంశయః 62
తస్మాత్ కాల ప్రతీక్షోహం స్థితోస్మి శుభలక్షణ
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాద మనుపాలయన్ 63
ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే

అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతో హన్తి సత్త్వవతాం మనః 64
తేనైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలి స్తత్ ప్రతిపూజ్య భాషితమ్
ఉవాచ రామం స్వభిరామ దర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శన మాత్మనః శుభమ్ 65
యథోక్త మేత త్తవ సర్వ మీప్సితం
నరేన్ద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః
శరత్ ప్రతీక్షః క్షమతా మిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపు నిగ్రహే ధృతః 66

ఏకోన త్రింశస్సర్గః – హనుమ త్ప్రతిబోధనం

సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గత విద్యుద్వలాహకమ్
సారసా రవ సంఘుష్టం రమ్య జ్యోత్స్నా నులేపనమ్ 1
సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మన్ద ధర్మార్థ సంగ్రహమ్
అత్యర్థమఽసతాం మార్గ మేకాన్త గత మానసం 2
నివృత్త కార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాఽభిరతం సదా
ప్రాప్తవన్తమఽభిప్రేతాన్ సర్వానపి మనోరథాన్ 3
స్వాం చ పత్నీ మఽభిప్రేతాం తారాం చాపి సమీప్సితామ్
విహరన్త మఽహోరాత్రం కృతార్థం విగత జ్వరమ్ 4
క్రీడన్త మివ దేవేన్ద్రం నన్దనేఽప్సరసాం గణైః
మన్త్రిషు న్యస్త కార్యం చ మన్త్రిణామఽనవేక్షకమ్ 5
ఉత్పన్న రాజ్య సందేశం కామవృత్త మవస్థితమ్
నిశ్చితార్థోఽర్థ తత్త్వజ్ఞః కాలధర్మ విశేషవిత్ 6
ప్రసాద్య వాక్యై ర్మధురై ర్హేతుమద్భి ర్మనోరమైః
వాక్యవిద్వాక్య తత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః 7
హితం తథ్యం చ పథ్యం చ సామ ధర్మార్థ నీతిమత్
ప్రణయ ప్రీతి సంయుక్తం విశ్వాస కృత నిశ్చయమ్ 8
హరీశ్వర ముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్య మబ్రవీత్
రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరపి వర్ధితా 9
మిత్రాణాం సంగ్రహః శేష స్తం భవాన్ కర్తు మర్హతి
యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞః సతతం సాధు వర్తతే 10

తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాఽభివర్ధతే
యస్య కోశశ్చ దణ్డశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప 11
సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే
తద్భవాన్ వృత్త సంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే 12
మిత్రార్థమఽభినీతార్థం యథావత్ కర్తు మర్హతి
సంత్యజ్య సర్వకర్మాణి మిత్రార్థే యో న వర్తతే 13
సంభ్రమాద్వికృతోత్సాహః సోఽనర్థేనావరుధ్యతే
యస్తు కాల వ్యతీతేషు మిత్రకార్య మరిందమ 14
స కృత్వా మహతోఽప్యర్థా న్న మిత్రార్థేన యుజ్యతే
యదిదం వీర కార్యం నో మిత్రకార్య మరిందమ 15
క్రియతాం రాఘువ స్సైత ద్వైదేహ్యాః పరిమార్గణమ్
న చ కాలమఽతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్ 16
త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞ స్తవ రాజన్ వశానుగః
కులస్య హేతుః స్ఫీతస్య దీర్ఘబన్ధుశ్చ రాఘువః 17
అప్రమేయ ప్రభావశ్చ స్వయం చాఽప్రతిమో గుణైః
తస్య త్వం కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ 18
హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠానాజ్ఞాపయితు మర్హసి
న హి తావద్భవేత్ కాలో వ్యతీత శ్చోదనా దృతే 19
చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్ కాలవ్యతిక్రమః
అకర్తురఽపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర 20
కిం పునః ప్రతికర్తు స్తే రాజ్యేన చ వధేన చ
శక్తిమానపి విక్రాన్తో వానరర్ష గణేశ్వర 21
కర్తుం దాశరథేః ప్రీతి మాజ్ఞాయాం కిం ను సజ్జసే
కామం ఖలు శరైః శక్తః సురాఽసుర మహోరగాన్ 22
వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం తు కాంక్షతే
ప్రాణత్యాగాఽవిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియమ్ 23
తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాఽమ్బరే
న దేవా న చ గన్ధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః 24
న చ యక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః
తదేవం శక్తి యుక్తస్య పూర్వం ప్రియకృత స్తవ 25

రామస్యాఽర్థసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియమ్
నాఽధస్తా దఽవనౌ నాఽప్సుగతి ర్నోపరి చాఽమ్బరే 26
కస్యచిత్ సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా
తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే కుత్ర వ్యవసతు 27
హరయో హ్యప్రధృష్యా స్తే సన్తి కోట్యగ్రతోఽనఘాః
తస్య తద్వచనం శృత్వా కాలే సాధు నివేదితమ్ 28
సుగ్రీవః సత్త్వ సంపన్న శ్చకార మతి ముత్తమామ్
సందిదేశాఽతిమతిమాన్ నీలం నిత్యకృతోద్యమమ్ 29
దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానా ముపసంగ్రహే
యథా సేనా సమగ్రా మే యూథ పాలాశ్చ సర్వశః 30
సమాగచ్ఛన్త్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు
యే త్వన్తపాలాః ప్లవగాః శీఘ్రగా వ్యవసాయినః 31
సమానయన్తు తే సైన్యం త్వరితాః శాసనాన్ మమ
స్వయం చానన్తరం సైన్యం భవానేవాఽనుపశ్యతు 32
త్రి పంచ రాత్రా దూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః
తస్య ప్రాణాన్తికో దణ్డో నాత్ర కార్యా విచారణా 33
హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాఽంగదో
భవాన్ మమాజ్ఞామఽధికృత్య నిశ్చితామ్
ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుంగవేశ్వరో
విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్ 34

త్రింశ స్సర్గః – శరద్వర్ణనం

గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః
వర్ష రాత్రోషితో రామః కామ శోకాభిపీడితః 1
పాణ్డరం గగనం దృష్ట్వా విమలం చన్ద్రమణ్డలమ్
శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనామ్ 2
కామవృత్తం చ సుగ్రీవం నష్టాం చ జనకాత్మజామ్
బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాఽఽతురః 3
స తు సంజ్ఞా ముపాగమ్య ముహూర్తా న్మతిమాన్ పునః
మనఃస్థామపి వైదేహీం చిన్తయామాస రాఘవః 4
ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతు విభూషితే

శారదం గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియామ్ 5
దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమగత విద్యుద్వలాహకమ్
సారసా రావ సంఘుష్టం విలలాపార్తయా గిరా 6
సారసా రావ సన్నాదైః సారసా రావ నాదిని
యాఽఽశ్రమే రమతే బాలా సాఽద్య మే రమతే కథమ్ 7
పుష్పితాం శ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్
కథం సా రమతే బాలా పశ్యన్తీ మామఽపశ్యతీ 8
యా పురా కలహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ
బుధ్యతే చారు సర్వాంగీ సాఽద్య మే బుధ్యతే కథమ్ 9
నిస్స్వనం చక్రవాకాణాం నిశమ్య సహ చారిణామ్
పుణ్డరీక విశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి 10
సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ
తాం వినా మృగశాబాక్షీం చరన్నాఽద్య సుఖం లభే 11
అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీమ్
సుదూరం పీడయేత్ కామః శరద్గుణ నిరన్తరః 12
ఏవమాది నరశ్రేష్ఠో విలలాప నృపాత్మజః
విహంగ ఇవ సారంగః సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ 13
తత శ్చంచూర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు
దదర్శ పర్యుపావృత్తో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజమ్ 14
తం చిన్తయా దుస్సహయా పరీతం
విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వి
భ్రాతుర్విషాదాత్ పరితాప దీనః
సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామమ్ 15
కిమార్య కామస్య వశం గతేన
కిమాత్మ పౌరుష్య పరాభవేన
అయం హ్రియా సంహ్రియతే సమాధిః
కిమత్ర యోగేన నివర్తితే న 16
క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం
సమాధి యోగానుగతం చ కాలమ్
సహాయ సామర్థ్యమదీన సత్త్వాః

స్వకర్మ హేతుం చ కురుష్వ హేతుమ్ 17
న జానకీ మానవ వంశనాథ
త్వయా సనాథా సులభా పరేణ
న చాగ్నిచూడాం జ్వలితా ముపేత్య
న దహ్యతే వీర వరార్హ కశ్చిత్ 18
స లక్ష్మణం లక్ష్మణ మప్రధృష్యం
స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః
హితం చ పథ్యం చ నయ ప్రసక్తం
ససామ ధర్మార్థ సమాహితం చ 19
నిస్సంశయం కార్య మవేక్షితవ్యం
క్రియా విశేషో హ్యనువర్తితవ్యః
నను ప్రవృత్తస్య దురాసదస్య
కుమార కార్యస్య ఫలం న చిన్త్యమ్ 20
అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచిన్తయన్
ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా 21
తర్పయిత్వా సహస్రాక్షః సలిలేన వసుంధరామ్
నిర్వర్తయిత్వా సస్యాని కృతకర్మా వ్యవస్థితః 22
స్నిగ్ధ గమ్భీర నిర్ఘోషాః శైల ద్రుమ పురోగమాః
విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాన్తా నృపాత్మజ 23
నీలోత్పల దళ శ్యామాః శ్యామీ కృత్వా దిశో దశ
విమదా ఇవ మాతంగాః శాన్త వేగాః పయోధరాః 24
జలగర్భా మహావేగాః కుటజార్జున గన్ధినః
చరిత్వా విరతాః సౌమ్య వృష్టి వాతాః సముద్యతాః 25
ఘనానాం వారణానాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ
నాదః ప్రస్రవణానాం చ ప్రశాన్తః సహసాఽనఘ 26
అభివృష్టా మహామేఘై ర్నిర్మలా శ్చిత్ర సానవః
అనులిప్తా ఇవాభాన్తి గిరయ శ్చన్ద్రరశ్మిభిః 27
శాఖాసు సప్త చ్ఛద పాదపానాం
ప్రభాసు తారాఽర్క నిశాకరాణాం
లీలాసు చైవోత్తమ వారణానాం

శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ ప్రవృత్తా 28
సంప్రత్యనేకాశ్రయ చిత్ర శోభా
లక్ష్మీః శరత్కాల గుణోపనీతా
సూర్యాఽగ్రహస్త ప్రతిబోధితేషు
పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి 29
సప్త చ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ
షట్పాద బృందై రనుగీయమానః
మత్త ద్విపానాం పవనోఽనుసారీ
దర్పం వనేష్వఽభ్యధికం కరోతి 30
అభ్యాగతై శ్చారు విశాల పక్షైః
స్మర ప్రియైః పద్మరజోఽవకీర్ణైః
మహానదీనాం పులినోపయాతైః
క్రీడంతి హంసాః సహచక్రవాకైః 31
మద ప్రగల్భేషు చ వారణేషు
గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు
ప్రసన్న తోయాసు చ నిమ్నగాసు
విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా 32
నభః సమీక్ష్యాంబుధరై ర్విముక్తం
విముక్త బర్హాభరణా వనేషు
ప్రియాస్వఽసక్తా వినివృత్త శోభా
గతోత్సవా ధ్యానపరా మయూరాః 33
మనోజ్ఞ గంధైః ప్రియకైరనల్పైః
పుష్పాతిభారాఽవనతాగ్ర శాఖైః
సువర్ణ గౌరై ర్నయనాభిరామైః
ఉద్యోతితానీవ వనాంతరాణి 34
ప్రియాన్వితానాం నళినీ ప్రియాణాం
వనే రతానాం కుసుమోద్ధతానాం
మదోత్కటానాం మద లాలసానాం
గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః 35
వ్యభ్రం నభః శస్త్ర విధౌత వర్ణం

కృశ ప్రవాహాణి నదీ జలాని
కల్హార శీతాః పవనాః ప్రవాంతి
తమో విముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః 36
సూర్యాతప క్రామణ నష్ట పంకా
భూమిశ్చిరోద్ఘాటిత సాంద్ర రేణుః
అన్యోన్య వైరేణ సమాయుతానాం
ఉద్యోగ కాలోఽద్య నరాధిపానాం 37
శరద్గుణాప్యాయిత రూప శోభాః
ప్రహర్షితాః పాంసు సముక్షితాంగాః
మదోత్కటాః సంప్రతి యుద్ధ లుబ్ధా
వృషా గవాం మధ్యగతా నదంతి 38
స మన్మథా తీవ్రతరాఽనురాగాః
కులాన్వితా మంద గతిం కరిణ్యః
మదాన్వితం సంపరివార్య యాంతం
వనేషు భర్తారమఽనుప్రయాంతి 39
త్యక్త్వా వరా ణ్యాత్మవిభూషణాని
బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం
నిర్భర్త్స్యమానా ఇవ సారసౌఘైః
ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః 40
విత్రాస్య కారండవ చక్రవాకాన్
మహారవై ర్భిన్నకటా గజేంద్రాః
సరస్సు బద్ధాంబుజ భూషణేషు
విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి 41
వ్యపేత పంకాసు సవాలుకాసు
ప్రసన్న తోయాసు సగోకులాసు
ససార సారావఽవినాదితాసు
నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః 42
నదీ వన ప్రస్రవణోదకానాం
అతి ప్రవృద్ధానిల బర్హిణానాం
ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం

ధృతం రవాః సంప్రతి సంప్రనష్టాః 43
అనేకవర్ణాః సువినష్ట కాయాః
నవోదితే ష్వంబు ధరేషు నష్టాః
క్షుధార్దితా ఘోర విషా బిలేభ్యః
చిరోషితా విప్రసరంతి సర్పాః 44
చంచచ్చంద్ర కరస్పర్శ హర్షోన్మీలిత తారకా
అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయ మంబరం 45
దర్శయంతి శర న్నద్యః పులినాని శనైః శనైః
నవ సంగమ సవ్రీడా జఘనానీవ యోషితః 46
రాత్రిః శశాంకోదిత సౌమ్య వక్త్రా
తారాగణోన్మీలిత చారునేత్రా
జ్యోత్స్నాంశుక ప్రావరణా విభాతి
నారీవ శుక్లాంశుక సంవృతాంగీ 47
విపక్వ శాలి ప్రసవాని భుక్త్వా
ప్రహర్షితా సారస చారు పంక్తిః
నభః సమాక్రామతి శీఘ్రవేగా
వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా 48
సుప్తైక హంసం కుముదైరుపేతం
మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి
ఘనైర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం
తారాగణాకీర్ణ మివాంతరిక్షం 49
ప్రకీర్ణ హంసాకుల మేఖలానాం
ప్రబుద్ధ పద్మోత్పల మాలినీనాం
వాప్యుత్తమానామధికాఽద్య లక్ష్మీః
వరాంగనానా మివ భూషితానాం 50
వేణుస్వన వ్యంజిత తూర్య మిశ్రః
ప్రత్యూష కాలాఽనిల సంప్రవృద్ధః
సమ్మూర్చ్ఛితో గహ్వర గోవృషాణామ్
అన్యోన్యమాపూరయ తీవ శబ్దః 51
నవై ర్నదీనాం కుసుమ ప్రహాసైః

వ్యాధూయమానై ర్మృదుమారుతేన
ధౌతాఽమల క్షౌమ పట ప్రకాశైః
కూలాని కాశై రుపశోభితాని 52
వన ప్రచండా మధుపాన శౌండాః
ప్రియాన్వితాః షట్ చరణాః ప్రహృష్టాః
వనేషు మత్తాః పవనాఽనుయాత్రాం
కుర్వంతి పద్మాసన రేణు గౌరాః 53
జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రహాసం
క్రౌంచ స్వనః శాలి వనం విపక్వం
మృదుశ్చ వాయు ర్విమలశ్చ చంద్రః
శంసంతి వర్ష వ్యపనీత కాలం 54
మీనోప సందర్శిత మేఖలానాం
నదీ వధూనాం గతయోఽద్య మందాః
కాంతోపభుక్తాఽలస గామినీనాం
ప్రభాతకాలే ష్వివ కామినీనాం 55
సచక్రవాకాని సశైవలాని
కాశై ర్దుకూలై రివ సంవృతాని
సపత్ర లేఖాని సరోచనాని
వధూ ముఖానీవ నదీ ముఖాని 56
ప్రఫుల్ల బాణాసన చిత్రితేషు
ప్రహృష్ట షట్పాద నికూజితేషు
గృహీత చాపోద్యత చండ దండః
ప్రచండచారోఽద్య వనేషు కామః 57
లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా
నదీ స్తటాకాని చ పూరయిత్వా
నిష్పన్న సస్యాం వసుధాం చ కృత్వా
త్యక్త్వా నభ స్తోయధారాః ప్రణష్టాః 58
ప్రసన్న సలిలాః సౌమ్య కురరీభి ర్వినాదితాః
చక్రవాక గణాకీర్ణా విభాన్తి సలిలాశయాః 59
ఆసనాః సప్తపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః

దృశ్యన్తే బంధు జీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరి సానుషు 60
హంస సారస చక్రాహ్వైః కురరైశ్చ సమంతతః
పులినాన్యవకీర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ 61
అన్యోన్యం బద్ధ వైరాణాం జిగీషూణాం నృపాత్మజ
ఉద్యోగ సమయః సౌమ్య పార్థివానా ముపస్థితః 62
ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ
న చ పశ్యామి సుగ్రీవ ముద్యోగం వా తథా విధమ్ 63
చత్వారో వార్షికా మాసా గతా వర్ష శతోపమాః
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః 64
చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్ఠతోఽనుగతా వనం
విషమం దండకారణ్య ముద్యాన మివ యాంగనా 65
ప్రియా విహీనే దుఃఖార్తే హృత రాజ్యే వివాసితే
కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ 66
అనాథో హృత రాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః
దీనో దూరగృహః కామీ మాం చైవ శరణం గతః 67
ఇత్యేతైః కారణైః సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః
అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప 68
స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే
కృతార్థః సమయం కృత్వా దుర్మతి ర్నావబుధ్యతే 69
స కిష్కిన్ధాం ప్రవిశ్య త్వం బ్రూహి వానరపుంగవమ్
మూర్ఖం గ్రామ్య సుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్ మమ 70
అర్థినా ముపపన్నానాం పూర్వం చాఽప్యుపకారిణామ్
ఆశాం సంశృత్య యో హన్తి స లోకే పురుషాధమః 71
శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్య ముదీరితమ్
సత్యేన పరిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః 72
కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవన్తి యే
తాన్ మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నా న్నోపభుంజతే 73
నూనం కాంచన పృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే
ద్రష్టు మిచ్ఛన్తి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమమ్ 74
ఘోరం జ్యా తల నిర్ఘోషం కృద్ధస్య మమ సంయుగే

నిర్ఘోష మివ వజ్రస్య పునః సంశ్రోతు మిచ్ఛతి 75
కామమేవం గతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే
త్వత్ సహాయస్య మే వీర న చిన్తా స్యా న్నృపాత్మజ 76
యదర్థ మఽయమారమ్భః కృతః పరపురంజయ
సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః 77
వర్షాః సమయ కాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః
వ్యతీతాం శ్చతురో మాసాన్ విహర న్నావబుధ్యతే 78
సామాత్య పరిషత్ క్రీడన్ పాన మేవోపసేవతే
శోక దీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయామ్ 79
ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవ స్త్వయా వత్స మహాబల
మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైన మిదం వచః 80
న చ సంకుచితః పన్థా యేన వాలీ హతో గతః
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథ మఽన్వగాః 81
ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా
త్వాం తు సత్యాదఽతిక్రాన్తం హనిష్యామి సబాన్ధవమ్ 82
తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ
తత్త ద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః 83
కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర
ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతమ్
మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం
త్వమఽద్య పశ్యే ర్మమ చోదితైః శరైః 84
స పూర్వజం తీవ్ర వివృద్ధ కోపం
లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనమ్
చకార తీవ్రాం మతి ముగ్రతేజా
హరీశ్వరే మానవ వంశనాథః 85

ఏక త్రింశ స్సర్గః – లక్ష్మణ క్రోధః

స కామినం దీనమఽదీన సత్త్వం
శోకాభిపన్నం సముదీర్ణ కోపమ్
నరేన్ద్ర సూనుర్న్ర దేవ పుత్రం
రామానుజః పూర్వజ మిత్యువాచ 1

న వానరః స్థాస్యతి సాధు వృత్తే
న మంస్యతే కర్మ ఫలానుషంగాన్
న భోజ్యతే వానర రాజ్యలక్ష్మిం
తథా హి నాఽభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః 2
మతి క్షయాద్గ్రామ్య సుఖేషు సక్తః
తవ ప్రసాద ప్రతికార బుద్ధిః
హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య
న రాజ్య మేవం విగుణస్య దేయమ్ 3
న ధారయే కోప ముదీర్ణ వేగం
నిహన్మి సుగ్రీవమఽసత్యమఽద్య
హరి ప్రవీరైః సహవాలిపుత్రో
నరేన్ద్ర పుత్ర్యా విచయం కరోతు 4
తమాత్త బాణాసన ముత్పతన్తం
నివేదితార్థం రణ చణ్డ కోపమ్
ఉవాచ రామః పరవీర హన్తా
స్వవేక్షితం సాఽనునయం చ వాక్యమ్ 5
న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్
కోప మార్యేణ యో హన్తి స వీరః పురుషోత్తమః 6
నేదమఽద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ
తాం ప్రీతి మఽనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతమ్ 7
సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్
వక్తు మర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే 8
సోఽగ్రజేనాఽనుశిష్టార్థో యథావత్ పురుషర్షభః
ప్రవివేశ పురీం వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా 9
తతః శుభ మతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియ హితే రతః
లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధో జగామ భవనం కపేః 10
శక్ర బాణాసన ప్రఖ్యం ధనుః కాలాన్తకోపమః
ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మన్దరః సాను మానివ 11
యథోక్తకారీ వచన ముత్తరం చైవ సోత్తరమ్
బృహస్పతి సమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజ స్తదా 12

కామ క్రోధ సముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః
ప్రభంజన ఇవాఽప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణ స్తదా 13
సాల తాలాఽశ్వకర్ణాం శ్చ తరసా పాతయన్ బహూన్
పర్యస్యన్ గిరి కూటాని ద్రుమానఽన్యాంశ్చ వేగితః 14
శిలాశ్చ శకలీ కుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాఽఽశు గః
దూర మేక పదం త్యక్త్వా యయౌ కార్య వశా ద్ద్రుతమ్ 15
తామఽపశ్య ద్బలాఽఽకీర్ణాం హరి రాజ మహాపురీమ్
దుర్గా మిక్ష్వాకు శార్దూలః కిష్కిన్ధాం గిరి సంకటే 16
రోషాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః
దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కిన్ధాయా బహి శ్చరాన్ 17
తం దృష్ట్వా వానరాః సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం
శైల శృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ 18
జగృహుః కుంజర ప్రఖ్యా వానరాః పర్వతాన్తరే
తాన్ గృహీత ప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః 19
బభూవ ద్విగుణం కృద్ధో బహ్విన్ధన ఇవాఽనలః
తం తే భయ పరీతాంగాః కృద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః 20
కాలమృత్యు యుగాన్తాభం శతశో విద్రుతా దిశః
తతః సుగ్రీవ భవనం ప్రవిశ్య హరి పుంగవాః 21
క్రోధ మాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్
తారయా సహితః కామే సక్తః కపివృషో రహః 22
న తేషాం కపి వీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా
తతః సచివ సందిష్టా హరయో రోమ హర్షణాః 23
గిరి కుంజర మేఘాభా నగర్యా నిర్యయు స్తదా
నఖ దంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృత దర్శనాః 24
సర్వే శార్దూల దర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః
దశ నాగబలాః కేచిత్ కేచి ద్దశగుణోత్తరాః 25
కేచి న్నాగ సహస్రస్య బభూవు స్తుల్య విక్రమాః
కృత్స్నాం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమ హస్తై ర్మహాబలైః 26
అపశ్య ల్లక్ష్మణః కృద్ధః కిష్కిన్ధాం తాం దురాసదామ్
తత స్తే హరయః సర్వే ప్రాకార పరిఘాన్తరాత్ 27

నిష్క్రమ్యోదగ్ర సత్త్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా
సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజస్యార్థ మాత్మవాన్ 28
బుద్ధ్వా కోప వశం వీరః పునరేవ జగామ సః
స దీర్ఘోష్ణ మహోచ్ఛ్వాసః కోప సంరక్త లోచనః 29
బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః
బాణ శల్య స్ఫుర జ్జిహ్వః సాయకాసన భోగవాన్ 30
స్వ తేజో విష సంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః
తం దీప్త మివ కాలాగ్నిం నాగేన్ద్ర మివ కోపితమ్ 31
సమాసాద్యాఽంగద స్త్రాసా ద్విషాదమగమ ద్భృశమ్
సోఽంగదం రోష తామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః 32
సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాఽఽగమన మిత్యుత
ఏష రామానుజః ప్రాప్త స్త్వత్సకాశ మరిందమః 33
భ్రాతు ర్వ్యసన సంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః
తస్య వాక్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర 34
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్య మిదం మమ
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా శోకాఽఽవిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ 35
పితుః సమీప మాగమ్య సౌమిత్రిరఽయమాగతః||
అథాఽంగద స్తస్య వచో నిశమ్య
సంభ్రాంత భావః పరిదీన వక్త్రః
నిపత్య తూర్ణం నృపతే స్తరస్వీ
తతః కుమార శ్చరణౌ వవందే 36
సంగృహ్య పాదౌ పితురుగ్ర తేజా
జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ
పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా
నివేదయామాస తత స్తమర్థం 37
స నిద్రా మద సంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్
బభూవ మద మత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః 38
తతః కిలకిలాం చక్రు ర్లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః
ప్రసాదయంత స్తమ్ కృద్ధం భయ మోహిత చేతసః 39
తే మహౌఘ నిభం దృష్ట్వా వజ్రాశని సమ స్వనమ్

సింహనాదం సమం చక్రు ర్లక్ష్మణస్య సమీపతః 40
తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః
మద విహ్వల తామ్రాక్షో వ్యాకుల స్రగ్విభూషణః 41
అథాఽంగద వచః శృత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ
మన్త్రిణౌ వానరేన్ద్రస్య సమ్మతోదార దర్శినౌ 42
ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మన్త్రిణావఽర్థధర్మయోః
వక్తుముచ్చా వాచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః 43
ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైః సామ నిశ్చితైః
ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిమ్ 44
సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్య దాయినౌ 45
తయో రేకో ధనుష్పాణి ర్ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః
యస్య భీతాః ప్రవేపన్తో నాదాన్ ముంచన్తి వానరాః 46
స ఏష రాఘవ భ్రాతా లక్ష్మణో వాక్య సారథిః
వ్యవసాయ రథః ప్రాప్త స్తస్య రామస్య శాసనాత్ 47
అయం చ దయితో రాజం స్తారయాస్తనయోఽంగదః
లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషిత స్త్వరయానఘ 48
సోఽయం రోష పరీతాక్షో ద్వారి తిష్టతి వీర్యవాన్
వానరాన్ వానర పతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ 49
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రః సహబన్ధుభిః
గచ్ఛశీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతాం 50
యదాఽఽహ రామో ధర్మాత్మా తత్ కురుష్వ సమాహితః
రాజం స్తిష్ఠ స్వసమయే భవ సత్య ప్రతిశ్రవాః 51

ద్వా త్రింశ స్సర్గః – హనూమన్మంత్రః

అంగదస్య వచః శృత్వా సుగ్రీవః సచివైః సహ
లక్ష్మణం కుపితం శృత్వా ముమోచాఽఽసన మాత్మవాన్ 1
సచివానబ్రవీ ద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురు లాఘవమ్
మన్త్రజ్ఞాన్ మన్త్ర కుశలో మన్త్రేషు పరినిష్ఠితాన్ 2
న మే దుర్వ్యాహృతం కించిన్నాపి మే దురనుష్ఠితమ్
లక్ష్మణో రాఘవ భ్రాతా కృద్ధః కిమితి చిన్తయే 3

అ సుహృద్భి ర్మమాఽమిత్రై ర్నిత్య మన్తర దర్శిభిః
మమ దోషానఽసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః 4
అత్ర తావ ద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి
భావస్య నిశ్చయ స్తావ ద్విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః 5
న ఖల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణా న్నాపి రాఘవాత్
మిత్రం త్వఽస్థాన కుపితం జనయ త్యేవ సంభ్రమమ్ 6
సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనమ్
అనిత్యత్వాత్ తు చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భిద్యతే 7
అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా
యన్ మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్ మయా 8
సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు హనుమాన్ మారుతాత్మజః
ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానర మన్త్రిణామ్ 9
సర్వథా నైత దాశ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర
న విస్మరసి సుస్నిగ్ధ ముపకార కృతం శుభమ్ 10
రాఘవేణ తు వీరేణ భయ ముత్సృజ్య దూరతః
త్వత్ ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్ర తుల్య పరాక్రమః 11
సర్వథా ప్రణయాత్ కృద్ధో రాఘవో నాత్ర సంశయః
భ్రాతరం సంప్రహితవాం ల్లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ 12
త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర
ఫుల్ల సప్త చ్ఛద శ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా 13
నిర్మల గ్రహ నక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్ట వలాహకా
ప్రసన్నాశ్చ దిశః సర్వాః సరితశ్చ సరాంసి చ 14
ప్రాప్త ముద్యోగ కాలం తు నాఽవైషి హరిపుంగవ
త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోఽయ మిహాగతః 15
ఆర్తస్య హృత దారస్య పరుషం పురుషాన్తరాత్
వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః 16
కృతాపరాధస్య హి తే నాఽన్యత్ పశ్యామ్యహం క్షమమ్
అన్తరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ 17
నియుక్తై ర్మన్త్రిభి ర్వాచ్యో హ్యవశ్యం పార్థివో హితమ్
అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యఽవధృతం వచః 18

అభిక్రుద్ధః సమర్థో హి చాప ముద్యమ్య రాఘవః
సదేవాసుర గన్ధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ 19
న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్యః పునర్భవేత్
పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః 20
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రః ససుహృజ్జనః
రాజం స్తిష్ఠస్వ సమయే భర్తుర్భార్యేవ తద్వశే 21
న రామ రామానుజ శాసనం త్వయా
కపీన్ద్ర యుక్తం మనసాప్యపోహితుమ్
మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం
స రాఘవస్యాఽస్య సురేన్ద్ర వర్చసః 22

త్రయ స్త్రింశ స్సర్గః – తారా సాంత్వ వచనం

అథ ప్రతిసమాదిష్టో లక్ష్మణః పరవీరహా
ప్రవివేశ గుహాం రమ్యాం కిష్కిన్ధాం రామ శాసనాత్ 1
ద్వారస్థా హరయ స్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః
బభూవు ర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః 2
నిశ్వసన్తం తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజమ్
బభూవు ర్హరయ స్త్రస్తా న చైనం పర్యవారయన్ 3
స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్ దివ్యాం పుష్పిత కాననామ్
రమ్యాం రత్న సమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహామ్ 4
హర్మ్య ప్రాసాద సంబాధాం నానాపణ్యోపశోభితామ్
సర్వకాల ఫలై ర్వృక్షైః పుష్పితై రుశోభితామ్ 5
దేవ గన్ధర్వ పుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః
దివ్య మాల్యామ్బర ధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః 6
చన్దనాఽగరు పద్మానాం గన్ధైః సురభి గన్ధినామ్
మైరేయాణాం మధూనాం చ సమ్మోదిత మహాపథామ్ 7
విన్ధ్య మేరు గిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదై రుపశోభితాం
దదర్శ గిరి నద్యశ్చ విమలా స్తత్ర రాఘవః 8
అంగదస్య గృహం రమ్యం మైన్దస్య ద్వివిదస్య చ
గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ 9
విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేః సూర్యాక్షస్య హనూమతః

వీరబాహోః సుబాహోశ్చ నలస్య చ మహాత్మనః 10
కుముదస్య సుషేణస్య తారా జామ్బవతో స్తథా
దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటల సునేత్రయోః 11
ఏతేషాం కపి ముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనామ్
దదర్శ గృహ ముఖ్యాని మహా సారాణి లక్ష్మణః 12
పాణ్డురాభ్ర ప్రకాశాని దివ్యమాల్య యుతాని చ
ప్రభూత ధనధాన్యాని స్త్రీరత్నైః శోభితాని చ 13
పాణ్డురేణ తు సాలేన పరిక్షిప్తం దురాసదమ్
వానరేన్ద్ర గృహం రమ్యం మహేన్ద్ర సదనోపమమ్ 14
శుక్లైః ప్రాసాద శిఖరైః కైలాస శిఖరోపమైః
సర్వకాల ఫలై ర్వృక్షైః పుష్పితై రుపశోభితమ్ 15
మహేన్ద్ర దత్తైః శ్రీమద్భి ర్నీల జీమూత సన్నిభైః
దివ్యపుష్ప ఫలై ర్వృక్షైః సీత చ్ఛాయై ర్మనోహరైః 16
హరిభిః సంవృత ద్వారం బలిభిః శస్త్ర పాణిభిః
దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్త కాంచన తోరణమ్ 17
సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః
అవార్యమాణః సౌమిత్రి ర్మహాభ్ర మివ భాస్కరః 18
స సప్త కక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజన సమాకులాః
ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాన్తఃపురం మహత్ 19
హైమరాజత పర్యంకై ర్బహుభిశ్చ వరాసనైః
మహార్హాస్తరణోపేతై స్తత్ర తత్రోపశోభితమ్ 20
ప్రవిశ న్నేవ సతతం శుశ్రావ మధుర స్వరమ్
తన్త్రీ గీత సమాకీర్ణం సమ గీత పదాక్షరమ్ 21
బహ్వీశ్చ వివిధాకారా రూప యౌవన గర్వితాః
స్త్రియః సుగ్రీవ భవనే దదర్శ స మహాబలః 22
దృష్ట్వాఽభిజన సంపన్నా శ్చిత్ర మాల్య కృత స్రజః
వర మాల్య కృత వ్యగ్రా భూషణోత్తమ భూషితాః 23
నాతృప్తా న్నాపి చ వ్యగ్రా న్నానుదాత్త పరిచ్ఛదాన్
సుగ్రీవాఽనుచరాం శ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః 24
కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథా

స నిశమ్య తతః శ్రీమాన్ సౌమిత్రి ర్లజ్జితోఽభవత్ 25
రోష వేగ ప్రకుపితః శృత్వా చాభరణ స్వనం
చకార జ్యా స్వనం వీరో దిశః శబ్దేన పూరయన్ 26
చారిత్రేణ మహాబాహురఽపకృష్టః స లక్ష్మణః
తస్థా వేకాంత మాశ్రిత్య రామ శోక సమన్వితః 27
తేన చాప స్వనేనాఽథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తః సంచచాల వరాసనాత్ 28
అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ ప్రతివేదితం
సువ్యక్త మేష సంప్రాప్తం సౌమిత్రి ర్భ్రాతృ వత్సలః 29
అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యా స్వనేన చ వానరః
బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాఽస్య వ్యశుష్యత 30
తతః తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియ దర్శనాం
ఉవాచ హిత మవ్యగ్ర స్త్రాస సంభ్రాంత మానసః 31
కిం ను తత్ కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదు మానసః
సరోష ఇవ సంప్రాప్తో యేనాఽయం రాఘవానుజః 32
కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థాన మనిన్దితే
న ఖల్వఽకారణే కోపమాహరే న్నర సత్తమః 33
యదఽస్య కృత మఽస్మాభి ర్బుధ్యసే కించిదఽప్రియం
తద్బుధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షిప్ర మర్హసి భాషితుం 34
అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టు మర్హసి భామిని
వచనైః సాంత్వ యుక్తైశ్చ ప్రసాదయితు మర్హసి 35
త్వద్దర్శన విశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి
న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్ కుర్వంతి దారుణం 36
త్వయా సాంత్వైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియ మానసం
తతః కమల పత్రాక్షమ్ ద్రక్ష్యా మ్యహమరిందమం 37
సా ప్రస్ఖలంతీ మద విహ్వలాక్షీ
ప్రలంబ కాంచీ గుణ హేమ సూత్రా
సలక్షణా లక్ష్మణ సన్నిధానం
జగామ తారా నమితాంగ యష్టిః 38
స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశ పత్నీం

తస్థా వుదాసీనతయా మహాత్మా
అవాఙ్ముఖోఽభూ న్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీ సన్నికర్షా ద్వినివృత్త కోపః 39
సా పాన యోగా ద్వినివృత్త లజ్జా
దృష్టి ప్రసాదా చ్చ నరేంద్ర సూనోః
ఉవాచ తారా ప్రణయ ప్రగల్భం
వాక్యం మహార్థం పరిసాన్త్వపూర్వం 40
కిం కోప మూలం మనుజేంద్ర పుత్ర
క స్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్నిదేశే
కః శుష్క వృక్షం వనమాపతంతం
దవాగ్నిమాఽఽసీదతి నిర్విశంకః 41
స తస్యా వచనం శృత్వా సాంత్వపూర్వ మఽశంకితం
భూయః ప్రణయ దృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్ 42
కిమఽయం కామ వృత్తస్తే లుప్త ధర్మార్థ సంగ్రహః
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైన మఽవబుధ్యసే 43
న చిన్తయతి రాజ్యార్థం నాఽస్మాన్ శోక పరాయణాన్
సామాత్య పరిషత్ తారే పాన మేవోపసేవతే 44
స మాసాం శ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః
వ్యతీతాం స్తాన్ మద వ్యగ్రో విహర న్నావబుధ్యతే 45
న హి ధర్మార్థ సిద్ధ్యర్థం పాన మేవం ప్రశస్యతే
పానా దర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే 46
ధర్మలోపో మహాం స్తావత్ కృతే హ్యప్రతికుర్వతః
అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ 47
మిత్రం హ్యర్థగుణ శ్రేష్ఠం సత్యధర్మ పరాయణం
తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితం 48
తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరం
యత్ కార్యం కార్య తత్త్వజ్ఞే త దుదాహర్తు మర్హసి 49
సా తస్య ధర్మార్థ సమాధి యుక్తం
నిశమ్య వాక్యం మధుర స్వభావం
తారా గతార్థే మనుజేంద్ర కార్యే

విశ్వాస యుక్తం త మువాచ భూయః 50
న కోప కాలః క్షితిపాల పుత్ర
న చాఽతికోపః స్వజనే విధేయః
త్వదర్థ కామస్య జనస్య తస్య
ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుం 51
కోపం కథం నామ గుణ ప్రకృష్టః
కుమార కుర్యాదఽపకృష్ట సత్త్వే
క స్త్వద్విధః కోప వశం హి గచ్ఛేత్
సత్త్వావరుద్ధః తపసః ప్రసూతిః 52
జానామి రోషం హరి వీర బంధోః
జానామి కార్యస్య చ కాలసంగం
జానామి కార్యం త్వయి యత్ కృతం నః
తచ్చాపి జానామి యదత్ర కార్యం 53
తచ్చాపి జానామి యథా విషహ్యం
బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య
జానామి యస్మింశ్చ జనేఽవబద్ధం
కామేన సుగ్రీవమఽసక్తమద్య 54
న కామ తంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి
త్వం వై యథా మన్యు వశం ప్రపన్నః
న దేశ కాలౌ హి న చార్థధర్మౌ
అపేక్షతే కామ రతిర్మనుష్యః 55
తం కామ వృత్తం మమ సన్నికృష్టం
కామాఽభియోగాచ్చ నివృత్త లజ్జం
క్షమస్వ తావత్ పర వీర హంతః
త్వద్భ్రాతరం వానర వంశ నాథం 56
మహర్షయో ధర్మ తపోఽభి కామాః
కామాఽనుకామాః ప్రతిబద్ధ మోహాః
అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు
కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా 57
ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం

సా వానరీ లక్ష్మణ మప్రమేయం
పునః సఖేలం మద విహ్వలం చ
భర్తుర్హితం వాక్య మిదం బభాషే 58
ఉద్యోగస్తు చిరాఽఽజ్ఞప్తః సుగ్రీవేణ నరోత్తమ
కామస్యాపి విధేయేన తవార్థ ప్రతిసాధనే 59
ఆగతా హి మహావీర్యా హరయః కామరూపిణః
కోటీ శత సహస్రాణి నానా నగ నివాసినః 60
తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితమ్ త్వయా
అచ్ఛలం మిత్ర భావేన సతాం దారాఽవలోకనం 61
తారయా చాభ్యనుజ్ఞాత స్త్వరయా చాపి చోదితః
ప్రవివేశ మహాబాహు రభ్యంతర మరిందమః 62
తతః సుగ్రీవ మాసీనం కాంచనే పరమాసనే
మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్య సన్నిభమ్ 63
దివ్యాభరణ చిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినమ్
దివ్య మాల్యామ్బర ధరం మహేన్ద్రమివ దుర్జయమ్ 64
దివ్యాభరణ మాల్యాభిః ప్రమదాభిః సమావృతమ్
సంరబ్ధతర రక్తాక్షో బభూవాంతక సన్నిభః 65
రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం
వరాసనస్థో వరహేమ వర్ణః
దదర్శ సౌమిత్రిమఽదీన సత్త్వం
విశాల నేత్రః సువిశాల నేత్రమ్ 66

చతు స్త్రింశ స్సర్గః – సుగ్రీవ తర్జనం

తమఽప్రతిహతం కృద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభమ్
సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంన్ద్రియః 1
కృద్ధం నిశ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్త మివ తేజసా
భ్రాతుర్వ్యసన సంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజమ్ 2
ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠో హిత్వా సౌవర్ణమాసనమ్
మహాన్ మహేన్ద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః 3
ఉత్పతన్త మఽనూత్పేతూ రుమా ప్రభృతయః స్త్రియః
సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచన్ద్రం తారాగణా ఇవ 4

సంరక్త నయనః శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః
బభూవాఽవస్థిత స్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ 5
రుమా ద్వితీయం సుగ్రీవం నారీ మధ్యగతం స్థితమ్
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణః కృద్ధః సతారం శశినం యథా 6
సత్త్వాభిజన సంపన్నః సానుక్రోశో జితేన్ద్రియః
కృతజ్ఞః సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే 7
యస్తు రాజా స్థితో ధర్మే మిత్రాణా ముపకారిణామ్
మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతర స్తతః 8
శతమశ్వాఽనృతే హన్తి సహస్రం తు గవాఽనృతే
ఆత్మానం స్వజనం హన్తి పురుషః పురుషాఽనృతే 9
పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్ ప్రతికరోతి యః
కృతఘ్నః సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర 10
గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకః సర్వలోక నమస్కృతః
దృష్ట్వా కృతఘ్నం కృద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ 11
బ్రహ్మ ఘ్నే చ సురాపే చ గో ఘ్నే భగ్న వ్రతే తథా
నిష్కృతిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః 12
అనార్య స్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యా వాదీ చ వానర
పూర్వం కృతార్థో రామస్య న తత్ ప్రతికరోషి యత్ 13
నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర
సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృత మిచ్ఛతా 14
స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యా ప్రతిశ్రవః
న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మణ్డూక రావిణమ్ 15
మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణ వేదినా
హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా 16
కృతం చేన్నాఽభిజానీషే రామస్యాక్లిష్ట కర్మణః
సద్య స్త్వం నిశితై ర్బాణై ర్హతో ద్రక్ష్యసి వాలినమ్ 17
న చ సంకుచితః పన్థా యేన వాలీ హతో గతః
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలి పథ మన్వగాః 18
న నూన మిక్ష్వాకువరస్య కార్ముకాత్
చ్యుతాం శరాన్ పశ్యసి వజ్ర సన్నిభాన్

తతః సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ
న రామకార్యం మనసాప్యఽవేక్షసే 19

పంచ స్త్రింశ స్సర్గః – తారా సమాధానం

తథా బృవాణం సౌమిత్రిం ప్రదీప్త మివ తేజసా
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణం తారా తారాధిప నిభాననా 1
నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యో నాఽయం పరుష మర్హతి
హరీణా మీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రా ద్విశేషతః 2
నైవాఽకృతజ్ఞః సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః
నైవాఽనృత కథో వీర న జిహ్మశ్చ కపీశ్వరః 3
ఉపకారం కృతం వీరో నాఽప్యయం విస్మృతః కపిః
రామేణ వీర సుగ్రీవో యదఽన్యై ర్దుష్కరం రణే 4
రామ ప్రసాదాత్ కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్
ప్రాప్తవా నిహ సుగ్రీవో రుమాం మాం చ పరంతప 5
సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమమ్
ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః 6
ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తో దశ వర్షాణి లక్ష్మణ
అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః 7
స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః 8
దేహ ధర్మగతస్యాఽస్య పరిశ్రాన్తస్య లక్ష్మణ
అవితృప్తస్య కామేషు కామం క్షన్తు మిహార్హసి 9
న చ రోష వశం తాత గన్తు మర్హసి లక్ష్మణ
నిశ్చయార్థ మవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా 10
సత్వ యుక్తా హి పురుషా స్త్వద్విధాః పురుషర్షభ
అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాన్తి వశ్యతామ్ 11
ప్రసాదయే త్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా
మహాన్ రోష సముత్పన్నః సంరమ్భ స్త్యజ్యతామఽయమ్ 12
రుమాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్య వసూని చ
రామ ప్రియార్థం సుగ్రీవ స్త్యజేదితి మతిర్మమ 13
సమానేష్యతి సుగ్రీవః సీతయాసహ రాఘవమ్

శశాంక మివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే 14
శతకోటి సహస్రాణి లంకాయాం కిల రక్షసాం
అయుతాని చ షట్ త్రింశత్ సహస్రాణి శతాని చ 15
అహత్వా తాం చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః
న శక్యో రావణో హన్తుం యేన సా మైథిలీ హృతా 16
తే న శక్యా రణే హన్తుమసహాయేన లక్ష్మణ
రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవేణ విశేషతః 17
ఏవ మాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః
ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవణా త్త ద్బ్రవీమ్యహమ్ 18
త్వత్ సహాయ నిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః
ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూథపాన్ 19
తాంశ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాన్తాన్ సుమహాబలాన్
రాఘవస్యార్థ సిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః 20
కృతాఽత్ర సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా
అద్య తై ర్వానరైః సర్వైరాగన్తవ్యం మహాబలైః 21
ఋక్ష కోటిసహస్రాణి గోలాఙ్గూల శతాని చ
అద్య త్వా ముపయాస్యన్తి జహి కోప మరిందమ 22
కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్త తేజసామ్||
తవ హి ముఖ మిదం నిరీక్ష్య కోపాత్
క్షతజ నిభే నయనే నిరీక్షమాణాః
హరివర వనితా న యాన్తి శాన్తిం
ప్రథమ భయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః 23

<u>**షట్త్రింశ స్సర్గః – సుగ్రీవ లక్ష్మణాఽనురోధః**</u>

ఇత్యుక్త స్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మ సంహితమ్
మృదు స్వభావః సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః 1
తస్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః
లక్ష్మణాత్ సుమహత్ త్రాసం వస్త్రం క్లిన్న మివాఽత్యజత్ 2
తతః కణ్ఠగతం మాల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్
చిచ్ఛేద విమద శ్చాసీత్ సుగ్రీవో వానరేశ్వరః 3
స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానర సత్తమః

అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవః సంప్రహర్షయన్ 4
ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్
రామ ప్రసాదాత్ సౌమిత్రే పునః ప్రాప్త మిదం మయా 5
కః శక్త స్తస్య దేవస్య విఖ్యాతస్య స్వకర్మణా
తాదృశం విక్రమం వీర ప్రతికర్తు మరిందమ 6
సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణమ్
సహాయ మాత్రేణ మయా రాఘవః స్వేన తేజసా 7
సహాయ కృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః
శైలాశ్చ వసుధా చైవ బాణే నైకేన దారితాః 8
ధను ర్విస్ఫారమాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ
సశైలా కమ్పితా భూమిః సహాయై స్తస్య కిం ను వై 9
అనుయాత్రాం నరేన్ద్రస్య కరిష్యేఽహం నరర్షభ
గచ్ఛతో రావణం హన్తుం వైరిణం సపురస్సరమ్ 10
యది కించిదఽతిక్రాన్తం విశ్వాసాత్ ప్రణయేన వా
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి 11
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
అభవ ల్లక్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైనమువాచ హ 12
సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర
త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేషతః 13
య స్తే ప్రభావః సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవం
అర్హ స్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమామ్ 14
సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్
వధిష్యతి రణే శత్రూనఽచిరా న్నాత్ర సంశయః 15
ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వఽనివర్తినః
ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితమ్ 16
దోషజ్ఞః సతి సామర్థ్యే కోఽన్యో భాషితు మర్హతి
వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానర సత్తమ 17
సదృశ్చాఽసి రామస్య విక్రమేణ బలేన చ
సహాయో దైవతై ర్దత్త శ్చిరాయ హరిపుంగవ 18
కిం తు శీఘ్ర మితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా సహ

సాన్త్వయస్వ వయస్యం త్వం భార్యా హరణ కర్శితమ్ 19
యచ్చ శోకాభిభూతస్య శృత్వా రామస్య భాషితమ్
మయా త్వం పరుషాణ్యుక్త స్త చ్చ త్వం క్షన్తుమర్హసి 20

సప్త త్రింశ స్సర్గః – కపి సేనా సమాఽఽనయనం

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా
హనుమన్తం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ 1
మహేన్ద్ర హిమవ ద్విన్ధ్య కైలాస శిఖరేషు చ
మన్దరే పాణ్డుశిఖరే పంచ శైలేషు యే స్థితాః 2
తరుణాదిత్య వర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః
పర్వతేషు సముద్రాన్తే పశ్చిమయాం తు యే దిశి 3
ఆదిత్య భవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్ర సన్నిభే
పద్మాచలవనం భీమాః సంశ్రితా హరిపుంగవాః 4
అంజనామ్బుద సంకాశాః కుంజర ప్రతిమౌజసః
అంజనే పర్వతే చైవ యే వసన్తి ప్లవంగమాః 5
మనశ్శిల గుహాఽఽవాసా వానరాః కనక ప్రభాః
మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే చ ధూమ్రగిరి సంశ్రితాః 6
తరుణాదిత్య వర్ణాశ్చ పర్వతే యే మహారుణే
పిబన్తో మధు మైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః 7
వనేషు చ సురమ్యేషు సుగన్ధిషు మహత్సు చ
తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాన్తేషు సమన్తతః 8
తాం స్తాన్ సమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్
సామదానాదిభిః సర్వైరాఽఽశు ప్రేషయ వానరాన్ 9
ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా మహా జవాః
త్వరణార్థం తు భూయ స్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాఽపరాన్ 10
యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః
ఇహాఽఽనయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ 11
అహోభి ర్దశభి ర్యే హి నాఽఽగచ్ఛన్తి మమాజ్ఞయా
హన్తవ్యా స్తే దురాత్మానో రాజశాసన దూషకాః 12
శతాన్యఽథ సహస్రాణి కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్
ప్రయాన్తు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః 13

మేఘ పర్వత సంకాశా శ్ఛాదయన్త ఇవామ్బరమ్
ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠా యాన్తు మచ్ఛాశాసనా దితః 14
తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః
ఆనయన్తు హరీన్ సర్వాం స్త్వరితాః శాసనాన్ మమ 15
తస్య వానరరాజస్య శృత్వా వాయు సుతో వచః
దిక్షు సర్వాసు విక్రాన్తాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్ 16
తే పదం విష్ణు విక్రాన్తం పతత్రి జ్యోతిరధ్వగాః
ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయ స్తత్ క్షణేన వై 17
తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ
వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామ హేతో రచోదయన్ 18
మృత్యు కాలోపమస్యాజ్ఞాం కపిరాజస్య వానరాః
సుగ్రీవస్యాఽఽయయుః శృత్వా సుగ్రీవ భయ దర్శినః 19
తత స్తేఽంజన సంకాశా గిరే స్తస్మాన్ మహాజవాః
తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయు ర్యత్ర రాఘవః 20
అస్తం గచ్ఛతి యత్రాఽర్క స్తస్మిన్ గిరివరే స్థితాః
తప్త హేమ మహాభాస స్తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః 21
కైలాస శిఖరేభ్యశ్చ సింహ కేసర వర్చసామ్
తతః కోటి సహస్రాణి వానరాణా ముపాగమన్ 22
ఫల మూలేన జీవన్తో హిమవన్త ముపాశ్రితాః
తేషాం కోటి సహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత 23
అంగారక సమానానాం భీమానాం భీమ కర్మణామ్
విన్ధ్యాద్వానర కోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతమ్ 24
క్షీరోద వేలా నిలయా స్తమాలవన వాసినః
నారికేళాఽశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే 25
వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహౌజసః
ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబ న్తీవ దివాకరమ్ 26
యే తు త్వరయితుం యాతా వానరాః సర్వవానరాన్
తే వీరా హిమవ చ్ఛైలే దదృశు స్తం మహాద్రుమమ్ 27
తస్మిన్ గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా
సర్వదేవ మనస్తోషో బభౌ దివ్యో మనోహరః 28

అన్న నిష్యన్ద జాతాని మూలాని చ ఫలాని చ
అమృతాస్వాద కల్పాని దదృశు స్తత్ర వానరాః 29
తదఽన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరమ్
యః కశ్చిత్ సకృ దశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః 30
తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః
ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహు ర్హరియూథపాః 31
తస్మాచ్చ యజ్ఞాఽఽయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ
ఆనిన్యు ర్వానరా గత్వా సుగ్రీవ ప్రియ కారణాత్ 32
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్
సంచోదయిత్వా త్వరితా యూథానాం జగ్మురగ్రతః 33
తే తు తేన ముహూర్తేన యూథపాః శీఘ్ర గామినః
కిష్కిన్ధాం త్వరయా ప్రాప్తాః సుగ్రీవో యత్ర వానరః 34
తే గృహీత్వౌషధీః సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః
తం ప్రతిగ్రాహయా మాసు ర్వచనం చేద మబ్రువన్ 35
సర్వే పరిగతాః శైలాః సముద్రాశ్చ వనాని చ
పృథివ్యాం వానరాః సర్వే శాసనాదుపయాన్తి తే 36
ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
ప్రతిజగ్రాహ తత్ ప్రీత స్తేషాం సర్వముపాయనమ్ 37

అష్టా త్రింశ స్సర్గః – రామ సమీప గమనం

ప్రతిగృహ్య చ తత్ సర్వ ముపానయ ముపాహృతమ్
వానరాన్ సాన్త్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ 1
విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాం స్తాన్ కృత కర్మణః
మేనే కృతార్థ మాత్మానం రాఘవం చ మహాబలమ్ 2
స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానర సత్తమమ్
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ 3
కిష్కిన్ధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితమ్ 4
సుగ్రీవః పరమ ప్రీతో వాక్యమేత దువాచ హ
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాశసనే మయా 5
తమేవ ముక్త్వా సుగ్రీవో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్

విసర్జయామాస తదా తారామఽన్యాశ్చ యోషితః 6
ఏతే త్యుక్త్వా ర్హరివరాన్ సుగ్రీవః సముదాహరత్
తస్య తద్వచనం శృత్వా హరయః శీఘ్రమాఽఽయయుః 7
బద్ధాంజలిపుటాః సర్వే యే స్యుః స్త్రీ దర్శన క్షమాః
తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజార్క సదృశ ప్రభః 8
ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః
శృత్వా తు వచనం తస్య హరయః శీఘ్రవిక్రమాః 9
సముపస్థాపయామాసుః శిబికాం ప్రియ దర్శనామ్
తా ముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః 10
లక్ష్మణాఽఽరుహ్యతాం శీఘ్ర మితి సౌమిత్రి మబ్రవీత్
ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవః సూర్య సన్నిభమ్ 11
బృహద్భి ర్హరిభిర్యుక్త మారురోహ సలక్ష్మణః
పాణ్డరే ణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని 12
శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనై ర్ధూయమానైః సమన్తతః
శంఖ భేరీ నినాదైశ్చ వన్దిభిశ్చాభినన్దితః 13
నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవో రాజ్యశ్రియ మనుత్తమామ్
స వానర శతై స్తీక్ష్ణై ర్బహుభిః శస్త్రపాణిభిః 14
పరికీర్ణో యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః
స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామ నిషేవితమ్ 15
అవాతరన్ మహాతేజాః శిబికాయాః సలక్ష్మణః
ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ 16
కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాఽభవం స్తథా
తటాక మివ తద్దృష్ట్వా రామః కుట్మల పంకజమ్ 17
వానరాణాం మహత్ సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానఽభూత్
పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థాప్య హరీశ్వరమ్ 18
ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే
పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతోఽబ్రవీత్ 19
తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామోఽబ్రవీద్వచః
ధర్మమర్థం చ కామం చ కాలే యస్తు నిషేవతే 20
విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ

హిత్వా ధర్మం తథార్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే 21
స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుధ్యతే
అమిత్రాణాం వధే యుక్తో మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః 22
త్రివర్గ ఫల భోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే
ఉద్యోగ సమయ స్త్వేష ప్రాప్తః శత్రు వినాశన 23
సంచిన్త్యతాం హి పింగేశ హరిభిః సహమన్త్రిభిః
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామం వచన మబ్రవీత్ 24
ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్
త్వత్ ప్రసాదాన్ మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా 25
తవదేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర
కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః 26
ఏతే వానర ముఖ్యాశ్చ శతశః శత్రు సూదన
ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ 27
ఋక్షా శ్చావహితాః శూరా గోలాఙ్గూలాశ్చ రాఘువ
కాన్తార వన దుర్గాణా మభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః 28
దేవ గన్ధర్వ పుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః
స్వైః స్వైః పరివృతాః సైన్యై ర్వర్తన్తే పథి రాఘువ 29
శతైః శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః
అయుతై శ్చావృతా వీరాః శంకుభిశ్చ పరంతప 30
అర్బుదై రర్బుద శతై ర్మధ్యై శ్చాన్తైశ్చ వానరాః
సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః 31
ఆగమిష్యన్తి తే రాజన్ మహేన్ద్ర సమ విక్రమాః
మేరు మన్దర సంకాశా విన్ధ్య మేరు కృతాలయాః 32
తే త్వామఽభిగమిష్యన్తి రాక్షసం యే సబాన్ధవమ్
నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యన్తి మైథిలీమ్ 33
తత స్తముద్యోగ మఽవేక్ష్య బుద్ధిమాన్
హరి ప్రవీరస్య నిదేశ వర్తినః
బభూవ హర్షా ద్వసుధాధిపాత్మజః
ప్రబుద్ధ నీలోత్పల తుల్య దర్శనః 34

ఏకోన చత్వారింశ స్సర్గః – సేనా నివేశః

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిమ్ 1
యదిన్ద్రో వర్షతే వర్షం న త చ్చిత్రం భవేద్భువి
ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యా ద్వితిమిరం నభః 2
చన్ద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్ పృథివీం సౌమ్య నిర్మలామ్
త్వద్విధో వాపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్ పరంతప 3
ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్ సౌమ్య శోభనమ్
జానామ్యఽహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియ వాదినమ్ 4
త్వత్ సనాథః సఖే సంఖ్యే జేతాస్మి సకలానరీన్
త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి 5
జహారాఽఽత్మ వినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః
వంచయిత్వా తు పౌలోమీమఽనుహ్లాదో యథా శచీమ్ 6
న చిరాత్ తం హనిష్యామి రావణం నిశితైః శరైః
పౌలోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాఽఽహవే 7
ఏతస్మి న్నన్తరే చైవ రజః సమభివర్తత
ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశో శ్ఛాదయ ద్గగనే ప్రభామ్ 8
దిశః పర్యాకులా శ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛతాః
చచాల చ మహీ సర్వా సశైల వన కాననా 9
తతో నగేన్ద్ర సంకాశై స్తీక్ష్ణ దంష్ట్రై ర్మహాబలైః
కృత్స్నా సంఛాదితా భూమి రసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః 10
నిమేషాన్తర మాత్రేణ తత స్తై ర్హరియూథపైః
కోటీ శత పరీవారైః కామ రూపిభిరావృతా 11
నాదేయైః పార్వతేయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః
హరిభి ర్మేఘ నిర్హ్రాదై రన్యైశ్చ వనచారిభిః 12
తరుణాదిత్య వర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః
పద్మ కేసర వర్ణైశ్చ శ్వేతై ర్మేరు కృతాలయైః 13
కోటీ సహస్రై ర్దశభిః శ్రీమాన్ పరివృత స్తదా
వీరః శతవలి ర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత 14
తతః కాంచన శైలాభ స్తారాయా వీర్యవాన్ పితా
అనేకై ర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత 15

తథాపరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః
పితా రుమాయాః సంప్రాప్తః సుగ్రీవ శ్వశురో విభుః 16
పద్మ కేసర సంకాశః తరుణార్క నిభాననః
బుద్ధిమాన్ వానరశ్రేష్ఠః సర్వవానర సత్తమః 17
అనీకై ర్బహుసాహస్రై ర్వానరాణాం సమన్వితః
పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత 18
గోలాఙ్గూల మహారాజో గవాక్షో భీమవిక్రమః
వృతః కోటి సహస్రేణ వానరాణా మదృశ్యత 19
ఋక్షాణాం భీమ వేగానాం ధూమ్రః శత్రు నిబర్హణః
వృతః కోటి సహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత 20
మహాచల నిభై ర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః
ఆజగామ మహావీర్య స్తిసృభిః కోటిభి ర్వృతః 21
నీలాంజన చయాకారో నీలో నామాథ యూథపః
అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభి ర్దశభి ర్వృతః 22
తతః కాంచన శైలాభో గవయో నామ యూధపః
ఆజగామ మహావీర్యః కోటిభిః పంచభి ర్వృతః 23
దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా
వృతః కోటి సహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః 24
మైన్దశ్చ ద్వివిదశ్చోభా వశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ
కోటి కోటి సహస్రేణ వానరాణా మదృశ్యత 25
గజశ్చ బలవాన్ వీరః కోటీభి స్తిసృభి ర్వృతః
ఆజగామ మహాతేజాః సుగ్రీవస్య సమీపతః 26
ఋక్షరాజో మహాతేజా జామ్బవాన్ నామ నామతః
కోటిభి ర్దశభిః ప్రాప్తః సుగ్రీవస్య వశే స్థితః 27
రుమణ్వా న్నామ విక్రాంతో వానరో వానరేశ్వరం
ఆయయౌ బలవాం స్తూర్ణం కోటీ శత సమావృతః 28
తతః కోటి సహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ
పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తో హరిభి ర్గన్ధమాదనః 29
తతః పద్మ సహస్రేణ వృతః శంకు శతేన చ
యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృ తుల్య పరాక్రమః 30

తత స్తారాద్యుతి స్తారో హరి ర్భీమపరాక్రమః
పంచభి ర్హరి కోటీభి ర్దూరతః ప్రత్యదృశ్యత 31
ఇన్ద్రజానుః కపిర్వీరో యూథపః ప్రత్యదృశ్యత
ఏకాదశానాం కోటీనా మీశ్వర స్తైశ్చ సంవృతః 32
తతో రమ్భ స్త్వనుప్రాప్త స్తరుణాదిత్య సన్నిభః
అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణ శతేన చ 33
తతో యూథపతి ర్వీరో దుర్ముఖో నామ వానరః
ప్రత్యదృశ్యత కోటిభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ 34
కైలాస శిఖరాకారై ర్వానరై ర్భీమ విక్రమైః
వృతః కోటి సహస్రేణ హనుమాన్ ప్రత్యదృశ్యత 35
నల శ్చాపి మహావీర్యః సంవృతో ద్రుమ వాసిభిః
కోటీ శతేన సంప్రాప్తః సహస్రేణ శతేన చ 36
తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభి ర్దశభి ర్వృతః
సంప్రాప్తోఽభిమత స్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః 37
శరభః కుముదో వహ్ని ర్వానరో రంహ ఏవ చ
ఏతే చాన్యే చ బహవో వానరాః కామరూపిణః 38
ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ
యూథపాః సమనుప్రాప్తా స్తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే 39
ఆగతాశ్చ నివిశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః
ఆప్లవన్తః ప్లవన్తశ్చ గర్జన్తశ్చ ప్లవంగమాః 40
అభ్యవర్తన్త సుగ్రీవం సూర్యమఽభ్రగణా ఇవ
కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః 41
శిరోభి ర్వానరేన్ద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్
అపరే వానరశ్రేష్ఠాః సంగమ్య చ యథోచితమ్ 42
సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయ స్తదా
సుగ్రీవ స్త్వరితో రామే సర్వాం స్తాన్ వానరర్షభాన్ 43
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్||
యథాసుఖం పర్వత నిర్ఝరేషు
వనేషు సర్వేషు చ వానరేన్ద్రాః
నివేశయిత్వా విధివద్బలాని

బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తు మీష్టే 44

చత్వారింశ స్సర్గః – ప్రాచీ ప్రేషణం

అథ రాజా సమృద్ధార్థః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పర బలార్దనమ్ 1
ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః
వానరా వారణేన్ద్రాభా యే మద్విషయ వాసినః 2
త ఇమే బహువిక్రాన్తై హరిభి ర్భీమవిక్రమైః
ఆగతా వానరా ఘోరా దైత్య దానవ సన్నిభాః 3
ఖ్యాత కర్మాఽపదానాశ్చ బలవన్తో జిత క్లమాః
పరాక్రమేషు విఖ్యాతా వ్యవసాయేషు చోత్తమాః 4
పృథివ్యఽమ్బు చరా రామ నానానగ నివాసినః
కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తా వానరా స్తవ కింకరాః 5
నిదేశ వర్తినః సర్వే సర్వే గురు హితే రతాః
అభిప్రేతమఽనుష్ఠాతుం తవ శక్య న్యరిందమ 6
న ఇమే బహు సాహస్రై రఽనీకై ర్భీమవిక్రమైః
య న్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతామ్ 7
త్వత్ సైన్యం త్వద్వశే యుక్త మాజ్ఞాపయితు మర్హసి
కామ మేషా మిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః 8
తథాపి తు యథా తత్త్వమాజ్ఞాపయితు మర్హసి
తథా బృవాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః 9
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచన మబ్రవీత్
జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా 10
స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ 11
ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలే సహ త్వయా
నాఽహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ న లక్ష్మణః 12
త్వమఽస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర
త్వమే వాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్య వినిశ్చయమ్ 13
త్వం హి జానాసి యత్ కార్యం మమ వీర న సంశయః
సుహృ ద్ద్వితీయో విక్రాన్తః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ 14

భవానఽస్మద్ధితే యుక్తః సుకృతార్థోఽర్థవిత్తమః
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో వినతం నామ యూథపమ్ 15
అబ్రవీద్రామ సాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః
శైలాభం మేఘ నిర్ఘోషమూర్జితం ప్లవగేశ్వరః 16
సోమ సూర్యాత్మజైః సార్ధం వానరై ర్వానరోత్తమ
దేశ కాల నయై ర్యుక్తః కార్యాకార్య వినిశ్చయే 17
వృతః శత సహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్
అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైల వన కాననామ్ 18
తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ
మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ 19
నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా
కాళిన్దీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్ 20
సరస్వతీం చ సిన్ధుం చ శోణం మణినిభోదకమ్
మహీం కాలమహీం చైవ శైల కానన శోభితామ్ 21
బ్రహ్మమాలాన్ విదేహాంశ్చ మాలవాన్ కాశి కోసలాన్
మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్ పుణ్డ్రాన్ వంగామ్ స్తథైవ చ 22
పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరామ్
సర్వమేత ద్విచేతవ్యం మార్గయద్భి స్తత స్తతః 23
రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథ స్నుషామ్
సముద్ర మవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్ పత్తనాని చ 24
మన్దరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాఽఽయతామ్
కర్ణ ప్రావరణాశ్చైవ తథా చాత్యోష్ఠకర్ణకాః 25
ఘోరా లోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః
అక్షయా బలవన్తశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః 26
కిరాతా స్తీక్ష్ణ చూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియ దర్శనాః
ఆమ మీనాఽశనా స్తత్ర కిరాతా ద్వీప వాసినః 27
అన్తర్జల చరా ఘోరా నరవ్యాఘ్రా ఇతి శృతాః
ఏతేషామాలయాః సర్వే విచేయాః కాననౌకసః 28
గిరిభి ర్యే చ గమ్యన్తే ప్లవనేన ప్లవేన చ
యత్నవంతం యవద్వీపం సప్త రాజ్యోపశోభితమ్ 29

సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకర మణ్డితమ్
యవద్వీప మఽతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః 30
దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవ దానవ సేవితః
ఏతేషాం గిరి దుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ 31
మార్గధ్వం సహితాః సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీం
తతో రక్తజలం శోణమఽగాధం శీఘ్రగామినం 32
గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధ చారణ సేవితం
తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ 33
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః
పర్వత ప్రభవా నద్యః సురమ్యా బహునిష్కుటాః 34
మార్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ
తతః సముద్ర ద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ 35
ఊర్మిమంతం మహారౌద్రం క్రోశంతమఽనిలోద్ధతం
తత్రాఽసురా మహాకాయా శ్ఛాయాం గృహ్ణన్తి నిత్యశః 36
బ్రహ్మణా సమఽనుజ్ఞాతా దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః
తం కాలమేఘ ప్రతిమం మహోరగ నిషేవితమ్ 37
అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మహోదధిమ్
తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరమ్ 38
గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీమ్
గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్న విభూషితమ్ 39
తత్ర కైలాస సంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా
తత్ర శైలనిభా భీమా మన్దేహా నామ రాక్షసాః 40
శైల శృంగేషు లమ్బన్తే నానారూపా భయావహాః
తే పతన్తి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయనం ప్రతి 41
నిహతా బ్రహ్మతేజోభిరఽహన్యహని రాక్షసాః
అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లమ్బన్తే స్మ పునః పునః 42
తతః పాణ్డర మేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరమ్
గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షా ముక్తాహార మివ క్షితేః 43
తస్య మధ్యే మహాశ్వేత ఋషభో నామ పర్వతః
దివ్యగన్ధైః కుసుమితై రాజతైశ్చ నగై ర్వృతః 44

సరశ్చ రాజతైః పద్మై ర్జ్వలితై ర్హేమ కేసరైః
నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైః సమాకులమ్ 45
విబుధా శ్చారణా యక్షాః కిన్నరాః సాఽప్సరోగణాః
హృష్టాః సమభిగచ్ఛన్తి నళినీం తాం రిరంసవః 46
క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః
జలోదం సాగర శ్రేష్ఠం సర్వభూత భయావహమ్ 47
తత్ర తత్ కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్
అస్యాఽఽహు స్తన్ మహావేగ మోదనం సచరాచరమ్ 48
తత్ర విక్రోశతాం నాదో భూతానాం సాగరౌకసామ్
శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబా ముఖమ్ 49
స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ
జాతరూపశిలో నామ మహాన్ కనక పర్వతః 50
తత్ర చంద్ర ప్రతీకాశం పన్నగం ధరణీధరం
పద్మపత్ర విశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః 51
ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూత నమస్కృతమ్
సహస్ర శిరసం దేవ మనన్తం నీల వాససం 52
త్రిశిరాః కాంచనః కేతు స్తాల స్తస్య మహాత్మనః
స్థాపితః పర్వతస్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః 53
పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్ త్రిదశేశ్వరైః
తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుదయ పర్వతః 54
తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శత యోజన మాయతా
జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా 55
సాలై స్తాలై స్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః
జాతరూపమయై ర్దివ్యైః శోభతే సూర్య సన్నిభైః 56
తత్ర యోజన విస్తార ముచ్ఛ్రితం దశ యోజనమ్
శృంగమ్ సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధృవమ్ 57
తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణు స్త్రివిక్రమే
ద్వితీయం శిఖరే మేరో శ్చకార పురుషోత్తమః 58
ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జమ్బూద్వీపం దివాకరః
దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్ మహోచ్ఛ్రయమ్ 59

తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః
ప్రకాశమానా దృశ్యన్తే సూర్యవర్ణా స్తపస్వినః 60
అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే
యస్మిం స్తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణ భృతామపి 61
శైలస్య తస్య శృంగేషు కన్దరేషు వనేషు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 62
కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః
ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే 63
పూర్వ మేతత్ కృతం ద్వారం పృధివ్యా భువనస్య చ
సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషాదిగుచ్యతే 64
తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 65
తతః పర మఽగమ్యా స్యా ద్దిక్ పూర్వా త్రిదశాఽఽవృతా
రహితా చన్ద్ర సూర్యాభ్యామఽదృశ్యా తిమిరాఽఽవృతా 66
శైలేషు తేషు సర్వేషు కన్దరేషు వనేషు చ
యే చ నోక్తా మయా దేశా విచేయా తేషు జానకీ 67
ఏతావ ద్వానరైః శక్యం గన్తుం వానరపుంగవాః
అభాస్కరమఽమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరమ్ 68
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ
మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వ ముదయం ప్రాప్య పర్వతమ్ 69
ఊర్ధ్వం మాసాన్ న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్ మమ
సిద్ధార్థాః సన్నివర్తధ్వమఽధిగమ్య చ మైథిలీమ్ 70
మహేన్ద్ర కాన్తాం వనషణ్డ మణ్డితాం
దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః
అవాప్య సీతాం రఘువంశజ ప్రియాం
తతో నివృత్తాః సుఖినో భవిష్యథ 71

ఏక చత్వారింశ స్సర్గః – దక్షిణా ప్రేషణం

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవ స్తన్ మహద్వానరం బలమ్
దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానఽభిలక్షితాన్ 1
నీల మఽగ్నిసుతం చైవ హనుమన్తం చ వానరమ్

పితామహ సుతం చైవ జామ్బవన్తం మహాబలం 2
సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ
గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమ్ ఋషభం తథా 3
మైన్దం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గన్ధమాదనమ్
ఉల్కాముఖ మఽసంగం చ హుతాశన సుతా వుభౌ 4
అంగద ప్రముఖాన్ వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః
వేగ విక్రమ సంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్ 5
తేషామఽగ్రేసరం చైవ మహాబలమథాఽంగదమ్
విధాయ హరివీరాణామాఽఽదిశ ద్దక్షిణాం దిశమ్ 6
యే కేచన సముద్దేశా స్తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః
కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తా నుదాహరత్ 7
సహస్ర శిరసం విన్ధ్యం నానాద్రుమ లతా యుతమ్
నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగ నిషేవితామ్ 8
తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీమ్
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగ నిషేవితామ్ 9
మేఖలా నుత్కళాంశ్చైవ దశార్ణ నగరాణ్యపి
అశ్వవన్తీమఽవన్తీం చ సర్వ మేవానుపశ్యత 10
విదర్భాన్ ఋష్టికాంశ్చైవ రమ్యాన్ మాహిషకానపి
తథా వంగాన్ కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమన్తతః 11
అన్వీక్ష్య దణ్డకారణ్యం సపర్వత నదీ గుహామ్
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవాఽనుపశ్యత 12
తథైవాఽఽన్ధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్ పాండ్యాన్ సకేరళాన్
అయోముఖశ్చ గన్తవ్యః పర్వతో ధాతు మణ్డితః 13
విచిత్ర శిఖరః శ్రీమాం శ్చిత్ర పుష్పిత కాననః
సచన్దన వనోద్దేశో మార్గితవ్యో మహాగిరిః 14
తత స్తా మాపగాం దివ్యాం ప్రసన్న సలిలాం శివామ్
తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహృతామఽప్సరోగణైః 15
తస్యాఽఽసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసం
ద్రక్ష్యథాఽఽదిత్య సంకాశమగస్త్యమ్ ఋషి సత్తమమ్ 16
తత స్తేనాఽభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా

తామ్రపర్ణీం గ్రాహ జుష్టాం తరిష్యథ మహాత్మనా 17
సా చన్దన వనై ర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీప శాలినీ
కాన్తేవ యువతిః కాన్తం సముద్ర మవగాహతే 18
తతో హేమ మయం దివ్యం ముక్తా మణి విభూషితమ్
యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః 19
తతః సముద్ర మాసాద్య సంప్రధార్యాఽర్థనిశ్చయమ్
అగస్త్యేనాంన్తరే తత్ర సాగరే వినివేశితః 20
చిత్ర సాను నగః శ్రీమాన్ మహేన్ద్రః పర్వతోత్తమః
జాతరూపమయః శ్రీమానఽవగాఢో మహార్ణవమ్ 21
నానావిధై ర్నగైః ఫుల్లై ర్లతాభిశ్చోపశోభితమ్
దేవర్షి యక్ష ప్రవరైరఽప్సరోభిశ్చ సేవితమ్ 22
సిద్ధ చారణ సంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరమ్
త ముపైతి సహస్రాక్షః సదా పర్వసు పర్వసు 23
ద్వీప స్తస్యాఽపరే పారే శత యోజన విస్తృతః
అగమ్యో మానుషై ర్దీప్త స్తం మార్గధ్వం సమన్తతః 24
తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః
స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః 25
రాక్షసాధిపతేర్వాసః సహస్రాక్ష సమద్యుతేః
దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ 26
అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయా మాక్షిప్య భోజనీ
ఏవం నిస్సంశయాన్ కృత్వా సంశయా న్నష్ట సంశయాః 27
మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీ మఽమిత తేజసః
తమఽతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శత యోజనే 28
గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధ చారణ సేవితః
చన్ద్ర సూర్యాంశు సంకాశః సాగరామ్బు సమావృతః 29
భ్రాజతే విపులైః శృంగైరమ్బరం విలిఖ న్నివ
తస్యైకం కాంచనం శృంగమ్ సేవతే యం దివాకరః 30
శ్వేతం రాజత శృంగం చ సేవతేయం నిశాకరః
న తం కృతఘ్నాః పశ్యన్తి న నృశంసా న నాస్తికాః 31
ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః

తమఽతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్ నామ పర్వతః 32
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ
తత స్తమఽప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః 33
సర్వకామ ఫలై ర్వృక్షైః సర్వకాల మనోహరైః
తత్ర భుక్త్వా వరార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ 34
మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః
తత్ర నేత్ర మనః కాన్తః కుంజరో నామ పర్వతః 35
అగస్త్య భవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా
తత్ర యోజన విస్తార ముచ్ఛ్రితం దశ యోజనమ్ 36
శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్న విభూషితమ్
తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాఽఽలయః పురీ 37
విశాల కక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా
రక్షితా పన్నగై ర్ఘోరై స్తీక్ష్ణ దంష్ట్రై ర్మహావిషైః 38
సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞో యస్యాం వసతి వాసుకిః
నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ 39
తత్ర చానంతరా దేశా యే కేచన సుసంవృతాః
తం చ దేశమఽతిక్రమ్య మహాన్ ఋషభ సంస్థితః 40
సర్వరత్నమయః శ్రీమాన్ ఋషభో నామ పర్వతః
గో శీర్షకం పద్మకం చ హరిం శ్యామం చ చన్దనమ్ 41
దివ్య ముత్పద్యతే యత్ర త చ్చైవాఽగ్నిసమ ప్రభమ్
న తు తచ్చన్దనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన 42
రోహితా నామ గన్ధర్వా ఘోరా రక్షన్తి తద్వనమ్
తత్ర గన్ధర్వ పతయః పంచ సూర్య సమ ప్రభాః 43
శైలూషో గ్రామణీః శిగ్రుః శుభ్రో బభ్రు స్తథైవ చ
రవి సోమాఽగ్ని వపుషాం నివాసః పుణ్య కర్మణాం 44
అన్తే పృథివ్యా దుర్ధర్షా స్తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః
తతః పరం న వః సేవ్యః పితృలోకః సుదారుణః 45
రాజధానీ యమ స్యైషా కష్టేన తమసా వృతా
ఏతావదేవ యుష్మాభిర్వీరా వానరపుంగవాః 46
శక్యం విచేతుం గన్తుం వా నాఽతో గతిమతాం గతిః

సర్వమేతత్ సమాలోక్య యచ్చాఽన్యదపి దృశ్యతే 47
గతిం విదిత్వా వైదేహ్యాః సన్నివర్తితు మర్హథ
యస్తు మాసా న్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి 48
మత్తుల్య విభవో భోగైః సుఖం స విహరిష్యతి
తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః 49
కృతాపరాధో బహుశో మమ బన్ధుర్భవిష్యతి||
అమిత బల పరాక్రమా భవన్తో
విపుల గుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః
మనుజపతి సుతాం యథా లభధ్వం
తదఽధిగుణం పురుషార్థ మారభధ్వం 50

<u>ద్వి చత్వారింశ స్సర్గః – ప్రతీచీ ప్రేషణం</u>

అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవ స్తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశమ్
అబ్రవీ న్మేఘ సంకాశం సుషేణం నామ యూథపం 1
తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమం
అబ్రవీత్ ప్రాంజలి ర్వాక్యమఽభిగమ్య ప్రణమ్య చ 2
మహర్షి పుత్రం మారీచ మఽర్చిష్మంతం మహాకపిం
వృతం కపివరైః శూరై ర్మహేంద్ర సదృశ ద్యుతిం 3
బుద్ధి విక్రమ సంపన్నం వైనతేయ సమ ద్యుతిం
మరీచి పుత్రాన్ మారీచానఽర్చిర్మాలాన్ మహాబలాన్ 4
ఋషి పుత్రాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ ప్రతీచీమాఽఽదిశ ద్దిశం
ద్వాభ్యాం శత సహస్రాభ్యాం కపీనాం కపి సత్తమాః 5
సుషేణ ప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గత
సురాష్ట్రాన్ సహ బాహ్లీకాన్ శూరాన్ భీమాం స్తథైవ చ 6
స్ఫీతాన్జన పదాన్ రమ్యాన్ విపులాని పురాణి చ
పుంనాగగహనం కుక్షిం వకుళోద్దాలకాకులమ్ 7
తథా కేతక షణ్డాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః
ప్రత్యక్ స్రోతో గమా శ్చైవ నద్యః శీతజలాః శివాః 8
తాపసానామఽరణ్యాని కాన్తారా గిరయశ్చ యే
తతః స్థలీం మరుప్రాయామఽత్యుచ్చశిరసః శిలాః 9
గిరి జాలావృతాం దుర్గాం మార్గధ్వం పశ్చిమాం దిశమ్

తతః పశ్చిమ మాసాద్య సముద్రం ద్రష్టు మర్హథ 10
తిమి నక్రా యుత జలమఽక్షోభ్యమథ వానరాః
తతః కేతక షణ్డేషు తమాల గహనేషు చ 11
కపయో విహరిష్యన్తి నారికేళ వనేషు చ
తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ 12
వేలా తట నివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ
మురచీ పత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురమ్ 13
అవన్తీమంగలేపాం చ తథా చాలక్షితం వనమ్
రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తత స్తతః 14
సిన్ధు సాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః
మహాన్ హేమగిరి ర్నామ శతశృఙ్గో మహాద్రుమః 15
తస్య ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః
తిమి మత్స్య గజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయన్తి తే 16
తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగ గతాశ్చ యే
దృప్తా స్తృప్తాశ్చ మాతంగాస్తోయద స్వన నిస్వనాః 17
విచరన్తి విశాలేఽస్మింస్తోయపూర్ణే సమన్తతః
తస్య శృంగమ్ దివస్పర్శం కాంచనం చిత్ర పాదపమ్ 18
సర్వమాఽఽశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః
కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శత యోజనామ్ 19
దుర్దర్శాం పరియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః
కోట్య స్తత్ర చతుర్వింశద్గన్ధర్వాణాం తరస్వినామ్ 20
వసన్త్యఽగ్ని నికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణామ్
పావకార్చిః ప్రతీకాశాః సమవేతాః సహస్రశః 21
నాఽత్యాసాదయితవ్యా స్తే వానరై ర్భీమవిక్రమైః
నాఽదేయం చ ఫలం తస్మా ద్దేశాత్ కించిత్ ప్లవంగమైః 22
దురాసదా హి తే వీరాః సత్త్వవన్తో మహాబలాః
ఫల మూలాని తే తత్ర రక్షన్తే భీమవిక్రమాః 23
తత్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యో మార్గితవ్యా చ జానకీ
న హి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమఽనువర్తతామ్ 24
తత్ర వైడూర్య వర్ణాభో వజ్ర సంస్థాన సంస్థితః

నానాద్రుమ లతాకీర్ణో వజ్రోనామ మహాగిరిః 25
శ్రీమాన్ సముదిత స్తత్ర యోజనానాం శతం సమం
గుహా స్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః 26
చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్ నామ పర్వతః
తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా 27
తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవమ్
ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖమ్ చ పురుషోత్తమః 28
తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 29
యోజనాని చతుః షష్టి ర్వరాహో నామ పర్వతః
సువర్ణ శృంగః సుశ్రీమానఽగాధే వరుణాలయే 30
తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురమ్
యస్మిన్ వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః 31
తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 32
తమఽతిక్రమ్య శైలేన్ద్రం కాంచనాన్తర నిర్దరః
పర్వతః సర్వసౌవర్ణో ధారా ప్రస్రవణాయుతః 33
తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః
అభిగర్జన్తి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః 34
యస్మిన్ హరిహయః శ్రీమాన్ మహేన్ద్రః పాకశాసనః
అభిషిక్తః సురై రాజా మేఘువా న్నామ పర్వతః 35
తమఽతిక్రమ్య శైలేన్ద్రం మహేన్ద్ర పరిపాలితమ్
షష్టిం గిరి సహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ 36
తరుణాదిత్య వర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః
జాతరూపమయై ర్వృక్షైః శోభితాని సుపుష్పితైః 37
తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తర పర్వతః
ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్త వరః పురా 38
తేనైవ ముక్తః శైలేన్ద్రః సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః
మత్ప్రసాదా ద్భవిష్యన్తి దివా రాత్రౌ చ కాంచనాః 39
త్వయి యే చాపి వత్స్యన్తి దేవ గన్ధర్వ దానవాః

తే భవిష్యన్తి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచన ప్రభాః 40
విశ్వేదేవాశ్చ మరుతో వాసవశ్చ దివౌకసః
ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరు ముత్తర పర్వతం 41
ఆదిత్య ముపతిష్ఠన్తి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః
అదృశ్యః సర్వభూతానామఽస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ 42
యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః
ముహూర్తాఽర్ధేన తం శీఘ్రమభియాతి శిలోచ్చయమ్ 43
శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్య సన్నిభమ్
ప్రాసాదగణ సంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా 44
శోభితం తరుభి శ్చిత్రై ర్నానాపక్షి సమాకులైః
నికేతం పాశ హస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః 45
అన్తరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః 46
తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 47
యత్ర తిష్ఠతి ధర్మాత్మా తపసా స్వేన భావితః
మేరుసావర్ణి రిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః 48
ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణి ర్మహర్షిః సూర్య సన్నిభః
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి 49
ఏతావ జ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీ క్షయే
కృత్వా వితిమిరం సర్వమఽస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ 50
ఏతావ ద్వానరైః శక్యం గన్తుం వానరపుంగవాః
అభాస్కర మఽమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరమ్ 51
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ
అస్తం పర్వత మాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత 52
ఊర్ధ్వం మాసా న్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్ మమ
సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురో మే గమిష్యతి 53
శ్రోతవ్యం సర్వ మేతస్య భవద్భి ర్దిష్టకారిభిః
గురు రేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః 54
భవన్తశ్చాపి విక్రాన్తాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు

ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశమ్ 55
దృష్టాయాం తు నరేన్ద్రస్య పత్న్యామమిత తేజసః
కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా 56
అతోఽన్యదపి యత్ కించిత్ కార్యస్యాస్య హితం భవేత్
సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశ కాలార్థ సంహితమ్ 57
తతః సుషేణ ప్రముఖాః ప్లవంగమాః
సుగ్రీవ వాక్యం నిపుణం నిశమ్య
ఆమన్త్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే
జగ్ము ర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తామ్ 58

త్రి చత్వారింశ స్సర్గః – ఉదీచీ ప్రేషణం

తతః సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశమ్
వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః 1
ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞః సర్వవానర సత్తమమ్
వాక్య మాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా 2
వృతః శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసామ్
వైవస్వత సుతైః సార్ధం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమన్త్రిభిః 3
దిశం హ్యుదీచీం విక్రాన్తాం హిమ శైలాఽవతంసకామ్
సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీ మఽనిన్దితామ్ 4
అస్మిన్ కార్యే వినిర్వృత్తే కృతే దాశరథేః ప్రియే
ఋణాన్ ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థాఽర్థవిదాం వరాః 5
కృతం హి ప్రియ మస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా
తస్య చేత్ ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ 6
అర్థినః కార్య నిర్వృత్తిమఽకర్తురపి యశ్చరేత్
తస్య స్యాత్ సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః 7
ఏతాం బుద్ధిం సమాస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా
తథా భవద్భిః కర్తవ్యమఽస్మత్ ప్రియ హితైషిభిః 8
అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః
అస్మాసు చాఽఽగతప్రీతీ రామః పర పురం జయః 9
ఇమాని వన దుర్గాణి నద్యః శైలాఽన్తరాణి చ
భవన్తః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమ సంపదా 10

తత్ర మ్లేచ్ఛాన్ పుళిందాంశ్చ శూరసేనాం స్తథైవ చ
ప్రస్థలాన్ భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః 11
కాంభోజాన్ యవనాం శ్చైవ శకా నారట్టకానపి
బాహ్లీకాన్ ఋషికాంశ్చైవ పౌరవానఽథ టంకణాన్ 12
చీనాన్ పరమ చీనాంశ్చ నీహారాంశ్చ పునః పునః
అన్వీక్ష్య దరదాం శ్చైవ హిమవన్తం విచిన్వథ 13
లోధ్ర పద్మక షణ్డేషు దేవదారు వనేషు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 14
తతః సోమాశ్రమం గత్వా దేవ గన్ధర్వ సేవితమ్
కాలం నామ మహా సానుం పర్వతం తం గమిష్యథ 15
మహత్సు తస్య శృంగేషు నిర్దరేషు గుహాసు చ
విచినుధ్వం మహాభాగాం రామపత్నీమఽనిన్దితాం 16
తమఽతిక్రమ్య శైలేన్ద్రం హేమగర్భం మహాగిరిమ్
తతః సుదర్శనం నామ గన్తు మర్హథ పర్వతం 17
తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాఽఽలయః
నానాపక్షి సమాకీర్ణో వివిధ ద్రుమ భూషితః 18
తస్య కానన షణ్డేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 19
తమఽతిక్రమ్య చాఽఽకాశం సర్వతః శత యోజనమ్
అపర్వత నదీ వృక్షం సర్వ సత్త్వ వివర్జితమ్ 20
తం తు శీఘ్రమఽతిక్రమ్య కాన్తారం రోమహర్షణమ్
కైలాసం పాణ్డరం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ 21
తత్ర పాణ్డర మేఘాభం జామ్బూనద పరిష్కృతమ్
కుబేర భవనం రమ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా 22
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూత కమలోత్పలా
హంస కారణ్డవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణ సేవితా 23
తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూత నమస్కృతః
ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైః సహ యక్షరాట్ 24
తస్య చన్ద్ర నికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ
రావణః సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః 25

క్రౌంచమ్ తు గిరి మాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమమ్
అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతమ్ 26
వసన్తి హి మహాత్మాన స్తత్ర సూర్యసమ ప్రభాః
దేవైరఽప్యర్చితాః సమ్య గ్దివ్యరూపా మహర్షయః 27
క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ
నిర్దరాశ్చ నితమ్బాశ్చ విచేతవ్యా స్తత స్తతః 28
క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తత స్తతః
అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాఽఽలయమ్ 29
న గతి స్తత్ర భూతానాం దేవ దానవ రక్షసామ్
స చ సర్వై ర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థ భూధరః 30
క్రౌంచం గిరిమఽతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః
మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయం కృతమ్ 31
మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థ కన్దరః
స్త్రీణామఽశ్వముఖీనాం చ నికేతా స్తత్ర తత్ర తు 32
తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధ సేవితమ్
సిద్ధా వైఖానసా స్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః 33
వన్ద్యా స్తే తు తపస్సిద్ధా స్తాపసా వీతకల్మషాః
ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తి ర్వినయాన్వితైః 34
హేమపుష్కర సంఛన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః
తరుణాదిత్య సంకాశై ర్హంసై ర్విచరితం శుభైః 35
ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః
గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః 36
తత్ సరః సమతిక్రమ్య నష్టచన్ద్ర దివాకరమ్
అనక్షత్ర గణం వ్యోమ నిష్పయోద మఽనాదితమ్ 37
గభస్తిభిరివాఽర్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే
విశ్రామ్యాఽద్భి స్తపః సిద్ధై ర్దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః 38
తం తు దేశ మఽతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా
ఉభయో స్తీరయో స్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః 39
తే నయన్తి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యాఽఽనయన్తి చ
ఉత్తరాః కురవ స్తత్ర కృతపుణ్య ప్రతిశ్రియాః 40

తతః కాంచన పద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః
నీల వైడూర్య పత్రాఢ్యా నద్య స్తత్ర సహస్రశః 41
రక్తోత్పల వనై శ్చాత్ర మణ్డితాశ్చ హిరణ్మయైః
తరుణాదిత్య సదృశై ర్భాన్తి తత్ర జలాశయాః 42
మహార్హ మణి పత్రైశ్చ కాంచన ప్రభ కేసరైః
నీలోత్పల వనై శ్చిత్రైః స దేశః సర్వతో వృతః 43
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిర్మణిభిశ్చ మహాధనైః
ఉద్భూత పులినా స్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః 44
సర్వరత్నమయై శ్చిత్రైరఽవగాఢా నగోత్తమైః
జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశన సమ ప్రభైః 45
నిత్య పుష్ప ఫలా స్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః
దివ్య గన్ధ రస స్పర్శా సర్వ కామాన్ స్రవన్తి చ 46
నానాఽఽకారాణి వాసాంసి ఫలన్త్యన్యే నగోత్తమాః
ముక్తా వైడూర్య చిత్రాణి భూషణాని తథైవ చ 47
స్త్రీణాం చాప్యఽనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ
సర్వర్తు సుఖ సేవ్యాని ఫలన్త్యన్యే నగోత్తమాః 48
మహార్హాణి చ చిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః
శయనాని ప్రసూయన్తే చిత్రాఽఽస్తరణవన్తి చ 49
మనః కాన్తాని మాల్యాని ఫలన్త్యత్రాఽపరే ద్రుమాః
పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ 50
స్త్రియశ్చ గుణసంపన్నా రూపయౌవన లక్షితాః
గన్ధర్వాః కిన్నరాః సిద్ధా నాగా విద్యాధరా స్తథా 51
రమన్తే సహితా స్తత్ర నారీభిర్భాస్కర ప్రభాః
సర్వే సుకృత కర్మాణః సర్వే రతిపరాయణాః 52
సర్వే కామార్థ సహితా వసన్తి సహ యోషితః
గీత వాదిత్ర నిర్ఘోషః సోత్కృష్ట హసిత స్వనః 53
శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూత మనోహరః
తత్ర నాఽముదితః కశ్చి న్నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః 54
అహన్యహని వర్ధన్తే గుణా స్తత్ర మనోరమాః
సమతిక్రమ్య తం దేశ ముత్తరః పయసాం నిధిః 55

తత్ర సోమగిరి ర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్
ఇన్ద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మలోక గతాశ్చ యే 56
దేవా స్తం సమవేక్షన్తే గిరిరాజం దివం గతాః
స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే 57
సూర్య లక్ష్మ్యాభివిజ్ఞేయ స్తపతేవ వివస్వతా
భగవానపి విశ్వాత్మా శమ్భురేకాదశాత్మకః 58
బ్రహ్మా వసతి దేవేశో బ్రహ్మర్షి పరివారితః
న కథంచన గన్తవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః 59
అన్యేషామపి భూతానాం నాఽతిక్రామతి వై గతిః
సా హి సోమగిరి ర్నామ దేవానామపి దుర్గమః 60
తమాలోక్య తతః క్షిప్ర ముపావర్తితు మర్హథ
ఏతావ ద్వానరైః శక్యం గన్తుం వానరపుంగవాః 61
అభాస్కర మఽమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరమ్
సర్వమేత ద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితమ్ 62
యదఽన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః||
తతః కృతం దాశరథే ర్మహత్ ప్రియం
మహత్తరం చాపి తతో మమ ప్రియమ్
కృతం భవిష్య త్యఽనిలాఽనలోపమా
విదేహజా దర్శనజేన కర్మణా 63
తతః కృతార్థాః సహితాః సబాన్ధవా
మయాఽర్చితాః సర్వగుణై ర్మనోరమైః
చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాన్త శత్రవః
సహ ప్రియాః భూతధరాః ప్లవంగమాః 64

చతు శ్చత్వారింశ స్సర్గః – హనూమత్ సందేశః

విశేషేణ తు సుగ్రీవో హనుమత్యఽర్థ ముక్తవాన్
స హి తస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థ సాధనే 1
అబ్రవీచ్చ హనూమంతం విక్రాంతమఽనిలాత్మజం
సుగ్రీవః పరమ ప్రీతః ప్రభుః సర్వవనౌకసాం 2
న భూమౌ నాన్తరిక్షే వా నామ్బరే నాఽమరాలయే
నాప్సు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ 3

సాసురాః సహ గన్ధర్వాః సనాగ నరదేవతాః
విదితాః సర్వలోకా స్తే ససాగర ధరా ధరాః 4
గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే
పితు స్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహాత్మనః 5
తేజసా వాపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే
తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వ మేవోపపాదయ 6
త్వయ్యేవ హనుమ న్నస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః
దేశ కాలాఽనువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయ పణ్డిత 7
తతః కార్య సమాసంగ మఽవగమ్య హనూమతి
విదిత్వా హనుమన్తం చ చిన్తయామాస రాఘవః 8
సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనూమతి హరీశ్వరః
నిశ్చితార్థకర శ్చాపి హనుమాన్ కార్య సాధనే 9
తదేవం ప్రస్థితస్యాఽస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః
భర్త్రా పరిగృహీతస్య ధృవః కార్య ఫలోదయః 10
తం సమీక్ష్య మహాతేజా వ్యవసాయోత్తరం హరిమ్
కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేన్ద్రియ మానసః 11
దదౌ తస్మై తతః ప్రీతః స్వ నామాంకోపశోభితమ్
అంగుళీయ మభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః 12

అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా
మత్సకాశాదఽనుప్రాప్త మఽనుద్విగ్నాఽనుపశ్యతి 13
వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్తశ్చ విక్రమః
సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే 14
స తద్గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః
వన్దిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః 15
స తత్ ప్రకర్షన్ హరిణాం మహద్బలం

బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః
గతాఽమ్బుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధ మణ్డలః
శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః 16
అతిబల బలమాశ్రిత స్తవాఽహం
హరివర విక్రమ విక్రమైరఽనల్పైః
పవనసుత యథాఽధిగమ్యతే సా
జనకసుతా హనుమం స్తథా కురుష్వ 17

పంచ చత్వారింశ స్సర్గః – వానర బల ప్రతిష్ఠా

సర్వాం శ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ ప్లవగర్షభః
పున స్తానబ్రవీ ద్ధీమాన్ రామకార్యార్థ సిద్ధయే 1
ఏవ మేత ద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం
తదుగ్రశాసనం భర్తు ర్విజ్ఞాయ హరిపుంగవాః 2
శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే
రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్ న్యవసత్ సహలక్ష్మణః 3
ప్రతీక్షమాణ స్తం మాసం యః సీతాఽధిగమే కృతః
ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజ సమావృతామ్ 4
ప్రతస్థే హరిభి ర్వీరో హరిః శతవలి స్తదా
పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూథపః 5
తారాఽంగదాది సహితః ప్లవగః పవనాత్మజః
అగస్త్య చరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః 6
పశ్చిమాం తు దిశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః
ప్రతస్థే హరిశార్దూలో భృశం వరుణ పాలితామ్ 7
తతః సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథా తథమ్
కపి సేనాపతీన్ ముఖ్యాన్ ముమోద సుఖితః సుఖమ్ 8
ఏవం సంచోదితాః సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథపాః
స్వాం స్వాం దిశమఽభిప్రేత్య త్వరితాః సంప్రతస్థిరే 9
ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణం
నదన్త శ్చోన్నదన్తశ్చ గర్జన్తశ్చ ప్లవంగమాః 10
క్ష్వేళన్తో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః
అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణ మాహవే 11

తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజామ్
వేపమానాం శ్రమేణాఽద్య భవద్భిః స్థీయతామితి 12
ఏక ఏవాఽఽహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీమ్
విధమిష్యా మ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యా మ్యహం గిరీన్ 13
ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్
అహం యోజన సంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః 14
శతం యోజన సంఖ్యాయాః శతం సమధికం హ్యహమ్
భూతలే సాగరే వాపి శైలేషు చ వనేషు చ 15
పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాఽఽచ్ఛిద్యతే గతిః
ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః 16
ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సన్నిధౌ||

షట్చత్వారింశ స్సర్గః – భూమండల భ్రమణ కథనం

గతేషు వానరేన్ద్రేషు రామః సుగ్రీవ మబ్రవీత్
కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మణ్డలం భువః 1
సుగ్రీవస్తు తతో రామ మువాచ ప్రణతాత్మవాన్
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ 2
యదా తు దున్దుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిమ్
పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతమ్ 3
తదా వివేశ మహిషో మలయస్య గుహాం ప్రతి
వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా 4
తతోఽహం తత్ర నిక్షిప్తో గుహా ద్వారి వినీతవత్
న చ నిష్క్రమతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే 5
తతః క్షతజ వేగేన ఆపుపూరే తదా బిలమ్
తదఽహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృ శోక విషార్దితః 6
అథాఽహం కృత బుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః
శిలా పర్వత సంకాశా బిల ద్వారి మయా కృతా 7
అశక్నువన్ నిష్క్రమితుం మహిషో వినశే దితి
తతోఽహమాగాం కిష్కిన్ధాం నిరాశ స్తస్య జీవితే 8
రాజ్యం చ సుమహత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ
మిత్రైశ్చ సహిత స్తత్ర వసామి విగత జ్వరః 9

ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభమ్
తతోహమఽదదాం రాజ్యం గౌరవా ద్భయ యన్త్రితః 10
స మాం జిఘాంసు ర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేన్ద్రియః
పరికాలయతే క్రోధా ద్ధావన్తం సచివైః సహ 11
తతోఽహం వాలినా తేన సానుబన్ధః ప్రధావితః
నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ 12
ఆదర్శ తల సంకాశా తతో వై పృథివీ మయా
అలాత చక్ర ప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవ త్తదా 13
పూర్వామ్ దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ ద్రుమాన్
పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ 14
ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతు మండితం
క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమఽప్సరసాలయం 15
పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుత స్తదా
పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహమ్ తదా విభో 16
పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతోద్రుతం
దిశ స్తస్యా స్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం 17
వింధ్య పాదప సంకీర్ణాం చందన ద్రుమ శోభితాం
ద్రుమ శైలాం స్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరాన్ 18
పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తో వాలినా సమఽభిద్రుతః
సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశానఽస్తం చ గిరిసత్తమం 19
ప్రాప్యచాఽస్తం గిరిశ్రేష్ఠ ముత్తరాం సంప్రధావితః
హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తరం 20
యదా న విందే శరణం వాలినా సమఽభిద్రుతః
తదా మాం బుద్ధిసంపన్నో హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ 21
ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీ హరీశ్వరః
మతంగేన తదా శప్తో హ్యస్మిన్నాశ్రమ మణ్డలే 22
ప్రవిశే ద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్
తత్ర వాసః సుఖోస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి 23
తతః పర్వత మాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ
న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్ తదా 24

ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్ష ముపలక్షితమ్
పృథివీ మణ్డలం కృత్స్నం గుహాఽమస్మ్యాగత స్తతః 25

సప్త చత్వారింశ స్సర్గః – కపిసేనా ప్రత్యాగమనం

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాః సర్వతః కపియూథపాః
వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా 1
సరాంసి సరితః కక్షా నాఽఽకాశం నగరాణి చ
నదీ దుర్గాం స్తథా శైలాన్ విచిన్వన్తి సమన్తతః 2
సుగ్రీవేణ సమాదిష్టాః సర్వే వానరయూథపాః
తత్ర దేశాన్ విచిన్వన్తి సశైల వన కాననాన్ 3
విచిత్య దివసం సర్వే సీతాఽధిగమనే ధృతాః
సమాయాన్తి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః 4
సర్వర్తుకాంశ్చ దేశేషు వానరాః సఫలాన్ ద్రుమాన్
ఆసాద్య రజనీం శయ్యాం చక్రుః సర్వేష్వఽహస్సు తే 5
తదఽహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః
కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియూథపాః 6
విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైః సహ
అదృష్ట్వా వినతః సీతా మాజగామ మహాబలః 7
ఉత్తరాం చ దిశం సర్వా విచిత్య స మహాకపిః
ఆగతః సహ సైన్యేన వీరః శతవలి స్తదా 8
సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్య సహ వానరైః
సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవ ముపచక్రమే 9
తం ప్రస్రవణ పృష్ఠ స్థం సమాసాద్యాఽభివాద్య చ
ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవ మిద మబ్రవన్ 10
విచితాః పర్వతాః సర్వే వనాని నగరాణి చ
నిమ్నగాః సాగరాన్తాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే 11
గుహాశ్చ విచితాః సర్వా స్త్వయా యాః పరికీర్తితాః
విచితాశ్చ మహాగుల్మా లతా వితతి సంతతాః 12
గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ
సత్వా న్యఽతిప్రమాణాని విచితాని మహాన్తి చ 13
ఉదార సత్త్వాభిజనో మహాత్మా

స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేన్ద్ర
దిశం తు యా మేవ గతా తు సీతా
తామాఽఽస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్ 14

అష్ట చత్వారింశ స్సర్గః – కండూ వనాది విచయః

సహ తారాఽంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః
సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశ ముపచక్రమే 1
స తు దూర ముపాగమ్య సర్వై స్తైః కపి సత్తమైః
విచినోతి స్మ విన్ధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ 2
పర్వతాగ్ర నదీ దుర్గాన్ సరాంసి విపులాన్ ద్రుమాన్
వృక్ష షణ్డాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘున పాదపాన్ 3
అన్వేషమాణా స్తే సర్వే వానరాః సర్వతో దిశమ్
న సీతాం దదృశు ర్వీరా మైథిలీం జనకాత్మజామ్ 4
తే భక్షయన్తో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ
అన్వేషమాణా దుర్ధర్షా న్యవసం స్తత్ర తత్ర హ 5
స తు దేశో దురఽన్వేషో గుహా గహనవాన్ మహాన్
నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణం 6
త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియూథపాః
తాదృశా న్యఽప్యరణ్యాని విచిత్య భృశ పీడితాః 7
దేశమఽన్యం దురాధర్షం వివిశు శ్చాఽకుతో భయాః
యత్ర వన్ధ్యఫలా వృక్షా విపుష్పాః పర్ణ వర్జితాః 8
నిస్తోయాః సరితో యత్ర మూలం యత్ర సుదుర్లభమ్
న సన్తి మహిషా యత్ర న మృగా న చ హస్తినః 9
శార్దూలాః పక్షిణో వాపి యే చాన్యే వనగోచరాః
న యత్ర వృక్షానౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః 10
స్నిగ్ధ పత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః
ప్రేక్షణీయాః సుగన్ధాశ్చ భ్రమరైశ్చ వర్జితాః 11
కణ్డు ర్నామ మహాభాగః సత్యవాదీ తపోధనః
మహర్షిః పరమాఽమర్షీ నియమై ర్దుష్ప్రధర్షణః 12
తస్య తస్మిన్ వనే పుత్రో బాలకో దశవార్షికః
ప్రణష్టో జీవితాన్తాయ కృద్ధ స్తత్ర మహామునిః 13

తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహద్వనమ్
అశరణ్యం దురాధర్షం మృగ పక్షి వివర్జితమ్ 14
తస్య తే కాననాన్తాంశ్చ గిరీణాం కన్దరాణి చ
ప్రభవాణి నదీనాం చ విచిన్వన్తి సమాహితాః 15
తత్ర చాపి మహాత్మానో నాఽపశ్యన్ జనకాత్మజామ్
హర్తారం రావణం వాపి సుగ్రీవ ప్రియకారిణః 16
తే ప్రవిశ్యాఽఽశు తం భీమం లతా గుల్మ సమావృతమ్
దదృశుః క్రూరకర్మాణ మఽసురం సుర నిర్భయమ్ 17
తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైల మివాఽపరమ్
గాఢం పరిహితాః సర్వే దృష్ట్వా తం పర్వతోపమమ్ 18
సోఽపి తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాః స్యేత్యఽబ్రవీద్బలీ
అభ్యధావత సంకృద్ధో ముష్టి ముద్యమ్య సంహితమ్ 19
త మాపతన్తం సహసా వాలిపుత్రోఽంగద స్తదా
రావణోఽయ మితి జ్ఞాత్వా తలేనాఽభిజఘాన హ 20
స వాలిపుత్రాఽభిహతో వక్త్రా చ్ఛోణిత ముద్వమన్
అసురో న్యపత ద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ పర్వతః 21
తేఽపి తస్మిన్ నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః
వ్యచిన్వన్ ప్రాయశ స్తత్ర సర్వం తద్గిరి గహ్వరమ్ 22
విచితం తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః
అన్యదేవాఽపరం ఘోరం వివిశు ర్గిరి గహ్వరమ్ 23
తే విచిత్య పునః ఖిన్నా వినిష్పత్య సమాగతాః
ఏకాన్తే వృక్షమూలే తు నిషేదు ర్దీనమానసాః 24

ఏకోన పంచాశ స్సర్గః – రజత పర్వత విచయః

అథాంగద స్తదా సర్వాన్ వానరా నిదమబ్రవీత్
పరిశ్రాన్తో మహాప్రాజ్ఞః సమాశ్వాస్య శనై ర్వచః 1
వనాని గిరయో నద్యో దుర్గాణి గహనాని చ
దర్యో గిరి గుహాశ్చైవ విచితాని సమన్తతః 2
తత్ర తత్ర సహాఽస్మాభి ర్జానకీ న చ దృశ్యతే
తద్వా రక్షో హృతా యేన సీతా సురసుతోపమా 3
కాలశ్చ నో మహాన్ యాతః సుగ్రీవశ్చోగ్ర శాసనః

తస్మా ద్భవన్తః సహితా విచిన్వన్తు సమన్తతః 4
విహాయ తన్ద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితామ్
విచినుధ్వం యథా సీతాం పశ్యామో జనకాత్మజామ్ 5
అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనస శ్చాఽపరాజయమ్
కార్యసిద్ధి కరాణ్యాఽఽహు స్తస్మా దేతద్బ్రవీమ్యహమ్ 6
అద్యాఽపీదం వనం దుర్గం విచిన్వన్తు వనౌకసః
ఖేదం త్యక్త్వా పునః సర్వై ర్వన మేత ద్విచీయతామ్ 7
అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్
అలం నిర్వేద మాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమమ్ 8
సుగ్రీవః క్రోధనో రాజా తీక్ష్ణ దణ్డశ్చ వానరాః
భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః 9
హితార్థ మేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే
ఉచ్యతాం వా క్షమం య న్నః సర్వేషా మేవ వానరాః 10
అంగదస్య వచః శృత్వా వచనం గంధమాదనః
ఉవాచాఽవ్యక్తయా వాచా పిపాసా శ్రమ ఖిన్నయా 11
సదృశం ఖలు వో వాక్యమఽంగదో య దువాచ హ
హితం చైవాఽనుకూలం చ క్రియతామఽస్య భాషితమ్ 12
పున ర్మార్గామహే శైలాన్ కన్దరాంశ్చ దరీ స్తథా
కాననాని చ శూన్యాని గిరి ప్రస్రవణాని చ 13
యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా
విచిన్వన్తు వనం సర్వే గిరి దుర్గాణి సర్వశః 14
తతః సముత్థాయ పునర్వానరా స్తే మహాబలాః
విన్ధ్య కానన సంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశమ్ 15
తే శారదాఽభ్ర ప్రతిమం శ్రీమద్రజత పర్వతమ్
శృంగవన్తం దరీమన్త మఽధిరుహ్య చ వానరాః 16
తత్ర లోధ్ర వనం రమ్యం సప్తపర్ణ వనాని చ
విచిన్వం స్తే హరివరాః సీతా దర్శన కాంక్షిణః 17
తస్యాగ్ర మఽధిరూఢా స్తే శ్రాన్తా విపుల విక్రమాః
న పశ్యన్తి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ 18
తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహు కన్దరమ్

అవారోహన్త హరయో వీక్షమాణాః సమన్తతః 19
అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాన్తా విగత చేతసః
స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాఽథ వృక్షమూల ముపాశ్రితాః 20
తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించి ద్భగ్న పరిశ్రమాః
పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశమ్ 21
హనుమ త్ప్రముఖా స్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః
విన్ధ్యమేవాఽఽదిత స్తావ ద్విచేరు స్తే తత స్తతః 22

పంచాశ స్సర్గః – ఋుక్ష బిల ప్రవేశః

సహ తారాఽంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః
విచినోతి స్మ విన్ధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ 1
సింహ శార్దూల జుష్టాశ్చ శిలాశ్చ సరిత స్తథా
విషమేషు నగేన్ద్రస్య మహా ప్రస్రవణేషు చ 2
ఆసేదు స్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణ పశ్చిమాం
తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత 3
స హి దేశో దురన్వేషో గుహా గహనవాన్ మహాన్
తత్ర వాయుసుతః సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతమ్ 4
పరస్పరేణ రహితా అన్యోన్యస్యాఽవిదూరతః
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గన్ధమాదనః 5
మైన్దశ్చ ద్వివిద శ్చైవ సుషేణో హనుమానపి
అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః 6
గిరి జాలా వృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్
విచిన్వంత స్తత స్తత్ర దదృశు ర్వివృతం బిలం 7
దుర్గమృక్ష బిలం నామ దానవేనాఽభిరక్షితం
క్షుత్పిపాసా పరీతాశ్చ శ్రాన్తాశ్చ సలిలాఽర్థినః 8
అవకీర్ణం లతా వృక్షై ర్దదృశు స్తే మహాబిలమ్
తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసా శ్చాపి నిష్క్రమన్ 9
జలార్ద్రా శ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాఽంగాః పద్మరేణుభిః
తత స్తద్బిల మాసాద్య సుగన్ధి దురతిక్రమమ్ 10
విస్మయ వ్యగ్ర మనసో బభూవు ర్వానరర్షభాః
సంజాత పరిశంకా స్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః 11

అభ్యపద్యన్త సంహృష్టా స్తేజోవన్తో మహాబలాః
నానాసత్వ సమాకీర్ణం దైత్యేంద్ర నిలయోపమం 12
దుర్దర్శమఽతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః
తతః పర్వత కూటాభో హనుమాన్ పవనాత్మజః 13
అబ్రవీ ద్వానరాన్ సర్వాన్ కాన్తార వన కోవిదః
గిరి జాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్ 14
వయం సర్వే పరిశ్రాన్తా న చ పశ్యామ మైథిలీమ్
అస్మా చ్చాపి బిలా ద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః 15
జలార్ద్రా శ్చక్రవాకశ్చ నిష్పతన్తి స్మ సర్వతః
నూనం సలిలవానఽత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః 16
తథా చేమే బిల ద్వారే స్నిగ్ధా స్తిష్ఠన్తి పాదపాః
ఇత్యుక్త్వా స్త ద్బిలం సర్వే వివిశు స్తిమిరాఽఽవృతమ్ 17
అ చన్ద్ర సూర్యం హరయో దదృశూ రోమహర్షణమ్
నిశామ్య తస్మాత్ సింహాంశ్చ తాం స్తాంశ్చ మృగ పక్షిణః 18
ప్రవిష్టా హరిశార్దూలా బిలం తిమిర సంవృతం
న తేషాం సజ్జతే చక్షు ర్న తేజో న పరాక్రమః 19
వాయో రివ గతి స్తేషాం దృష్టి స్తమసి వర్తతే
తే ప్రవిష్టా స్తు వేగేన త ద్బిలం కపికుంజరాః 20
ప్రకాశమఽభిరామం చ దదృశు ర్దేశముత్తమం
తత స్తస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదప సంకులే 21
అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమఽన్తరమ్
తే నష్ట సంజ్ఞా స్తృషితాః సంభ్రాన్తాః సలిలార్థినః 22
పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచిత్ కాల మతన్ద్రితాః
తే కృశా దీన వదనాః పరిశ్రాన్తాః ప్లవంగమాః 23
ఆలోకం దదృశు ర్వీరా నిరాశా జీవితే తదా
తత స్తం దేశ మాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనమ్ 24
దదృశుః కాంచనాన్ వృక్షాన్ దీప్త వైశ్వానర ప్రభాన్
సాలాం స్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజులాన్ ధవాన్ 25
చమ్పకా న్నాగ వృక్షాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్
స్తబకైః కాంచనై శ్చిత్రై రక్తైః కిసలయై స్తథా 26

ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణ భూషితాన్
తరుణాదిత్య సంకాశాన్ వైడూర్య మయ వేదికాన్ 27
విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్
నీల వైడూర్య వర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగా వృతాః 28
మహద్భిః కాంచనైః పద్మైర్వృతా బాలాఽర్క సన్నిభైః
జాతరూపమయై ర్మత్స్యై ర్మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః 29
నళినీ స్తత్ర దదృశుః ప్రసన్న సలిలావృతాః
కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ 30
తపనీయ గవాక్షాణి ముక్తా జాలా వృతాని చ
హైమరాజత భౌమాని వైడూర్య మణిమన్తి చ 31
దదృశు స్తత్ర హరయో గృహ ముఖ్యాని సర్వశః
పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణి సన్నిభాన్ 32
కాంచన భ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమన్తతః
మణి కాంచన చిత్రాణి శయనా న్యాసనాని చ 33
మహార్హాణి చ యానాని దదృశు స్తే సమన్తతః
హైమ రాజత కాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ 34
అగరూణాం చ దివ్యానాం చన్దనానాం చ సంచయాన్
శుచీన్యఽభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ 35
మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవన్తి చ
దివ్యానామమ్బరాణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ 36
కమ్బళానాం చ చిత్రాణామఽజినానాం చ సంచయాన్
తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానర ప్రభాన్ 37
దదృశు ర్వానరాః శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్
తత్ర తత్ర విచిన్వన్తో బిలే తస్మిన్ మహాబలాః 38
దదృశు ర్వానరాః శూరాః స్త్రియం కాంచిదఽదూరతః
తాం దృష్ట్వా భృశ సంత్రస్తా శ్చీరకృష్ణాజినామ్బరామ్ 39
తాపసీం నియతాహారాం జ్వలన్తీ మివ తేజసా
విస్మితా హరయ స్తత్ర వ్యవాతిష్ఠంత సర్వశః 40
పప్రచ్ఛ హనుమాం స్తత్ర కాఽసి త్వం కస్య వా బిలం||
తతో హనూమాన్ గిరి సన్నికాశః

కృతాంజలి స్తా మభివాద్య వృద్ధామ్
పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ
రత్నాని హేమాని వదస్వ కస్య 41

ఏక పంచాశ స్సర్గః – స్వయంప్రభాఽతిథ్యం

ఇత్యుక్త్వా హనుమాం స్తత్ర పునః కృష్ణాజినామ్బరామ్
అబ్రవీ త్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ 1
ఇదం ప్రవిష్టాః సహసా బిలం తిమిర సంవృతమ్
క్షుత్పిపాసా పరిశ్రాన్తాః పరిఖిన్నా శ్చ సర్వశః 2
మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః
ఇమాం స్త్వేవం విధాన్ భావాన్ వివిధానఽద్భుతోపమాన్ 3
దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యధితాః సంభ్రాన్తా నష్ట చేతసః
కస్యైవ కాంచనా వృక్షాః తరుణాదిత్య సన్నిభాః 4
శుచీన్యఽభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ
కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ 5
తపనీయ గవాక్షాణి మణిజాలా వృతాని చ
పుష్పితాః ఫలవన్తశ్చ పుణ్యాః సురభి గన్ధినః 6
ఇమే జామ్బూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా
కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే 7
కథం మత్స్యాశ్చ సౌవర్ణా శ్చరన్తి సహ కచ్ఛపైః
ఆత్మాన మఽనుభావం చ కస్య చైత త్తపో బలమ్ 8
అజానతాం నః సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతు మర్హసి
ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ 9
ప్రత్యువాచ హనూమన్తం సర్వభూత హితే రతా
మయో నామ మహాతేజా మాయావీ దానవర్షభః 10
తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనమ్
పురా దానవ ముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ 11
యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమమ్
స తు వర్ష సహస్రాణి తప స్తప్త్వా మహావనే 12
పితామహా ద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనమ్
వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వర స్తదా 13

ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదఽస్మిన్ మహావనే
తమఽప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవ పుంగవమ్ 14
విక్రమ్యైవాఽశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః
ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వన ముత్తమమ్ 15
శాశ్వతాః కామ భోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయమ్
దుహితా మేరుసావర్ణే రఽహం తస్యాః స్వయంప్రభా 16
ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ
మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్త గీత విశారదా 17
తయా దత్త వరా చాఽస్మి రక్షామి భవనోత్తమమ్
కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాన్తారాణి ప్రపద్యథ 18
కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభి రుపలక్షితమ్
ఇమాన్యఽభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ 19
భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తు మర్హథ||

ద్వి పంచాశ స్సర్గః – బిల ప్రవేశ కారణ కథనం

అథ తానఽబ్రవీత్ సర్వాన్ విశ్రాన్తాన్ హరియూథపాన్
ఇదం వచన మేకాగ్రా తాపసీ ధర్మచారిణీ 1
వానరా యది వః ఖేదః ప్రణష్టః ఫల భక్షణాత్
యది చైత న్మయా శ్రావ్యం శ్రోతు మిచ్ఛామి కథ్యతామ్ 2
తస్యా స్త ద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః
ఆర్జవేన యథా తత్త్వమాఖ్యాతు ముపచక్రమే 3
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేన్ద్ర వరుణోపమః
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దణ్డకా వనమ్ 4
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ 5
వీర స్తస్య సఖా రాజ్ఞః సుగ్రీవో నామ వానరః
రాజా వానర ముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయమ్ 6
అగస్త్యా చరితామాఽఽశాం దక్షిణాం యమ రక్షితామ్
సహైభి ర్వానరై ర్ముఖ్యై రంగద ప్రముఖై ర్వయమ్ 7
రావణం సహితాః సర్వే రాక్షసం కామరూపిణమ్
సీతయా సహ వైదేహ్యా మార్గధ్వ మితి చోదితాః 8

విచిత్య తు వయం సర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశమ్
బుభుక్షితాః పరిశ్రాన్తా వృక్షమూల ముపాశ్రితాః 9
వివర్ణ వదనాః సర్వే సర్వే ధ్యాన పరాయణాః
నాఽధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నా శ్చిన్తా మహార్ణవే 10
చారయన్త స్తత శ్చక్షు ర్దృష్టవన్తో వయం బిలమ్
లతా పాదప సంఛన్నం తిమిరేణ సమావృతమ్ 11
అస్మా ద్ధంసా జలక్లిన్నాః పక్షైః సలిల విస్రవైః
కురరాః సారసా శ్చైవ నిష్పతన్తి పతత్రిణః 12
సాధ్వఽత్ర ప్రవిశామేతి మయాతూక్తాః ప్లవంగమాః
తేషా మపి హి సర్వేషామనుమాన ముపాగతమ్ 13
గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్య త్వరాఽన్వితాః
తతో గాఢం నిపతితా గృహ్య హస్తౌ పరస్పరమ్ 14
ఇదం ప్రవిష్టాః సహసా బిలం తిమిర సంవృతమ్
ఏత న్నః కార్య మేతేన కృత్యేన వయ మాగతాః 15
త్వాం చైవోపగతాః సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః
ఆతిథ్యధర్మ దత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ 16
అస్మాభి రుపభుక్తాని బుభుక్షా పరిపీడితైః
య త్త్వయా రక్షితాః సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా 17
బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తే కుర్వన్తు వానరాః
ఏవముక్తా తు సర్వజ్ఞా వానరై స్తైః స్వయంప్రభా 18
ప్రత్యువాచ తతః సర్వానిదం వానరయూథపాన్
సర్వేషాం పరితుష్టాస్మి వానరాణాం మహాత్మనామ్ 19
చరన్త్యా మమ ధర్మేణ న కార్య మిహ కేనచిత్||

త్రి పంచాశ స్సర్గః – అంగదాఽది నిర్వేదః

ఏవ ముక్తః శుభం వాక్యం తాపస్యా ధర్మ సంహితమ్
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం తామఽనిన్దిత చేష్టితామ్ 1
శరణం త్వాం ప్రపన్నాః స్మః సర్వే వై ధర్మచారిణి
యః కృతః సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా 2
స చ కాలో హ్యతిక్రాన్తో బిలే నః పరివర్తతామ్
సా త్వ మఽస్మాద్బిలా ద్ఘోరా దుత్తారయితు మర్హసి 3

తస్మాత్ సుగ్రీవ వచనాదఽతిక్రాన్తాన్ గతాఽఽయుషః
త్రాతు మర్హసి నః సర్వాన్ సుగ్రీవ భయ శంకితాన్ 4
మహచ్చ కార్యమఽస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి
తచ్చాపి న కృతం కార్య మస్మాఽభి రిహవాసిభిః 5
ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ వాక్య మబ్రవీత్
జీవతా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుమ్ 6
తపసస్తు ప్రభావేణ నియమోపార్జితేన చ
సర్వా నేవ బిలాదఽస్మాదుద్ధరిష్యామి వానరాన్ 7
నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః
న హి నిష్క్రమితుం శక్యమఽనిమీలిత లోచనైః 8
తతః సంమీలితాః సర్వే సుకుమారాఽంగుళై కరైః
సహసా పిదధు ర్దృష్టిం హృష్టా గమన కాంక్షిణః 9
వానరాస్తు మహాత్మానో హస్త రుద్ధ ముఖా స్తదా
నిమేషాన్తర మాత్రేణ బిలాదుత్తారితా స్తయా 10
తత స్తాన్ వానరాన్ సర్వాం స్తాపసీ ధర్మచారిణీ
నిస్సృతాన్ విషమా త్తస్మాత్ సమాశ్వా స్యేదమబ్రవీత్ 11
ఏష విన్ధ్యో గిరిః శ్రీమా న్నానాద్రుమ లతాకులః
ఏష ప్రసవణః శైలః సాగరోఽయం మహోదధిః 12
స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా 13
తత స్తే దదృశు ర్ఘోరం సాగరం వరుణాలయమ్
అపార మఽభిగర్జన్తం ఘోరై రూర్మిభిరాకులమ్ 14
మయస్య మాయా విహితం గిరి దుర్గం విచిన్వతామ్
తేషాం మాసో వ్యతిక్రాన్తో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః 15
విన్ధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పిత పాదపే
ఉపవిశ్య మహాత్మాన శ్చిన్తామాపేదిరే తదా 16
తతః పుష్పాఽతిభారాగ్రా ల్లతాశత సమావృతాన్
ద్రుమాన్ వాసన్తికాన్ దృష్ట్వా బభూవు ర్భయ శంకితాః 17
తే వసన్త మఽనుప్రాప్తం ప్రతివేద్య పరస్పరమ్
నష్ట సందేశ కాలార్థా నిపేతు ర్ధరణీ తలే 18

తత స్తాన్ కపి వృద్ధాంస్తు శిష్టాం శ్చైవ వనౌకసః
వాచా మధురయాఽఽభాష్య యథావదఽనుమాన్య చ 19
స తు సింహవృష స్కన్ధః పీనాయత భుజః కపిః
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః అంగదో వాక్య మబ్రవీత్ 20
శాసనాత్ కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః
మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కిం న బుధ్యతే 21
వయమాశ్వయుజే మాసి కాల సంఖ్యా వ్యవస్థితాః
ప్రస్థితాః సోఽపి చాఽతీతః కిమతః కార్య ముత్తరం 22
భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తా నీతిమార్గ విశారదాః
హితేష్వభిరతా భర్తు ర్నిసృష్టాః సర్వకర్మసు 23
కర్మస్వఽప్రతిమాః సర్వే దిక్షు విశ్రుత పౌరుషాః
మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షేశ ప్రచోదితాః 24
ఇదానీ మఽకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః
హరిరాజస్య సందేశ మఽకృత్వా కః సుఖీ భవేత్ 25
తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయమ్
ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌకసామ్ 26
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామి భావే వ్యవస్థితః
న క్షమిష్యతి నః సర్వానపరాధకృతో గతాన్ 27
అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాప మేవ కరిష్యతి
తస్మాత్ క్షమ మిహాఽద్యైవ గంతుం ప్రాయోపవేశనం 28
త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ
ధ్రువం నో హింసితా రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతా నితః 29
వధేనాఽప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్ మృత్యు రిహైవ నః
న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః 30
నరేన్ద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్ట కర్మణా
స పూర్వం బద్ధ వైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమమ్ 31
ఘాతయిష్యతి దణ్డేన తీక్ష్ణేన కృత నిశ్చయః
కిం మే సుహృద్భి ర్వ్యసనం పశ్యద్భి ర్జీవితాన్తరే 32
ఇహైవ ప్రాయ మాసిష్యే పుణ్యే సాగర రోధసి
ఏత చ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితమ్ 33

సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్య మబ్రువన్
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియా సక్తశ్చ రాఘవః 34
సమీక్ష్యాఽకృత కార్యాం స్తు తస్మిం శ్చ సమయే గతే
అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ 35
రాఘవ ప్రియ కామార్థం ఘాతయిష్య త్యఽసంశయమ్
న క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామి పార్శ్వతః 36
ప్రధానభూతాశ్చ వయం సుగ్రీవస్య సమాగతాః
ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తి ముపలభ్య వా 37
న చే ద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయం||
ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం
శృత్వా వచ స్తార ఇదం బభాషే
అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య
వసామ సర్వే యది రోచతే వః 38
ఇదం హి మాయా విహితం సుదుర్గమం
ప్రభూత వృక్షోదక భోజ్య పేయమ్
ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాత్
న రాఘవాత్ వానర రాజతోఽపి వా 39
శృత్వాఽంగద స్యాపి వచోఽనుకూలమ్
ఊచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః
యథా న హన్యేమ తథా విధానమ్
అసక్త మఽద్యైవ విధీయతాం నః 40

చతుః పంచాశ స్సర్గః – హనూమద్భేదనం

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతి వర్చసి
అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానఽంగదేన తత్ 1
బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బల సమన్వితమ్
చతుర్దశ గుణం మేనే హనుమాన్ వాలినః సుతమ్ 2
ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తేజో బల పరాక్రమైః
శశినం శుక్ల పక్షాదౌ వర్ధమాన మివ శ్రియా 3
బృహస్పతి సమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః
శుశ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరమ్ 4

భర్తురఽర్థే పరిశ్రాన్తం సర్వశాస్త్ర విశారదః
అభిసంధాతు మారేభే హనుమానఽంగదం తతః 5
స చతుర్ణా ముపాయానాం తృతీయ ముపవర్ణయన్
భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వానరాన్ వాక్య సంపదా 6
తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదమ్
భీషణై ర్బహుభి ర్వాక్యైః కోపోపాయ సమన్వితైః 7
త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురమ్
దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా 8
నిత్యమఽస్థిర చిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ
నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యన్తి పుత్ర దారాన్ వినా త్వయా 9
త్వాం నైతే హ్యఽనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే
యథాఽయం జామ్బవా న్నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః 10
న హ్యహం తే ఇమే సర్వే సామ దానాదిభి ర్గుణైః
దణ్డేన వా త్వయా శక్యాః సుగ్రీవాదఽపకర్షితుమ్ 11
విగృహ్యాఽఽసనమఽప్యాహు ర్దుర్బలేన బలీయసః
ఆత్మ రక్షాకర స్తస్మా న్న విగృహ్ణీత దుర్బలః 12
యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీమేత ద్బిల మితి శ్రుతమ్
ఏత ల్లక్ష్మణ బాణానా మీషత్కార్యం విదారణే 13
స్వల్పం హి కృత మిన్ద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా
లక్ష్మణో నిశితైర్బాణై ర్భిన్ద్యాత్ పత్రపుటం యథా 14
లక్ష్మణస్య తు నారాచా బహవః సన్తి తద్విధాః
వజ్రాశని సమస్పర్శా గిరీణామపి దారణాః 15
అవస్థానే యదైవ త్వ మాసిష్యసి పరంతప
తదైవ హరయః సర్వే త్యక్ష్యన్తి కృత నిశ్చయాః 16
స్మరన్తః పుత్ర దారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః
ఖేదితా దుఃఖ శయ్యాభి స్త్వాం కరిష్యన్తి పృష్ఠతః 17
స త్వం హీనః సుహృద్భిశ్చ హిత కామైశ్చ బన్ధుభిః
తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పన్దమానాద్భవిష్యసి 18
న చ జాతు న హింస్యు స్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణ సాయకాః
అపవృత్తం జిఘాంసన్తో మహావేగా దురాసదాః 19

అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితమ్
ఆనుపూర్వ్యా త్తు సుగ్రీవో రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి 20
ధర్మకామః పితృవ్య స్తే ప్రీతికామో దృఢ వ్రతః
శుచిః సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి 21
ప్రియకామశ్చ తే మాతు స్తదర్థం చాఽస్య జీవితమ్
తస్యాఽపత్యం చ నాస్త్యఽన్య త్తస్మాదఽంగద గమ్యతామ్ 22

పంచ పంచాశ స్సర్గః – ప్రాయోపవేశః

శృత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మ సంహితమ్
స్వామి సత్కార సంయుక్తమఽంగదో వాక్య మబ్రవీత్ 1
స్థైర్యం సత్త్వం మన శ్శౌచ మానృశంస్యమఽథార్జవమ్
విక్రమ శ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే 2
భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవితో మహిషీం ప్రియామ్
ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః 3
కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా
యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖమ్ 4
సత్యాత్ పాణి గృహీతశ్చ కృత కర్మా మహాయశాః
విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ 5
లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయ భీరుణా
ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మ స్తస్మిన్ కథం భవేత్ 6
తస్మిన్ పాపే కృతఘ్నే తు స్మృతి హీనే చలాఽఽత్మని
ఆర్యః కో విశ్వసే జ్జాతు తత్ కులీనో జిజీవిషుః 7
రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యః సగుణో నిర్గుణోఽపి వా
కథం శత్రు కులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి 8
భిన్న మన్త్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహమ్
కిష్కిన్ధాం ప్రాప్య జీవేయమఽనాథ ఇవ దుర్బలః 9
ఉపాంశు దణ్డేన హి మాం బన్ధనేనోపపాదయేత్
శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్య కారణాత్ 10
బన్ధనా ద్వాఽవసాదాన్ మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనమ్
అనుజ్ఞానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛన్తు వానరాః 11
అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీమ్

ఇహైవ ప్రాయ మాసిష్యే శ్రేయో మరణ మేవ మే 12
అభివాదన పూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ
అభివాదన పూర్వం తు రాజా కుశల మేవ చ 13
వాచ్య స్తాతో యవీయాన్ మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః
ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే 14
మాతరం చైవ మే తారామాశ్వాసయితు మర్హథ
ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ 15
వినష్ట మిహమామ్ శృత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితమ్
ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాం స్తానఽభివాద్య చ 16
వివేశ చాఽంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః
తస్య సంవిశత స్తత్ర రుదన్తో వానరర్షభాః 17
నయనేభ్యః ప్రముముచురుష్ణం వై వారి దుఃఖితాః
సుగ్రీవం చైవ నిన్దన్తః ప్రశంసన్తశ్చ వాలినమ్ 18
పరివార్యాఽంగదం సర్వే వ్యవసన్ ప్రాయమాసితుమ్
మతం తద్వాలి పుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః 19
ఉపస్పృశ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖాః సముపావిశన్
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః 20
ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠా ఏతత్ క్షమ మితి స్మ హ
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ 21
జనస్థాన వధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః
హరణం చైవ వైదేహ్యా వాలినశ్చ వధం రణే 22
రామ కోపం చ వదతాం హరీణామ్ భయమాగతం||
ఏవం వద ద్భిర్బహుభి ర్మహీధరో
మహాఽద్రికూట ప్రతిమైః ప్లవంగమైః
బభూవ సన్నాదిత నిర్దరాన్తరో
భృశం నదద్భి ర్జలదై రివామ్బరం 23

<u>**షట్ పంచాశ స్సర్గః – సంపాతి ప్రశ్నః**</u>

ఉపవిష్టా స్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే
హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశ ముపచక్రమే 1
సమ్పాతి ర్నామ నామ్నా తు చిరజీవీ విహంగమః

భ్రాతా జటాయుః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాత బల పౌరుషః 2
కన్దరాదఽభినిష్క్రమ్య స విన్ధ్యస్య మహాగిరేః
ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిర మబ్రవీత్ 3
విధిః కిల నరం లోకే విధానేనాఽనువర్తతే
యథాఽయం విహితో భక్ష్య శ్చిరాన్ మహ్య ముపాగతః 4
పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్
ఉవా చేదం వచః పక్షీ తా న్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ 5
తస్య తద్వచనం శృత్వా భక్ష్య లుబ్ధస్య పక్షిణః
అంగదః పరమాయస్తో హనుమన్త మథాబ్రవీత్ 6
పశ్య సీతాపదేశేన సాక్షా ద్వైవస్వతో యమః
ఇమం దేశ మనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే 7
రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతమ్
హరీణా మియ మజ్ఞాతా విపత్తిః సహసాఽఽగతా 8
వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా
గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శృతం వ స్తదఽశేషతః 9
తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోని గతాన్యపి
ప్రియం కుర్వన్తి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయమ్ 10
అన్యోన్య ముపకుర్వంతి స్నేహ కారుణ్య యంత్రితాః
తేన తస్యోపకారార్థం త్యజ తాత్మాన మాత్మనా 11
ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా
రాఘవార్థే పరిశ్రాన్తా వయం సంత్యక్త జీవితాః 12
కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మ న చ పశ్యామ మైథిలీమ్
స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే 13
ముక్తశ్చ సుగ్రీవ భయా ద్గతశ్చ పరమాం గతిమ్
జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ 14
హరణేన చ వైదేహ్యాః సంశయం హరయో గతాః
రామ లక్ష్మణయోర్వాస అరణ్యే సహసీతయా 15
రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః
రామకోపా దఽశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః 16
కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతమ్||

తదఽసుఖమఽనుకీర్తితం వచో
భువి పతితాం శ్చ సమీక్ష్య వానరాన్
భృశ చలిత మతి ర్మహామతిః
కృపణ ముదాహృతవాన్ స గృధ్రరాట్ 17

సప్త పంచాశ స్సర్గః – జటాయు ర్దిష్ట కథనం

తత్తు శృత్వా తదా వాక్యమఽంగదస్య ముఖోద్గతమ్
అబ్రవీ ద్వచనం గృధ్ర స్తీక్ష్ణ తుణ్డో మహాస్వనః 1
కోఽయం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతరస్య మే
జటాయుషో వధం భ్రాతుః కమ్పయ న్నివ మే మనః 2
కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం రాక్షస గృధ్రయోః
నామధేయ మిదం భ్రాతు ఽశ్చిరస్యాఽద్య మయా శృతమ్ 3

ఇచ్ఛేయం గిరి దుర్గాచ్చ భవద్భిరఽవతారితుం
యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః 4
అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్
త దిచ్ఛేయమఽహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః 5
భ్రాతు ర్జటాయుష స్తస్య జనస్థాన నివాసినః
తస్యైవ చ మమ భ్రాతుః సఖా దశరథః కథమ్ 6
యస్య రామః ప్రియః పుత్రో జ్యేష్ఠో గురుజన ప్రియః
సూర్యాఽంశు దగ్ధ పక్షత్వా న్న శక్నోమ్యుపసర్పితుమ్ 7
ఇచ్ఛేయం పర్వతా దఽస్మా దఽవతర్తు మఽరిందమాః
శోకా ద్భ్రష్ట స్వరమపి శృత్వా తే హరియూథపాః 8
శ్రద్దధు ర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః
తే ప్రాయ ముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః 9
చక్రు ర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్ నో భక్షయిష్యతి
సర్వథా ప్రాయ మాసీనాన్ యది నో భక్షయిష్యతి 10

కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం సిద్ధి మితో గతాః
ఏతాం బుద్ధిం తత శ్చక్రుః సర్వే తే వానరర్షభాః 11
అవతార్య గిరేః శృంగా ద్గృధ్ర మాహ్ఽంగద స్తదా
బభూవర్క్షరజా నామ వానరేన్ద్రః ప్రతాపవాన్ 12
మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మిక స్తస్య చాత్మజౌ
సుగ్రీవ శ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలా వుభౌ 13
లోకే విశ్రుత కర్మాఽభూ ద్రాజా వాలీ పితా మమ
రాజా కృత్స్న స్య జగత ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః 14
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దణ్డకావనమ్
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా 15
పితుర్ని దేశ నిరతో ధర్మ్యం పన్థాన మాశ్రితః
తస్య భార్యా జనస్థానాద్రావణేన హృతా బలాత్ 16
రామస్య తు పితు ర్మిత్రం జటాయు ర్నామ గృధ్రరాట్
దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా 17
రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీమ్
పరిశ్రాన్తశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే 18
ఏవం గృధ్రో హత స్తేన రావణేన బలీయసా
సంస్కృత శ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతి ముత్తమామ్ 19
తతో మమ పితృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా
చకార రాఘవః సఖ్యం సోఽవధీత్ పితరం మమ 20
మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవః సచివైః సహ
నిహత్య వాలినం రామ స్తత స్తమభిషేచయత్ 21
స రాజ్యే స్థాపిత స్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః
రాజా వానర ముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయమ్ 22
ఏవం రామ ప్రయుక్తా స్తు మార్గమాణా స్తత స్తతః
వైదేహీం నాఽధిగచ్ఛామో రాత్రౌ సూర్య ప్రభామివ 23
తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః
అజ్ఞానా త్తు ప్రవిష్టాః స్మ ధరణ్యా వివృతం బిలమ్ 24
మయస్య మాయా విహితం తద్బిలం చ విచిన్వతామ్
వ్యతీత స్తత్ర నో మాసో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః 25

తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచన కారిణః
కృతాం సంస్థామఽతిక్రాన్తా భయాత్ ప్రాయ ముపాస్మహే 26
కృద్ధే తస్మిం స్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే
గతానా మపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితమ్ 27

అష్ట పంచాశ స్సర్గః – సీతా ప్రవృత్త్యుపలంభః

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరై స్త్యక్త జీవితైః
సబాష్పో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః 1
యవీయాన్ మమ స భ్రాతా జటాయు ర్నామ వానరాః
య మాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా 2
వృద్ధ భావాదఽపక్షత్వా చ్ఛృణ్వం స్తదపి మర్షయే
న హి మే శక్తిరఽస్త్యద్య భ్రాతు ర్వైర విమోక్షణే 3
పురా వృత్రవధే వృత్తే స చాఽహం చ జయైషిణౌ
ఆదిత్య ముపయాతౌ స్వో జ్వలన్తం రశ్మిమాలినమ్ 4
ఆవృత్యాఽఽకాశ మార్గేణ జవేన స్మ గతౌ భృశమ్
మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురఽవసీదతి 5
తమఽహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరఽర్దితమ్
పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్ పరమ విహ్వలం 6
నిర్దగ్ధ పక్షః పతితో విన్ధ్యేఽహం వానరర్షభాః
అహ మస్మిన్ వసన్ భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే 7
జటాయుష స్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాఽంగద స్తదా 8
జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా
ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః 9
అదీర్ఘ దర్శనం తం వై రావణం రాక్షసాధమమ్
అన్తికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః 10
తతోఽబ్రవీన్ మహాతేజా జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః
ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ 11
నిర్దగ్ధ పక్షో గృధ్రోఽహం హీన ఽవీర్యః ప్లవంగమాః
వాఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్య ముత్తమమ్ 12
జానామి వారుణా ల్లోకాన్ విష్ణో స్త్రైవిక్రమానపి

మహాసుర విమర్దాన్వా ప్యఽమృతస్య చ మన్థనమ్ 13
రామస్య య దిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా
జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ 14
తరుణీ రూప సంపన్నా సర్వాభరణ భూషితా
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దురాత్మనా 15
క్రోశన్తీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ
భూషణాఽన్యపవిధ్యన్తీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ 16
సూర్య ప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయ ముత్తమమ్
అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటి దమ్బుదే 17
తాం తు సీతామఽహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్
శ్రూయతాం మే కథయతో నిలయం తస్య రక్షసః 18
పుత్రో విశ్రవసః సాక్షా ద్భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ
అధ్యాస్తే నగరీం లంకామ్ రావణో నామ రాక్షసః 19
ఇతో ద్వీపే సముద్రస్య సంపూర్ణే శత యోజనే
తస్మిల్లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా 20
జామ్బూనదమయై ర్ద్వారై శ్చిత్రైః కాంచన వేదికైః
ప్రాకారేణాఽర్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా 21
తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ
రావణాన్తఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిః సమావృతా 22
జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞ స్తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీమ్
లంకాయామఽథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమన్తతః 23
సంప్రాప్య సాగర స్యాన్తం సంపూర్ణం శత యోజనమ్
ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణమ్ 24
తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః
జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాఽఽగమిష్యథ 25
ఆద్యః పన్థాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్య జీవినః
ద్వితీయో బలి భోజానాం యే చ వృక్షఫలాఽశినః 26
భాసా స్తృతీయం గచ్ఛన్తి క్రౌంచాశ్చ కురరైః సహ
శ్యేనా శ్చతుర్థం గచ్ఛన్తి గృధ్రా గచ్ఛన్తి పంచమమ్ 27
బల వీర్యోపపన్నానాం రూప యౌవన శాలినామ్

షష్ఠస్తు పన్థా హంసానాం వైనతేయ గతిః పరా 28
వైనతేయా చ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః
ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా 29
అస్మాక మపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా
తస్మా దాహార వీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః 30
ఆయోజన శతాత్ సాగ్రాత్ వయం పశ్యామ నిత్యశః
అస్మాకం విహితా దృష్టి ర్నిసర్గేణ చ దూరతః 31
విహితా పాదమూలే తు వృత్తి శ్చరణ యోధినామ్
గర్హితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా 32
ప్రతీకార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్
ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిల్లంఘనే లవణామ్భసః 33
అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ
సముద్రం నేతు మిచ్ఛామి భవద్భి ర్వరుణాలయమ్ 34
ప్రదాస్యా మ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః
తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః 35
నిర్దగ్ధ పక్షం సంపాతిం వానరాః సుమహౌజసః
పున స్తం ప్రాపయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరమ్ 36
బభూవు ర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తి ముపలభ్య తే||

ఏకోన షష్టితమ స్సర్గః – సుపార్శ్వ వచనాఽనువాదః

తత స్తదఽమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితమ్
నిశమ్య వదతా హృష్టా స్తే వచః ప్లవగర్షభాః 1
జామ్బవాన్ వానరశ్రేష్ఠః సహ సర్వైః ప్లవంగమైః
భూతలాత్ సహసోత్థాయ గృధ్రరాజమఽథాబ్రవీత్ 2
క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీమ్
త దాఖ్యాతు భవాన్ సర్వం గతిర్భవ వనౌకసామ్ 3
కో దాశరథి బాణానాం వజ్రవేగ నిపాతినామ్
స్వయం లక్ష్మణ ముక్తానాం న చిన్తయతి విక్రమమ్ 4
స హరీన్ ప్రీతి సంయుక్తాన్ సీతా శృతి సమాహితాన్
పునరాశ్వాసయన్ ప్రీత ఇదం వచన మబ్రవీత్ 5
శ్రూయతా మిహ వైదేహ్యా యథా మే హరణం శృతమ్

యేన చాపి మమాఖ్యాతం యత్ర చాఽఽయత లోచనా 6
అహ మస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజన మాయతే
చిరా న్నిపతితో వృద్ధః క్షీణ ప్రాణ పరాక్రమః 7
తం మామేవం గతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః
ఆహారేణ యథా కాలం బిభర్తి పతతాం వరః 8
తీక్ష్ణ కామా స్తు గన్ధర్వా స్తీక్ష్ణ కోపా భుజంగమాః
మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తత స్తీక్ష్ణ క్షుధా వయమ్ 9
స కదాచిత్ క్షుధార్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః
గత సూర్యేఽహని ప్రాప్తో మమ పుత్రో హ్యనామిషః 10
స మయా వృద్ధ భావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్త్సితః
క్షుత్పిపాసా పరీతేన కుమారః పతతాం వరః 11
స మామాహార సంరోధాత్ పీడితం ప్రీతివర్ధనః
అనుమాన్య యథా తత్త్వ మిదం వచన మబ్రవీత్ 12
అహం తాత యథా కాల మాఽఽమిషార్థీ ఖమాప్లుతః
మహేన్ద్రస్య గిరే ర్ద్వారమావృత్య చ సమాస్థితః 13
తత్ర సత్త్వ సహస్రాణాం సాగరాన్తర చారిణామ్
పన్థాన మేకోఽధ్యవసం సన్నిరోద్ధు మవాఙ్ముఖః 14
తత్ర కశ్చి న్మయా దృష్టః సూర్యోదయ సమప్రభామ్
స్త్రియ మాదాయ గచ్ఛన్ వై భిన్నాంజన చయోపమః 15
సోఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృత నిశ్చయః
తేన సామ్నా వినీతేన పన్థాన మఽభియాచితః 16
న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్
నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్ కిమంగ బత మద్విధః 17
స యాత స్తేజసా వ్యోమ సంక్షిప న్నివ వేగితః
అథాఽహం ఖే చరైర్భూతైరఽభిగమ్య సభాజితః 18
దిష్ట్యా జీవతి సీతేతి హ్యబ్రువన్ మాం మహర్షయః
కథంచిత్ సకళత్రోఽసౌ గత స్తే స్వస్త్యఽసంశయమ్ 19
ఏవముక్త స్తతోఽహం తైః సిద్ధైః పరమ శోభనైః
స చ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః 20
హరన్ దాశరథే ర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజామ్

భ్రష్టాఽఽభరణ కౌశేయాం శోకవేగ పరాజితామ్ 21
రామ లక్ష్మణయో ర్నామ క్రోశన్తీం ముక్త మూర్ధజామ్
ఏష కాలాత్యయ స్తావదితి కాలవిదాం వరః 22
ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్
త చ్ఛ్రుత్వాపి హి మే బుద్ధి ర్నాసీత్ కాచిత్ పరాక్రమే 23
అపక్షోఽహం కథం పక్షీ కర్మ కించి దుపక్రమే
య త్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధి గుణ వర్తినా 24
శ్రూయతాం తత్ ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయమ్
వాఙ్మతిభ్యాం తు సార్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః 25
యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాఽత్ర సంశయః
తే భవన్తో మతిశ్రేష్ఠా బలవన్తో మనస్వినః 26
ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః
రామ లక్ష్మణ బాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః 27
త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తా స్త్రాణనిగ్రహే
కామం ఖలు దశగ్రీవ స్తేజో బల సమన్వితః 28
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్
తదలం కాల సంగేన క్రియతాం బుద్ధి నిశ్చయః 29
న హి కర్మసు సజ్జన్తే బుద్ధిమన్తో భవద్విధాః||

షష్టితమ స్సర్గః – సంపాతి పురావృత్త వర్ణనం

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః
ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమన్తతః 1
తమఽంగద ముపాసీనం తైః సర్వై ర్హరిభిర్వృతమ్
జనిత ప్రత్యయో హర్షాత్ సంపాతిః పునరబ్రవీత్ 2
కృత్వా నిశ్శబ్ద మేకాగ్రాః శృణ్వన్తు హరయో మమ
తథ్యం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీమ్ 3
అస్య విన్ధ్యస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా హ్యహం
సూర్యాఽఽతప పరీతాంగో నిర్దగ్ధః సూర్యరశ్మిభిః 4
లబ్ధ సంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రా ద్వివశో విహ్వల న్నివ
వీక్షమాణో దిశః సర్వా నాఽభిజానామి కించన 5
తత స్తు సాగరాన్ శైలాన్ నదీః సర్వాః సరాంసి చ

వనాని చ ప్రదేశాంశ్చ సమీక్ష్య మతి రాగమత్ 6
హృష్ట పక్షిగణా కీర్ణః కన్దరాన్తర కూటవాన్
దక్షిణస్యోదధే స్తీరే విన్ధ్యోఽయమితి నిశ్చితః 7
ఆసీ చ్చాఽత్రాశ్రమః పుణ్యః సురైరపి సుపూజితః
ఋషి ర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్ర తపా భవత్ 8
అష్టౌ వర్ష సహస్రాణి తేనాఽస్మిన్నృషిణా వినా
వసతో మమ ధర్మజ్ఞః స్వర్గతే తు నిశాకరే 9
అవతీర్య చ విన్ధ్యాగ్రాత్ కృచ్ఛ్రేణ విషమా చ్ఛనైః
తీక్ష్ణ దర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః 10
తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశమ్
జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽధిగతో హి సః 11
తస్యాశ్రమ పదాభ్యాశే వవు ర్వాతాః సుగన్ధినః
వృక్షో నాఽపుష్పితః కశ్చిదఽఫలో వా న విద్యతే 12
ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూల ముపాశ్రితః
ద్రష్టు కామః ప్రతీక్షేఽహం భగవన్తం నిశాకరమ్ 13
అథాఽపశ్యమఽదూరస్థ మృషిం జ్వలిత తేజసం
కృతాభిషేకం దుర్ధర్ష ముపావృత్త ముదఙ్ముఖమ్ 14
తమృక్షాః సృమరా వ్యాఘ్రాః సింహా నాగాః సరీసృపాః
పరివార్యోపగచ్ఛన్తి ధాతారం ప్రాణినో యథా 15
తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః
ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలమ్ 16
ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్ట శ్చాశ్రమం పునః
ముహూర్త మాత్రా న్నిష్క్రమ్య తతః కార్య మపృచ్ఛత 17
సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నాఽవగమ్యతే
అగ్నిదగ్ధా వివిమౌ పక్షౌ త్వక్ చైవ వ్రణితా తవ 18
గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్ట పూర్వౌ మే మాతరిశ్వ సమౌ జవే
గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ 19
జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయు రఽనుజ స్తవ
మానుషం రూప మాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ 20
కిం తే వ్యాధి సముత్థానం పక్షయోః పతనం కథమ్

దణ్డో వాఽయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః 21

ఏక షష్టితమ స్సర్గః – సూర్యాఽనుగమనాఖ్యానం

తత స్త ద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్ కృతమ్
ఆచచక్షే మునేః సర్వం సూర్యాఽనుగమనం తదా 1
భగవన్ వ్రణ యుక్తత్వాల్లజ్జయా వ్యాకులేన్ద్రియః
పరిశ్రాన్తో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుమ్ 2
అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షా ద్దర్ప మోహితౌ
ఆకాశం పతితౌ వీరౌ జిజ్ఞాసన్తౌ పరాక్రమమ్ 3
కైలాస శిఖరే బద్ధ్వా మునీనామగ్రతః పణమ్
రవిః స్యాదనుయాతవ్యో యావదఽస్తం మహాగిరిమ్ 4
అథావాం యుగపత్ ప్రాప్తావఽపశ్యావ మహీతలే
రథ చక్ర ప్రమాణాని నగరాణి పృథక్ పృథక్ 5
క్వచి ద్వాదిత్ర ఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః
గాయన్తీ శ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః 6
తూర్ణ ముత్పత్య చాకాశ మాదిత్య పథ మాశ్రితౌ
ఆవామాలోకయావ స్తద్వనం శాద్వల సంస్థితమ్ 7
ఉపలై రివసంఛన్నా దృశ్యతే భూః శిలోచ్చయైః
ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రై రివ వసుంధరా 8
హిమవాంశ్చైవ విన్ధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః
భూతలే సంప్రకాశన్తే నాగా ఇవ జలాశయే 9
తీవ్రః స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీ త్తదావయోః
సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా 10
న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నేయీ న చ వారుణీ
యుగాన్తే నియతో లోకో హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా 11
మనశ్చ మే హతం భూయః సన్నివర్త్య తు సంశ్రయం
యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్ పునః సంధాయ చక్షుషీ 12
యత్నేన మహతా భూయో రవిః సమవలోకితః
తుల్యః పృథ్వీ ప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నౌ 13
జటాయు ర్మామఽనాపృచ్ఛ్య నిపపాత మహీం తతః
తం దృష్ట్వా తూర్ణ మాకాశాదాత్మానం ముక్తవానఽహమ్ 14

పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తో జటాయుర్న ప్రదహ్యతే
ప్రమాదా త్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్ వాయు పథాదఽహమ్ 15
ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషమ్
అహం తు పతితో విన్ధ్యే దగ్ధ పక్షో జడీకృతః 16
రాజ్యేన హీనో భ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ
సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛన్ పతిష్యే శిఖరా ద్గిరేః 17

ద్వి షష్టితమ స్సర్గః – నిశాకర భవిష్యాఽఽఖ్యానం

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠమఽరుదం దుఃఖితో భృశమ్
అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిద మబ్రవీత్ 1
పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరఽన్యౌ భవిష్యతః
ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే 2
పురాణే సుమహత్ కార్యం భవిష్యతి మయా శృతమ్
దృష్టం మే తపసా చైవ శృత్వా చ విదితం మమ 3
రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకు నన్దనః
తస్య పుత్రో మహాతేజా రామో నామ భవిష్యతి 4
అరణ్యం చ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి
అస్మి న్నర్థే నియుక్తః సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః 5
నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి
రాక్షసేన్ద్రో జనస్థానాదఽవధ్యః సుర దానవైః 6
సా చ కామైః ప్రలోభ్యన్తీ భక్ష్యై ర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ
న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ 7
పరమాన్నం తు వైదేహ్యా జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః
య దన్నమఽమృత ప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభమ్ 8
త దన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేన్ద్రాదిదం త్వితి
అగ్ర ముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి 9
యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః
దేవత్వం గచ్ఛతో ర్వాపి తయో రన్నమిదం త్వితి 10
ఏష్య న్త్యఽన్వేషకా స్తస్యా రామ దూతాః ప్లవంగమాః
ఆఖ్యేయా రామ మహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ 11
సర్వథా హి న గన్తవ్య మీదృశః క్వ గమిష్యసి

దేశ కాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే 12
యదా ప్రవృత్తిం తాం సర్వా మాఖ్యాస్యసి విహంగమ
తద్దైవ పక్షౌ వర్ణశ్చ తవ సర్వం భవిష్యతి 13
నోత్సహేయ మఽహం కర్తుమద్యైవ త్వాం సపక్షకమ్
ఇహస్థ స్త్వం తు లోకానాం హితం కార్యం కరిష్యసి 14
త్వయాపి ఖలు తత్ కార్యం తయోశ్చ నృప పుత్రయోః
బ్రాహ్మణానాం సురాణాం చ మునీనాం వాసవస్య చ 15
ఇచ్ఛామ్యఽహమపి ద్రష్టుం భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
నేచ్ఛే చిరం ధారయితుం ప్రాణాం స్త్యక్ష్యే కళేబరమ్ 16
మహర్షి స్త్వదబ్రవీదేవం దృష్ట తత్వార్థ దర్శనః||

త్రి షష్టితమ స్సర్గః – సంపాతి పక్ష ప్రరోహః

ఏతై రఽన్యైశ్చ బహుభి ర్వాక్యై ర్వాక్యవిదాం వరః
మాం ప్రశస్యాఽభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రవిష్టః స స్వమాశ్రమమ్ 1
కన్దరా త్తు విసర్పిత్వా పర్వతస్య శనైః శనైః
అహం విన్ధ్యం సమారుహ్య భవతః ప్రతిపాలయే 2
అద్య త్వేతస్య కాలస్య సాగ్రం వర్ష శతం గతమ్
దేశకాల ప్రతీక్షోఽస్మి హృది కృత్వా మునేర్వచః 3
మహాప్రస్థాన మాసాద్య స్వర్గతే తు నిశాకరే
మాం నిర్దహతి సంతాపో వితర్కై ర్బహుభి ర్వృతమ్ 4
ఉత్థితాం మరణే బుద్ధిం ముని వాక్యై ర్నివర్తయే
బుద్ధిర్యా తేన మే దత్తా ప్రాణ రక్షణాయ తు 5
సా మేఽపనయతే దుఃఖం దీప్తేవాఽగ్ని శిఖా తమః
బుధ్యతా చ మయా వీర్యం రావణస్య దురాత్మనః 6
పుత్రః సంతర్జితో వాగ్భి ర్న త్రాతా మైథిలీ కథమ్
తస్యా విలపితం శృత్వా తౌ చ సీతా వినా కృతౌ 7
న మే దశరథ స్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియమ్
తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతే ర్వానరైః సహ 8
ఉత్పేతతు స్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణామ్
స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షై రుద్గతై రఽరుణచ్ఛదైః 9
ప్రహర్ష మతులం లేభే వానరాం శ్చేదమబ్రవీత్

ఋషే ర్నిశాకర స్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః 10
ఆదిత్య రశ్మి నిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ
యౌవనే వర్తమానస్య మమాసీ ద్యః పరాక్రమః 11
తమేవాఽద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుష మేవ చ
సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతా మఽధిగమిష్యథ 12
పక్ష లాభో మమాఽయం వః సిద్ధి ప్రత్యయ కారకః
ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్తమః 13
ఉత్పపాత గిరేః శృంగా జ్జిజ్ఞాసుః ఖ గమాం గతిమ్
తస్య తద్వచనం శృత్వా ప్రీతి సంహృష్ట మానసాః 14
బభూవు ర్హరిశార్దూలా విక్రమాఽభ్యుదయోన్ముఖాః||
అథ పవన సమాన విక్రమాః
ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధ పౌరుషాః
అభిజిదఽభిముఖాం దిశం యయుః
జనకసుతా పరిమార్గణోన్ముఖాః 15

చతు ష్షష్టితమ స్సర్గః – సముద్ర లంఘన మంత్రణం

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః
సంగమ్య ప్రీతి సంయుక్తా వినేదుః సింహ విక్రమాః 1
సంపాతే ర్వచనం శృత్వా హరయో రావణ క్షయమ్
హృష్టాః సాగరమాజగ్ముః సీతా దర్శన కాంక్షిణః 2
అభిక్రమ్య తు తం దేశం దదృశు ర్భీమవిక్రమాః
కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబిమ్బ మివ స్థితమ్ 3
దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశమ్
సన్నివేశం తత శ్చక్రుః సహితా వానరోత్తమాః 4
సత్త్వై ర్మహద్భి ర్వికృతైః క్రీడద్భి ర్వివిధై ర్జలే
వ్యాత్తాఽఽస్యైః సుమహాకాయై రూర్మిభిశ్చ సమాకులమ్ 5
ప్రసుప్త మివ చాఽన్యత్ర క్రీడన్త మివ చాఽన్యతః
క్వచిత్ పర్వత మాత్రైశ్చ జలరాశిభి రావృతమ్ 6
సంకులం దానవేన్ద్రైశ్చ పాతాళతల వాసిభిః
రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః 7
ఆకాశ మివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః

విషేదుః సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ 8
విషణ్ణాం వాహినీం దృష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్
ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః 9
తాన్ విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్ వానరర్షభాన్
ఉవాచ మతిమాన్ కాలే వాలి సూను ర్మహాబలః 10
న విషాదేన మనః కార్యం విషాదో దోషవత్తమః
విషాదో హన్తి పురుషం బాలం కృద్ధ ఇవోరగః 11
యో విషాదం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే
తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి 12
ఇతి బ్రువతి తస్మిం స్తు వాలిపుత్రే మహామతౌ
ఆదిత్యోఽస్తం గతస్త త్ర రజనీ చాఽభ్యవర్తత 13
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామఽంగదో వానరైః సహ
హరివృద్ధైః సమాగమ్య పునర్మన్త్ర మఽమన్త్రయత్ 14
సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాఽంగదం బభౌ
వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహినీ స్థితా 15
కోఽన్య స్తాం వానరీం సేనాం శక్తః స్తమ్భయితుం భవేత్
అన్యత్ర వాలి తనయా దన్యత్ర చ హనూమతః 16
తత స్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్య మరిందమః
అనుమాన్యాఽంగదః శ్రీమాన్ వాక్య మర్థవదబ్రవీత్ 17
క ఇదానీం మహాతేజా లంఘయిష్యతి సాగరమ్
కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధ మరిందమమ్ 18
కో వీరో యోజన శతం
లంఘయే చ్చ ప్లవంగమాః
ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్
మోక్షయేత్ కో మహాభయాత్ 19
కస్య ప్రభావా ద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చైవ గృహాణి చ
ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాః సుఖినో వయమ్ 20
కస్య ప్రసాదా ద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్
అభిగచ్ఛేమ సంహృష్టాః సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ 21
యది కశ్చిత్ సమర్థో వః సాగర ప్లవనే హరిః

స దదాఽత్విహ నః శీఘ్రం పుణ్యా మఽభయదక్షిణామ్ 22
అంగదస్య వచః శృత్వా న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్
స్తిమితేవాఽభవత్ సర్వా తత్ర సా హరివాహినీ 23
పునరేవాఽంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః
సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠా భవన్తో దృఢ విక్రమాః 24
వ్యపదేశ్య కులే జాతాః పూజితాశ్చాఽప్యభీక్ష్ణశః
న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్ కస్యచిత్ క్వచిత్ 25
బృవధ్వం యస్య యా శక్తిః గమనే ప్లవగర్షభాః||

పంచ షష్టితమ స్సర్గః – బలేయత్తావిష్కరణం

తతోంగద వచః శృత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః
స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహ మాహు స్తత్ర యథా క్రమమ్ 1
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గన్ధమాదనః
మైన్దశ్చ ద్వివిద శ్చైవ సుషేణో జామ్బవాం స్తథా 2
ఆబభాషే గజ స్తత్ర ప్లవేయం దశయోజనమ్
గవాక్షో యోజనా న్యాహ గమిష్యా మీతి వింశతిమ్ 3
గవయో వానర స్తత్ర వానరాం స్తా నువాచ హ
త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః 4
శరభ స్తా నువాచాఽథ వానరాన్ వానరర్షభః
చత్వారింశ ద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః 5
వానరాం స్తు మహాతేజా అబ్రవీ ద్గన్ధమాదనః
యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశ త్తు న సంశయః 6
మైన్దస్తు వానర స్తత్ర వానరాం స్తానువాచ హ
యోజనానాం పరం షష్టి మఽహం ప్లవితు ముత్సహే 7
తత స్తత్ర మహాతేజా ద్వివిదః ప్రత్యభాషత
గమిష్యామి న సందేహః సప్తతిం యోజనాన్యఽహమ్ 8
సుషేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్ కపిసత్తమాన్
అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః 9
తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాం స్తాననుమాన్య చ
తతో వృద్ధతమ స్తేషాం జామ్బవాన్ ప్రత్యభాషత 10
పూర్వమఽస్మాక మఽప్యాసీత్ కశ్చిద్గతి పరాక్రమః

తే వయం వయసః పార మనుప్రాప్తా స్మ సామ్ప్రతమ్ 11
కిం తు నైవం గతే శక్య మిదం కార్య ముపేక్షితుమ్
యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృత నిశ్చయౌ 12
సామ్ప్రతం కాల భేదేన యా గతి స్తాం నిబోధత
నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః 13
తాం స్తు సర్వాన్ హరిశ్రేష్ఠాన్ జామ్బవాన్ పునరబ్రవీత్
న ఖల్వే తావదేవాసీద్గమనే మే పరాక్రమః 14
మయా మహాబలే శ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుః సనాతనః
ప్రదక్షిణీ కృతః పూర్వం క్రమమాణ స్త్రివిక్రమం 15
స ఇదానీమఽహం వృద్ధః ప్లవనే మన్ద విక్రమః
యౌవనే చ తదాసీ న్మే బల మప్రఽతిమం పరైః 16
సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహమ్
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాఽస్య భవిష్యతి 17
అథోత్తరముదారార్థ మబ్రవీదఽంగద స్తదా
అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జామ్బవన్తం మహాకపిః 18
అహ మేత ద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్
నివర్తనే తు మే శక్తిః స్యా న్న వేతి న నిశ్చితా 19
తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జామ్బవాన్ వాక్య కోవిదః
జ్ఞాయతే గమనే శక్తి స్తవ హర్యృక్ష సత్తమ 20
కామం శతం సహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే
యోజనానాం భవాన్ శక్తో గన్తుం ప్రతినివర్తితుమ్ 21
న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన
భవతాఽయం జనః సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగ సత్తమ 22
భవాన్ కళత్ర మస్మాకం స్వామి భావే వ్యవస్థితః
స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప 23
తస్మాత్ కళత్రవ త్తత్ర ప్రతిపాల్యః సదా భవాన్
అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్ మూల మరిందమ 24
మూల మర్థస్య సంరక్ష్య మేష కార్యవిదాం నయః
మూలే హి సతి సిధ్యన్తి గుణాః పుష్ప ఫలోదయాః 25
త ద్భవానఽస్య కార్యస్య సాధనం సత్యవిక్రమ

బుద్ధి విక్రమ సంపన్నో హేతురఽత్ర పరంతప 26
గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ
భవన్త మాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే 27
ఉక్త వాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జామ్బవన్తం మహాకపిః
ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాఽంగదః 28
యది నాహం గమిష్యామి నాన్యో వానరపుంగవః
పునః ఖల్విద మస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనమ్ 29
న హ్యకృత్వా హరిపతేః సందేశం తస్య ధీమతః
తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణమ్ 30
స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః
అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్ 31
తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యఽన్యథా గతిః
తద్భవానేవ దృష్టార్థః సంచిన్తయితు మర్హతి 32
సోఽంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః
జామ్బవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగదమ్ 33
అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్ పరిహీయతే
ఏష సంచోదయా మ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి 34
తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరిష్ఠమ్
ఏకాన్త మాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టమ్
సంచోదయామాస హరిప్రవీరో
హరిప్రవీరం హనుమన్త మేవ 35

షట్షష్టితమ స్సర్గః – హనూమ ఉద్బల సంధుక్షణం

అనేక శత సాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీమ్
జామ్బవాన్ సముదీ క్ష్యైవం హనుమన్తమఽథాబ్రవీత్ 1
వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్ర విశారద
తూష్ణీ మేకాన్త మాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్పసి 2
హనుమన్ హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి
రామ లక్ష్మణయో శ్చాపి తేజసా చ బలేన చ 3
అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః
గరుత్మా నితి విఖ్యాత ఉత్తమః సర్వపక్షిణామ్ 4

బహుశో హి మయా దృష్టః సాగరే స మహాబలః
భుజగానుద్ధరన్ పక్షీ మహావేగో మహాయశాః 5
పక్షయో ర్యద్బలం తస్య తావ ద్భుజబలం తవ
విక్రమ శ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనాఽవహీయతే 6
బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ
విశిష్టం సర్వభూతేషు కి మాత్మానం న బుధ్యసే 7
ఆసీదఽప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః 8
విఖ్యాతా త్రిషులోకేషు రూపేణాఽప్రతిమా భువి
అభిశాపా దఽభూ త్తాత వానరీ కామరూపిణీ 9
దుహితా వానరేన్ద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః
కపిత్వే చారు సర్వాంగీ కదాచిత్ కామరూపిణీ 10
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూప యౌవన శాలినీ
విచిత్ర మాల్యాభరణా మహార్హ క్షౌమవాసినీ 11
అచరత్ పర్వతస్యాగ్రే ప్రావృడమ్బుద సన్నిభే
తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభమ్ 12
స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపాహర చ్ఛనైః
స దదర్శ తత స్తస్యా వృత్తా వూరూ సుసంహతౌ 13
స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననమ్
తాం విశాలాఽఽయత శ్రోణీం తనుమధ్యాం యశస్వినీమ్ 14
దృష్ట్వైవ శుభ సర్వాంగీం పవనః కామ మోహితః
స తాం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం పర్యష్వజత మారుతః 15
మన్మథావిష్ట సర్వాంగో గతాత్మా తా మనిన్దితామ్
సా తు తత్రైవ సంభ్రాన్తా సువృత్తా వాక్య మబ్రవీత్ 16
ఏక పత్నీవ్రత మిదం కో నాశయితు మిచ్ఛతి
అంజనాయా వచః శృత్వా మారుతః ప్రత్యభాషత 17
న త్వా హింసామి సుశ్రోణి మా భూత్తే సుభగే భయమ్
మారుతోస్మి గతో యత్వాం పరిష్వజ్య యశస్వినీం 18
వీర్యవాన్ బుద్ధి సంపన్న స్తవ పుత్రో భవిష్యతి
మహాసత్త్వో మహాతేజా మహాబల పరాక్రమః 19

లంఘనే ప్లవనే చైవ భవిష్యతి మయా సమః
ఏవముక్తా తత స్తుష్టా జననీ తే మహాకపే 20
గుహాయాం త్వాం మహాబాహో ప్రజజ్ఞే ప్లవగర్షభం
అభ్యుత్థితం తతః సూర్యం బాలో దృష్ట్వా మహావనే 21
ఫలం చేతి జిఘృక్షు స్త్వ ముత్ప్లు త్యాభ్యుద్గతో దివమ్
శతాని త్రీణి గత్వాఽథ యోజనానాం మహాకపే 22
తేజసా తస్య నిర్ధూతో న విషాదం గత స్తతః
తావదాఽపతత స్తూర్ణ మన్తరిక్షం మహాకపే 23
క్షిప్త మిన్ద్రేణ తే వజ్రం క్రోధాఽఽవిష్టేన ధీమతా
తదా శైలాగ్ర శిఖరే వామో హనురభజ్యత 24
తతో హి నామధేయం తే హనుమానితి కీర్త్యతే
తత స్త్వాం నిహతం దృష్ట్వా వాయు ర్గన్ధవహః స్వయమ్ 25
త్రైలోక్యే భృశ సంకృద్ధో న వవౌ వై ప్రభంజనః
సంభ్రాన్తాశ్చ సురాః సర్వే త్రైలోక్యే క్షుభితే సతి 26
ప్రసాదయన్తి సంకృద్ధం మారుతం భువనేశ్వరాః
ప్రసాదితే చ పవనే బ్రహ్మా తుభ్యం వరం దదౌ 27
అశస్త్ర వధ్యతాం తాత సమరే సత్యవిక్రమ
వజ్రస్య చ నిపాతేన విరుజం త్వాం సమీక్ష్య చ 28
సహస్ర నేత్రః ప్రీతాత్మా దదౌ తే వర ముత్తమమ్
స్వచ్ఛన్దతశ్చ మరణం తే భూయాదితి వై ప్రభో 29
స త్వం కేసరిణః పుత్రః క్షేత్రజో భీమవిక్రమః
మారుత స్యౌరసః పుత్ర స్తేజసా చాపి తత్సమః 30
ఈదృశస్య తే తాత వర్ణయామః కథం బలం
కార్యం చాఽలోకసామాన్యం కర్తుం శక్త స్త్వమేవ హి 31
భవాన్ జీవాతవేఽస్మాక మంజనా గర్భ సంభవ
త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః 32
వయమఽద్య గత ప్రాణా భవా న్న స్త్రాతు సామ్ప్రతమ్
దాక్ష్య విక్రమ సంపన్నః పక్షిరాజ ఇవాఽపరః 33
త్రివిక్రమే మయా తాత సశైల వన కాననా
త్రిస్సప్త కృత్వః పృథివీ పరిక్రాన్తా ప్రదక్షిణమ్ 34

తదా చౌషధయోఽస్మాభిః సంచితా దేవ శాసనాత్
నిష్పన్న మమృతం యాభి స్తదాసీ న్నో మహద్బలమ్ 35
స ఇదానీమఽహం వృద్ధః పరిహీన పరాక్రమః
సామ్ప్రతం కాల మస్మాకం భవాన్ సర్వగుణాన్వితః 36
త ద్విజృమ్భస్వ విక్రాన్తః ప్లవతా ముత్తమో హ్యసి
త్వ ద్వీర్యం ద్రష్టుకామేఽయం సర్వవానరవాహినీ 37
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్వ మహార్ణవమ్
పరా హి సర్వభూతానాం హనుమన్ యా గతి స్తవ 38
విషణ్ణా హరయః సర్వే హనూమన్ కిముపేక్షసే
విక్రమస్వ మహావేగో విష్ణు స్త్రీన్ విక్రమా నివ 39
తత స్తు వై జామ్బవతా ప్రచోదితః
ప్రతీతవేగః పవనాత్మజః కపిః
ప్రహర్షయం స్తాం హరివీర వాహినీం
చకార రూపం మహదాత్మన స్తదా 40

సప్త షష్టితమ స్సర్గః – లంఘనావష్టంభః

సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ధత మహాబలః
సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్చ బలమేయివాన్ 1
తస్య సంస్తూయమానస్య వృద్ధై ర్వానరపుంగవైః
తేజసాఽఽపూర్యమాణస్య రూపమాసీ దనుత్తమం 2
యథా విజృంభతే సింహో వివృద్ధో గిరి గహ్వరే
మారుతస్యౌరసః పుత్ర స్తథా సంప్రతి జృమ్భతే 3
తం దృష్ట్వా జృంభమాణమ్ తే క్రమితుం శతయోజనం
వీర్యేణాఽఽపూర్యమాణం చ సహసా వానరోత్తమాః 4
సహసా శోకముత్సృజ్య ప్రహర్షేణ సమన్వితాః
వినేదు స్తుష్టువు శ్చాపి హనుమంతం మహాబలం 5
ప్రహృష్టా విస్మితా శ్చైవ వీక్షన్తే స్మ సమంతతః
త్రివిక్రమ కృతోత్సాహం నారాయణ మివ ప్రజాః 6
అశోభత ముఖం తస్య జృమ్భమాణస్య ధీమతః
అమ్బరీష మివా దీప్తం విధూమ ఇవ పావకః 7
హరీణా ముత్థితో మధ్యాత్ సంప్రహృష్ట తనూరుహః

అభివాద్య హరీన్ వృద్ధాన్ హనూమా నిద మబ్రవీత్ 8
అరుజ త్పర్వతాగ్రాణి హుతాశన సఖోఽనిలః
బలవానఽప్రమేయశ్చ వాయురాకాశ గోచరః 9
తస్యాఽహం శీఘ్రవేగస్య శీఘ్రగస్య మహాత్మనః
మారుతస్యౌరసః పుత్రః ప్లవనే నాస్తి మత్సమః 10
ఉత్సహేయం హి విస్తీర్ణ మాలిఖన్త మివామ్బరమ్
మేరుం గిరిమఽసంగేన పరిగన్తుం సహస్రశః 11
బాహు వేగ ప్రణున్నేన సాగరేణాఽహ ముత్సహే
సమాప్లావయితుం లోకం సపర్వత నదీ హ్రదమ్ 12
మమోరు జంఘా వేగేన భవిష్యతి సముత్థితః
సముచ్ఛ్రిత మహాగ్రాహః సముద్రో వరుణాలయః 13
పన్నగాశన మాకాశే పతన్తం పక్షి సేవితే
వైనతేయ మఽహం శక్తః పరిగన్తుం సహస్రశః 14
ఉదయాత్ ప్రస్థితం వాపి జ్వలన్తం రశ్మిమాలినమ్
అనస్తమిత మాదిత్యమఽభిగన్తుం సముత్సహే 15
తతో భూమిమసంస్పృశ్య పునరాగన్తు ముత్సహే
ప్రవేగేనైవ మహతా భీమేన ప్లవగర్షభాః 16
ఉత్సహేయ మఽతిక్రాన్తుం సర్వానాఽఽకాశ గోచరాన్
సాగరం క్షోభయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్ 17
పర్వతాన్ కంపయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః
హరిష్యే మ్యూరు వేగేన ప్లవమానో మహార్ణవమ్ 18
లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః
అనుయాస్యతి మామఽద్య ప్లవమానం విహాయసా 19
భవిష్యతి హి మే పన్థాః స్వాతేః పన్థా ఇవాఽమ్బరే
చరన్తం ఘోరమాకాశ ముత్పతిష్యన్త మేవ వా 20
ద్రక్ష్యన్తి నిపతన్తం చ సర్వభూతాని వానరాః
మహామేఘ ప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ వానరాః 21
దివ మావృత్య గచ్ఛన్తం గ్రసమాన మివామ్బరమ్
విధమిష్యామి జీమూతాన్ కమ్పయిష్యామి పర్వతాన్ 22
సాగరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానః సమాహితః

వైనతేయస్య సా శక్తి ర్మమ వా మారుతస్య వా 23
ఋతే సుపర్ణ రాజానం మారుతం వా మహాజవమ్
న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్ 24
నిమేషాన్తర మాత్రేణ నిరాలంబన మమ్బరమ్
సహసా నిపతిష్యామి ఘనా ద్విద్యుదివోత్థితా 25
భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే
విష్ణోర్విక్రమమాణస్య పురా త్రీన్ విక్రమా నివ 26
బుద్ధ్యా చాఽహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా
అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః 27
మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే
అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యా మీతి మే మతిః 28
వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయమ్భువః
విక్రమ్య సహసా హస్తాదమృతం తదిహానయే 29
లంకాం వాపి సముత్క్షిప్య గచ్ఛేయ మితి మే మతిః
తమేవం వానరశ్రేష్ఠం గర్జన్తమఽమితౌజసం 30
ప్రహృష్టా హరయ స్తత్ర సముదైక్షంత విస్మితాః
తస్య తద్వచనం శృత్వా జ్ఞాతీనాం శోక నాశనం 31
ఉవాచ పరిసంహృష్టో జామ్బవాన్ హరిసత్తమం
వీర కేసరిణః పుత్ర హనుమన్ మారుతాత్మజ 32
జ్ఞాతీనాం విపులః శోక స్త్వయా తాత వినాశితః
తవ కల్యాణ రుచయః కపిముఖ్యాః సమాగతాః 33
మంగళం కార్య సిద్ధ్యర్థం కరిష్యన్తి సమాహితాః
ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపివృద్ధ మతేన చ 34
గురూణాం చ ప్రసాదేన ప్లవస్వ త్వం మహార్ణవమ్
స్థాస్యామ శ్చైకపాదేన యావ దాగమనం తవ 35
త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసామ్
తతస్తు హరిశార్దూల స్తానువాచ వనౌకసః 36
నేయం మమ మహీ వేగం లంఘనే ధారయిష్యతి
ఏతా నీహ నగస్యాఽస్య శిలా సంకట శాలినః 37
శిఖరాణి మహేన్ద్రస్య స్థిరాణి చ మహాన్తి చ

ఏషు వేగం కరిష్యామి మహేంద్ర శిఖరేష్వఽహం 38
నానాద్రుమ వికీర్ణేషు ధాతు నిష్యన్ద శోభిషు
ఏతాని మమ నిష్పేషం పాదయోః ప్లవతాం వరాః 39
ప్లవతో ధారయిష్యన్తి యోజనానా మితః శతమ్
తత స్తం మారుత ప్రఖ్యః స హరిర్మారుతాత్మజః 40
ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేన్ద్రమరిమర్దనః
వృతం నానావిధై ర్వృక్షై ర్మృగ సేవిత శాద్వలమ్ 41
లతా కుసుమ సంబాధం నిత్యపుష్ప ఫల ద్రుమమ్
సింహ శార్దూల చరితం మత్త మాతంగ సేవితమ్ 42
మత్త ద్విజగణోద్ఘుష్టం సలిలోత్పీడ సంకులమ్
మహద్భి రుచ్ఛ్రితం శృంగై ర్మహేన్ద్రం స మహాబలః 43
విచచార హరిశ్రేష్ఠో మహేన్ద్ర సమ విక్రమః
పాదాభ్యాం పీడిత స్తేన మహాశైలో మహాత్మనః 44
రరాస సింహాభిహతో మహాన్ మత్త ఇవ ద్విపః
ముమోచ సలిలోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణ శిలోచ్చయః 45
విత్రస్త మృగ మాతంగః ప్రకమ్పిత మహాద్రుమః
నాగ గన్ధర్వ మిథునైః పాన సంసర్గ కర్కశైః 46
ఉత్పతద్భిశ్చ విహగై ర్విద్యాధర గణైరపి
త్యజ్యమాన మహాసానుః సంనిలీన మహోరగః 47
చల శృంగ శిలోద్ఘాత స్తదాభూత్ స మహాగిరిః
నిశ్వసద్భి స్తదాఽఽర్తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః 48
సపతాక ఇవా భాతి స తదా ధరణీధరః
ఋషిభి స్త్రాస సంభ్రాన్తై స్త్యజ్యమాన శిలోచ్చయః 49
సీదన్ మహతి కాన్తారే సార్థ హీన ఇవాధ్వగః||
స వేగవాన్ వేగ సమాహితాత్మా
హరిప్రవీరః పరవీర హన్తా
మనః సమాధాయ మహానుభావో
జగామ లంకామ్ మనసా మనస్వీ 50

కిష్కింధాకాండః సమాప్తః

శ్రీరామార్పణమస్తు